

Ministerstvo zahraničních věcí
České republiky

Zahraníční vztahy a služba

Studijní text k přípravě na složení
zvláštní části úřednické zkoušky

Kolektiv autorů
Odbor vzdělávání a Diplomatické akademie MZV ČR
2021

Obsah

1 	Zahraniční politika České republiky	6
1.1	Koncepční dokumenty	6
1.2	Východiska zahraniční politiky	6
1.3	Cíle a nástroje zahraniční politiky	7
2 	Hlavní principy a priority politiky ČR v EU	10
2.1	Základní charakteristika politiky vlády ČR vůči EU	10
2.2	Jaký je vztah ČR k jednotné měně a vůči Eurozóně?	11
2.3	Cíle a priority ČR v Evropské unii	13
3 	Základní institucionální struktura EU	15
3.1	Evropská rada	15
3.2	Rada	16
3.3	Evropský parlament	17
3.4	Evropská komise	18
4 	Koordinace evropských politik	20
4.1	Výbor pro EU na vládní úrovni (VV-EU)	20
4.2	Výbor pro EU na pracovní úrovni (PV-EU)	20
4.3	Databáze politik EU (DAP)	21
4.4	Role Parlamentu ČR v evropském rozhodovacím procesu	21
4.5	Postavení národních parlamentů	21
4.6	Postavení Parlamentu ČR podle národní právní úpravy	22
5 	Bezpečnostní a obranná politika	24
5.1	Základní pilíře vnější bezpečnosti ČR	24
5.1.1	Sruktura bezpečnostní politiky	24
5.2	Mezinárodní organizace klíčové pro bezpečnost ČR	25
5.2.1	Evropská unie	25
5.2.2	Organizace Severoatlantické smlouvy (NATO)	26
5.2.3	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE)	27
6 	Společná zahraniční a bezpečnostní politika	29
6.1	Historie a současnost SZBP	29
6.2	Smluvní základ, cíle, instituce a mechanismy provádění	30
6.3	Instrumenty a nástroje SZBP	31
6.4	SZBP jako část vnějších vztahů EU	32
7 	Organizace spojených národů	34
7.1	Založení OSN	34
7.2	Cíle OSN definované Chartou	35
7.3	Hlavní oblasti působnosti	35

8 	Ochrana lidských práv a podpora demokracie	37
8.1	Základní východiska ochrany lidských práv a podpory demokracie	37
8.1.1	Obecná východiska	37
8.1.2	Právní úprava	37
8.2	Relevantní mezinárodní organizace působící v této oblasti	38
8.2.1	OSN	38
8.2.2	OBSE	38
8.2.3	Rada Evropy	39
8.3	Ochrana lidských práv a podpora demokracie v zahraniční politice ČR	39
8.3.1	Cíle lidskoprávní politiky	40
8.3.2	Tematické priority	40
8.3.3	Transformační spolupráce	41
8.4	Aktuální vývoj v oblasti LP zahraniční politiky	42
8.4.1	Členství ČR v Radě OSN pro lidská práva	42
8.4.2	ČR předsedala Výboru ministrů v Radě Evropy	43
8.4.3	Poslední Univerzální periodický přezkum pro ČR	43
9 	Smlouvy upravující vztahy mezi státy a činnost diplomatických misí a konzulárních úřadů	44
9.1	Vídeňská úmluva o diplomatických stycích a Vídeňská úmluva o konzulárních stycích	44
9.2	Vídeňská úmluva o diplomatických stycích (VÚDS)	44
9.3	Vídeňská úmluva o konzulárních stycích (VÚKS)	46
10 	Typy zastupitelských úřadů ČR ve světě	48
10.1	Typy zastupitelských úřadů ČR ve světě	48
10.2	Vedoucí zastupitelských úřadů	48
10.3	Diplomatické a konzulární hodnosti	49
11 	Formy oficiální diplomatické korespondence	50
12 	Veřejná diplomacie	52
12.1	Pojem veřejná diplomacie (VD)	52
12.2	Cíle VD	53
12.3	VD zahrnuje řadu oblastí a diplomatických disciplín	53
12.4	Hlavní dokumenty	54
12.5	MZV ČR a další hlavní instituce působící v rámci VD	54
12.6	Nástroje využívané MZV/ZÚ v rámci VD	56
12.7	Další významní partneři MZV v rámci VD	57
13 	Základní role zastupitelských úřadů mimo EU	58
13.1	Sekce mimoevropských zemí, ekonomické a rozvojové spolupráce	58
13.1.1	Zastupitelské úřady	58

13.1.2	Mimoevropské teritoriální odbory	58
13.2	Východiska a zaměření činnosti ZÚ	60
13.3	Současný globální mezinárodní kontext	61
13.4	Ekonomická diplomacie a rozvojová spolupráce	61
13.5	Konzulární a vízová služba	62
13.6	Podpora dobrého jména ČR v zahraničí	62
13.7	Spolupráce s kraji	63
14 	Ekonomická diplomacie	64
14.1	Pozice ČR ve světové ekonomice	64
14.2	Růst významu ekonomické diplomacie ve světě	64
14.3	Role MZV	64
14.4	Ekonomická diplomacie na ZÚ	66
14.5	Nástroje ekonomické diplomacie	67
14.5.1	Informace pro exportéry	67
14.5.2	Služby pro exportéry	68
14.5.3	Projekty ekonomické diplomacie - PROPED	69
15 	Rozvojová spolupráce a humanitární pomoc	70
15.1	Hlavní cíle rozvojové spolupráce a humanitární pomoci	70
15.2	Koordinace a hlavní subjekty zahraniční rozvojové spolupráce ČR	70
15.3	Mezinárodní závazky ČR	71
15.4	Hlavní oblasti spolupráce	72
15.4.1	Dvoustranná rozvojová spolupráce	72
15.4.2	Humanitární pomoc	73
15.4.3	Bezpečnost, nucené vysídlení, křehké státy	73
15.4.4	Mnohostranná rozvojová spolupráce	74
16 	Mezinárodní právo	76
16.1	Pojem mezinárodního práva	76
16.2	Prameny mezinárodního práva	76
16.2.1	Základní prameny	76
16.2.2	Pomocný pramen	77
16.2.3	Pomůcky pro určování právních pravidel	77
16.3	Druhy pravidel mezinárodního práva	77
16.3.1	Dispozitivní normy	77
16.3.2	Kogentní normy	77
16.4	Subjekty mezinárodního práva	77
16.5	Řešení sporů v mezinárodním právu	78
16.6	Odpovědnost v mezinárodním právu	79
16.7	Donucení	79
16.7.1	Individuální donucovací opatření	79
16.7.2	Kolektivní donucovací opatření	79
16.8	Sebeobrana	80

17 	Právo EU	81
17.1	Specifika právního řádu EU	81
17.2	Prameny práva EU a jejich hierarchie	81
17.3	Účinky práva EU	82
17.4	Obecné principy práva EU	82
17.5	Kde hledat právo EU	82
18 	Vízová problematika	84
18.1	Společná vízová politika	84
18.2	Legislativní nástroje	84
18.3	Role MZV a zastupitelských úřadů ČR	84
18.4	Formy spolupráce	84
18.5	Usnadnění vízového režimu	85
18.6	Nové posouzení zamítnuté žádosti	85
18.7	Organizace příjmu žádostí	86
18.8	Limitované bezvízové dohody	86
18.9	Projekty cílené pracovní migrace a kvóty	86
19 	Konzulární služba	87
19.1	Výkon konzulárních funkcí	87
19.2	Konzulární činnosti podle zákona o zahraniční službě	88
19.3	DROZD - dobrovolná registrace občanů ČR při cestách do zahraničí	88
20 	Zákon o zahraniční službě	90
20.1	Právní úprava zahraniční služby a jejího výkonu	90
20.1.1	Právní stav před přijetím zákona o zahraniční službě	90
20.1.2	Předmět úpravy a rozsah působnosti zákona o zahraniční službě	90
20.1.3	Definice zahraniční služby a zásady jejího výkonu	91
20.1.4	Druhy zahraniční služby	91
20.2	Vnitřní organizace zahraniční služby	92
20.2.1	Zahraněční služba jako zvláštní druh státní služby	92
20.2.2	Zastupitelské úřady	92
20.2.3	Vedoucí zastupitelských úřadů	93
20.2.4	Diplomatické a konzulární hodnosti	93
	Odborná literatura	95

1 | Zahraniční politika České republiky

Otázka: Jaké jsou hlavní cíle, nástroje a východiska zahraniční politiky České republiky?

1.1 | Koncepční dokumenty

Zahraniční politika ČR (ZP) vychází ze základních konceptních dokumentů, z nichž tím nejdůležitějším je Koncepce zahraniční politiky České republiky (Koncepce) schválená vládou v roce 2015. Koncepce stanovuje tři globální (bezpečnost, prosperita a udržitelný rozvoj a lidských důstojnost včetně lidských práv) dva národní cíle (služba občanům a dobré jméno ČR). Jiným určujícím dokumentem je programové prohlášení vlády ČR z roku 2018.

Koncepce vychází z Programového prohlášení vlády ČR z února 2014 a z hloubkového auditu zahraniční politiky, který proběhl na Ministerstvu zahraničních věcí ČR během roku 2014.

Koncepce zohledňuje proměny mezinárodního prostředí, ke kterým došlo od schválení předchozí koncepce (změna světových mocenských poměrů a posun k multipolaritě světového uspořádání, rostoucí vliv nestátních aktérů, vysoká míra vzájemné propojenosti).

Další konceptní materiály jsou zaměřeny tematicky či teritoriálně – Bezpečnostní strategie, Strategie zahraniční rozvojové spolupráce ČR 2018 – 2030, Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce, Koncepce politiky ČR v EU atd.

1.2 | Východiska zahraniční politiky

ZP propojuje domácí a mezinárodní prostředí, umožňuje státu i nestátním subjektům působit v zahraničí tak, aby přispěly k prosazování zájmů a potřeb ČR i zájmů demokratického mezinárodního společenství, a současně tlumí aktivity, které by tyto zájmy poškozovaly.

ZP přejímá vhodné podněty ze zahraničí.

ZP na národní, evropské a globální úrovni čelí hrozbám přicházejícím ze zahraničí.

Smyslem ZP je přispívat ke koherenci vnitrostátních politik s mezinárodními závazky ČR.

V politickém i ekonomickém smyslu je ČR v globálním kontextu malou, v evropském měřítku středně velkou zemí.

Omezenost lidských a finančních zdrojů vede k nutnosti stanovit omezený počet teritoriálních a obsahových priorit.

ČR aktivně působí v EU, NATO, OSN, OBSE a dalších multilaterálních strukturách.

Základní rámec pro uskutečňování ZP představuje EU.

Univerzálním rámcem pro multilaterální působení ČR je členství v OSN.

Udržování dobrých sousedských vztahů a jejich neustálá kultivace je v bytostném zájmu ČR.

ČR kvůli své otevřené ekonomice usiluje o otevřený a předvídatelný mezinárodní ekonomický řád založený na jasných a spravedlivých pravidlech.

Hodnotové východisko ZP představuje příslušnost ČR k euroatlantickému prostoru, jejíž institucionálním výrazem je členství v EU a NATO.

Hodnoty, ze kterých ZP vychází, se shodují se zásadami a cíli, jež podporuje ve svých vnějších vztazích EU: demokracie, právní stát, univerzálnost a nedělitelnost lidských práv, respektování lidské důstojnosti, rovnost, solidarita a dodržování zásad Charty OSN a mezinárodního práva. ZP specificky vychází z odkazu českého humanistického myšlení, zejména TGM, z odkazu demokratizačního proudu Pražského jara a Charty 77 i z tradice podpory lidských práv jakožto předpokladu důstojné existence.

1.3 | Cíle a nástroje zahraniční politiky

Koncepce definuje pět hlavních cílů - bezpečnost, prosperitu a udržitelný rozvoj, lidskou důstojnost včetně ochrany lidských práv, službu občanům a dobré jméno v zahraničí. Cíle nejsou vnímány odděleně, nýbrž jako provázané a vzájemně se podmiňující.

1. Bezpečnost

Cíle:

- zajistit bezpečnost obyvatel a ochranu jejich života, zdraví, svobody, lidské důstojnosti a majetku, stejně jako zajistit bezpečnost a funkčnost státních institucí;
- aktivně usilovat o zajištění a obranu životních zájmů ČR (suverenita, územní celistvost, politická nezávislost) a o zachování všech náležitostí demokratického právního státu včetně záruky a ochrany základních lidských práv a svobod obyvatel;
- aktivně usilovat o realizaci strategických a dalších významných zájmů ČR; způsob zajištění bezpečnosti je vymezen zejména Bezpečnostní strategií ČR.

Nástroje:

- prevence a potlačování bezpečnostních hrozeb - využití nástrojů EU a NATO, členství v dalších mezinárodních organizacích (především OSN a OBSE) a bilaterální spolupráce;
- systém kolektivní obrany NATO založený na závazku vzájemné obrany, silné transatlantické vazbě, adekvátním příspěvku každého člena k obraně celého společenství a vzájemné solidaritě;
- aktivní účast v misích k udržení míru a zvládnání krizí za našimi hranicemi s cílem omezení místních a regionálních konfliktů a zmírňování jejich následků;
- aktivní účast v mezinárodních kontrolních režimech a podílení se na odzbrojení a nešíření zbraní hromadného ničení prostřednictvím OSN;
- diverzifikace dodávek strategických surovin, především zdrojových teritorií a přepravní infrastruktury;
- podpora opatření směřujících k potírání mezinárodního terorismu a organizovaného zločinu, včetně sjednání nových mezinárodněprávních závazků.

2. Prosperita a udržitelný rozvoj

Cíle:

- zlepšovat materiální podmínky a kvalitu života českých občanů;
- přispívat k růstu globální prosperity vedoucí ke zlepšení celosvětové bezpečnostní situace;
- snažit se o dlouhodobě udržitelný inkluzivní růst nevedoucí k prohlubování sociálních a příjmových rozdílů, šetrný k přírodním zdrojům a životnímu prostředí a nedegradující lidskou důstojnost.

Nástroje:

- členství v Evropské unii, resp. v jejím vnitřním trhu a v dalších společných politikách (společná obchodní politika, politika soudržnosti, politika ochrany životního prostředí a energeticko-klimatická politika);
- prostřednictvím zapojení do Společné obchodní politiky EU posílení mnohostranného obchodního systému a Světové obchodní organizace (WTO) dojednáním transparentních a pevných pravidel pro obchod a investice sdílených co nejširším okruhem států;
- ekonomická diplomacie - vytváření podmínek pro rozvoj ekonomických kontaktů nejen v oblasti obchodu se zbožím a službami, ale i v oblasti investic, podpora ekonomické udržitelnosti projektů rozvojové spolupráce a podpora cestovního ruchu;
- zahraniční rozvojová spolupráce - rámec je vymezen závazky ČR v rámci EU, OSN a OECD; přispívání k odstraňování chudoby a budování stabilních společenství v méně rozvinutých částech světa formou udržitelného sociálně-ekonomického rozvoje, a to při respektování rozvojových cílů a potřeb partnerských zemí;
- aktivní angažmá v OSN - formulace a následné plnění cílů udržitelného rozvoje a úsilí o omezení změn klimatu.

3. Lidská důstojnost a lidská práva

Cíle:

- podporovat celosvětové úsilí o zajištění důstojného života - naplňování lidské důstojnosti je hodnotou samo o sobě, zároveň však přispívá k mezinárodní bezpečnosti, neboť vede k zabraňování či omezování vzniku bezpečnostních hrozeb.

Nástroje:

- podpora lidských práv a demokracie - princip univerzality a nedělitelnosti lidských práv; zapojení do práce v Radě OSN pro lidská práva, stejně jako v dalších orgánech OSN, v Radě Evropy, v OBSE a v Mezinárodní organizaci práce (ILO);
- zahraniční rozvojová spolupráce - jednu z jejích priorit představuje podpora demokracie, lidských práv a transformace;
- humanitární pomoc, jejíž cílem je zamezit ztrátám na životech a újmě na zdraví, zmírnit utrpení a obnovit základní životní podmínky lidí zasažených mimořádnými událostmi nebo asistovat zemím postiženým vleklou humanitární krizí;

- podpora zvláště zranitelných a marginalizovaných skupin, zejména podpora jejich rovného přístupu k účasti na veřejném životě, a ochrana náboženských menšin;
- podpora mezinárodního trestního soudnictví, především Mezinárodního trestního soudu.

4. Služba občanům

Cíle:

- využít příležitosti, které představuje mezinárodní mobilita z hlediska výměny poznatků a obohacování české společnosti o nové podněty, a zároveň omezit rizika, která v jejím důsledku mohou vznikat.

Nástroje:

- konzulární služba – zajišťování potřebné pomoci občanům ČR i občanům dalších států EU při pobytu v zahraničí formou ochrany jejich zájmů, poskytování informací či asistencí při řešení problémových situací;
- vízová služba – regulace vstupu či pobytu cizinců na našem území, resp. na území Schengenského prostoru; snaha o co největší možné naplňování příležitostí plynoucích z volného pohybu za současné eliminace potenciálních rizik.

5. Dobré jméno v zahraničí

Cíle:

- přispívat k pozitivnímu vnímání naší země v rámci mezinárodního společenství.

Nástroje:

- věnování zvýšené pozornosti otázce značky (branding) ČR při vědomí, že musí být přizpůsobena cílovému teritoriu a zahrnovat širokou paletu témat;
- aktivní kulturní politika, neboť kultura dává ČR nezaměnitelnou tvář a představuje přirozený nástroj k vytváření čitelného obrazu hodnot, ke kterým se ČR hlásí;
- síť Českých center v zahraničí, činnost agentury CzechTourism;
- spolupráce s krajany (tradiční krajanské komunity i občané ČR, kteří se trvale či dlouhodobě usídlili v zahraničí v důsledku zvýšené mezinárodní mobility);
- využití komunity cizinců, kteří mohou pomoci při šíření dobrého jména ČR v zemích původu.

Zdroje bližších informací:

Koncepce zahraniční politiky České republiky, schválená vládou České republiky dne 13. července 2015
https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/analyzy_a_koncepce/koncepce_zahranicni_politiky_cr.html

Webové stránky MZV: www.mzv.cz

*Pozn.: **Tučně vyznačeny** jsou zdroje v souladu s vyhláškou č. 162/2015 Sb., o podrobnostech úřednické zkoušky, ve znění vyhlášky č. 124/2018 Sb. a vyhlášky č. 160/2019, ostatní zdroje jsou doplňující.*

2 | Hlavní principy a priority politiky ČR v EU

Otázka: Definujte, jaké jsou hlavní principy a priority politiky ČR v EU a její vztah k eurozóně?

2.1 | Základní charakteristika politiky vlády ČR vůči EU

Základní principy a priority politiky ČR v EU jsou obsaženy v Koncepti politiky ČR v EU (přijaté v roce 2015) a v Programovém prohlášení vlády (poslední z roku 2018).

Vláda chápe členství ČR v EU především jako politický projekt, jako strategickou volbu a jako základní ekonomický, sociální, kulturní i bezpečnostní rámec rozvoje a ideového ukotvení ČR. Vláda je přesvědčena, že strategickým zájmem ČR je být plnohodnotným, aktivním a respektovaným členem EU.

Vláda usiluje o zachování jednoty Evropské unie navzdory všem odstředivým tendencím. Jednotnou Evropskou unií proto považuje rovněž za strategický zájem ČR v Evropské unii. V této souvislosti vláda chápe potřebu další integrace eurozóny za účelem jejího lepšího fungování a vnitřní konvergence, která je nutná pro uspokojivý hospodářský vývoj v celé EU. Vláda je však přesvědčena, že ve střednědobé perspektivě by se EU měla soustředit na řešení společných výzev, pokud možno bez náročných změn primárního práva EU.

Vláda je přesvědčena, že evropská integrace zajistila mír, bezpečnost a prosperitu převážné části evropského kontinentu. Proto prosazuje, aby ČR byla členským státem, který se cítí odpovědný za další rozvoj evropské integrace a aktivně se na něm podílí. ČR má jako středně velký členský stát zájem na systematickém uplatňování unijní metody spolupráce v rámci stávajícího primárního práva EU, jež umožňuje propojení národního i evropského zájmu. Evropský zájem vláda chápe jako nalezení společného řešení pro společné problémy na úrovni EU. Vláda si je vědoma, že princip a úspěch evropské integrace spočívá v prosazování dlouhodobého zájmu všech členských států. Proto vláda uvažuje o evropské agendě jako o propojeném celku, přičemž bude usilovat o prosazení zájmů ČR v celkovém přístupu k EU, nikoli odděleně v každé jednotlivé politice.

Má-li být evropský projekt i v budoucnosti úspěšný, nemá být konkurenceschopnost jeho cílem, ale spíše prostředkem k dosažení cílů, jako je především zvýšení kvality života občanů prostřednictvím hospodářského rozvoje a tvorby kvalitních pracovních míst. Hlavními nástroji pro úspěch evropského projektu jsou využití potenciálu vnitřního trhu EU, rozvoj všech čtyř svobod EU, posilování průmyslové základny EU zaváděním inovací a také investicemi do vzdělávání obyvatelstva, vědy a výzkumu i výstavby infrastruktury. EU se musí zaměřit na posilování ochrany životního prostředí a klimatu včetně efektivního využívání přírodních zdrojů. Klíčové pro udržitelnost evropského projektu bude rozvíjení uplatňování sociálního rozměru EU a posílení demokratické legitimacy orgánů a institucí EU. Stejně tak je nezbytné zajistit udržení regulativní funkce sociálně-tržního hospodářství s cílem naplňovat Listinu základních práv EU a odstraňovat narůstající sociální rozdíly, sociální vyloučení a diskriminaci.

Členství ČR v EU a prosazování jejich zájmů v příslušných orgánech je pro vládu prioritní. ČR musí být vnímána jako aktivní a respektovaná členská země.

Reforma EU je nezbytným předpokladem pro obnovení důvěry obyvatel Unie v evropský projekt.

Vláda ČR se aktivně zapojí do této reformní diskuze. Namísto nárůstu aktivit by měla převažovat jejich kvalita. EU by měla akcentovat posílení role členských států, Evropské rady a obecně posílení principů subsidiarity a proporcionality. Vláda prosazuje větší využívání unijních nástrojů a politik za účelem sblížení mezd, životní úrovně a sociálních standardů napříč členskými státy. EU, její instituce i členské státy musí být schopny zabezpečit vnější hranice EU, bojovat proti terorismu a projevům radikálního islamismu a účinně se bránit proti útokům v kybernetické oblasti.

Evropa by měla nadále spolupracovat a integrovat se na dobrovolné bázi a nediskriminovat nečleny eurozóny. Evropské fondy nesmí být užívány jako prostředek vydírání členských zemí, které mají jiný názor na některé unijní politiky. Diskuse a dialog by měly být preferovaným nástrojem při pochybách o demokratických deficitech v některých členských zemích.

Rozhodování o přijímání uprchlíků (přesídlování) musí jednoznačně zůstat v kompetenci jednotlivých států EU, stejně jako rozhodování o migračním mixu z hlediska potřeb ekonomiky. Vláda prosazuje takovou změnu pravidel Společného evropského azylového systému (CEAS), která zamezí zneužívání azylových pravidel pro nelegální vstup do Evropy a umožní systém zachovat pro ty, kteří ochranu opravdu potřebují. Schengenská hranice nesmí být pro ilegální migraci prostupná. Je třeba ji adekvátně střežit. EU musí vytvořit mechanismy obrany a ochrany pro případ, kdy se situace náhle zhorší. Jen tak lze uchovat jednu z hlavních výsad evropského prostoru: volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu. V souladu s humanitární tradicí i mezinárodními závazky vláda podporuje řešení imigrace zejména aktivitami v zemích původu a v zemích prvního útočiště, kam uprchlíci přicházejí. Prosazuje razantnější přístup EU a snaží se na něm aktivně podílet. Vláda usiluje o posílení zastoupení českých představitelů a občanů v institucích a orgánech Evropské unie. Aktivně informuje veřejnost o svých aktivitách a o klíčových tématech, kterým se v EU věnujeme.

2.2 | Jaký je vztah ČR k jednotné měně a vůči eurozóně?

Eurozóna je tvořena 19 státy Evropské unie, které se rozhodly jít v integraci dále a v rámci posílené spolupráce přijaly jednotnou měnu euro jako svoji zákonnou měnu (Rakousko, Belgie, Kypr, Estonsko, Finsko, Francie, Německo, Řecko, Irsko, Itálie, Lotyšsko, Litva, Lucembursko, Malta, Nizozemsko, Portugalsko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko). Dánsko získalo výjimku z povinnosti přijetí euro.

ČR je s eurozónou velmi úzce spjata, a proto má zájem na stabilní a dobře fungující eurozóně. ČR jako středně velká otevřená ekonomika vykazuje 80 % podíl exportu na tvorbě hrubého domácího produktu (HDP) a podstatná část tohoto exportu směřuje do zemí eurozóny.

Euro je po americkém dolaru druhou nejdůležitější rezervní měnou ve světovém měnovém systému. Pro přijetí společné měny euro je podmínkou splnění Maastrichtských konvergenčních kritérií:

- Schodek veřejných rozpočtů nesmí být větší než 3 % HDP. Celkové veřejné zadlužení nesmí překročit 60 % HDP.
- Míra inflace členského státu smí být maximálně o 1,5 % nad průměrnou inflací tří zemí s nejlepšími výsledky v oblasti cenové stability.

- Nominální dlouhodobá úroková sazba nesmí překročit průměr tří zemí s nejlepšími výsledky v oblasti cenové stability o více než 2 %.
- Země se musí účastnit systému měnových kurzů (ERM) po dobu nejméně dvou let bez závažného napětí.

Stručná historie eurozóny a zavádění společné měny:

1993 - Maastrichtská kritéria vstupují v platnost;

1994 - vznik Evropského měnového institutu EMI s koordinační úlohou při zavedení jednotné evropské měny;

1995 - schválen název pro jednotnou měnu euro a scénář pro jeho zavedení na prosincové Evropské radě v Madridu;

1996 - EMI připravuje Master Plan - konkrétní postup pro zavedení jednotné měny, na který následně navazují národní plány na zavedení eura;

1998 - v květnu Evropská rada rozhodla, kterých 11 zemí vstoupí do eurozóny; v červnu zahájila činnost Evropská centrální banka (ECB) a ukončil činnost EMI; k 31. prosinci byly kurzy měn 11 zemí budoucí eurozóny navázány na euro;

1999 - zavedení bezhotovostního platebního styku s eurem;

2001 - 1. ledna se Řecko stává 12. zemí eurozóny, ECB - ochranné prvky eurobankovek, od září proces tzv. frontloading (předzásobením obchodních bank eurem), od 1. prosince proces tzv. subfrontloading (sekundární předzásobením obchodů eurem, euro může být poskytnuto i do zemí mimo eurozónu);

2002 - 1. ledna se bankovky a mince eura stávají oficiálním platidlem ve 12 zemích EU, v lednu a únoru 2002 koexistovaly národní měny a euro, k 28. únoru 2002 byla platnost většiny národních měn ukončena.

Pozn.: Měnovou politiku eurozóny řídí Evropská centrální banka (ECB).

Závazky a kritéria:

V přístupové smlouvě se ČR zavázala k přijetí jednotné evropské měny. Termín, ke kterému bude ČR usilovat o přijetí eura, určí vláda, přičemž členství v eurozóně je podmíněno splněním Maastrichtských kritérií.

Národní plán zavedení eura z roku 2007 představuje základní dokument, který vymezuje zásady, harmonogram a institucionální zajištění celého procesu zavedení eura v ČR. Obsahuje souhrn úkolů v jednotlivých oblastech české ekonomiky, které je zapotřebí v souvislosti se zavedením eura provést. Již v roce 2005 vláda ČR schválila materiál Institucionální zajištění zavedení eura v ČR, kterým zřídila funkci národního koordinátora pro zavedení eura a mezirezortní Národní koordinační skupinu pro zavedení eura v ČR.

Činnost národního koordinátora se zaměřuje zejména na informování veřejnosti o aktuálním dění v eurozóně a o dalších otázkách souvisejících s problematikou eura, dále na udržování internetové stránky www.zavedenieura.cz a její využívání, na veřejná vystoupení k problematice aktuálního vývoje v eurozóně a k současnému stavu příprav na zavedení eura v ČR. Aktivity jsou dočasně zajišťovány na pracovní úrovni sekcí Mezinárodní vztahy a finanční trhy Ministerstva financí (MF). O činnosti Národní koordinační skupiny pravidelně informuje vládu ministr financí. Termín zavedení eura doposud nebyl stanoven. Aktuální postoj ČR byl potvrzen

v dokumentu Vyhodnocení plnění Maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou.

Současná situace:

V posledním hodnocení připravenosti ČR z listopadu 2018 konstatuje MF ve spolupráci s ČNB, že připravenost ČR na přijetí eura se oproti předchozím letům dále zlepšila, nicméně stále ji nelze vyhodnotit jako dostatečnou k přijetí společné měny. Na základě provedené analýzy opět doporučuje nestanovovat cílové datum vstupu ČR do eurozóny, resp. neusilovat o vstup do ERM II v roce 2019. Vláda ČR dle svého současného Programového prohlášení nehodlá do konce svého volebního období stanovit datum pro vstup ČR do eurozóny.

V rámci Maastrichtských kritérií plní ČR kritéria týkající se stavu veřejných financí a konvergence úrokových sazeb. Plnění kritéria cenové stability bylo v r. 2018 splněno, na rozdíl od r. 2017. Za předpokladu odpovídajících hospodářských politik a makroekonomického vývoje lze očekávat plnění všech tří kritérií i v budoucnu. Kritérium účasti v ERM II ČR formálně neplní, neboť se v něm nenachází.

Míra ekonomické sladění ČR s eurozónou:

Pozitivní aspekty:

Vysoká míra otevřenosti české ekonomiky, velká obchodní i vlastnická provázanost s eurozónou, relativně stabilní kurz koruny k euru (i když používán jako další nástroj měnové politiky), sladění finančních trhů s eurozónou, odolný bankovní sektor, zvyšující se pružnost trhu práce, výrazné zlepšení hospodaření vládních institucí.

Negativní aspekty:

Nedokončený proces reálné ekonomické konvergence ČR včetně konvergence cenové a mzdové, nesladění finančních cyklů ČR a eurozóny, nedorušen problém dlouhodobé udržitelnosti veřejných rozpočtů z hlediska nastavení a fungování systému důchodového zabezpečení, zdravotnictví a dlouhodobé péče, růst cen nemovitostí a hypoték, které lze dle MF/ČNB řešit účinněji při nezávislé domácí měnové a makrobezpečnostní politice a bankovním dohledu.

2.3 | Cíle a priority ČR v Evropské unii

Základní principy a priority politiky ČR v EU jsou obsaženy v Konceptci politiky ČR v EU (přijaté v roce 2015) a v Programovém prohlášení vlády (poslední z roku 2018).

Svou vizi působení v rámci EU vláda zamýšlí naplňovat prostřednictvím čtyř konkrétních cílů evropské integrace. V jejich rámci pak bude usilovat o dosažení pěti priorit.

Cíl: Mír a bezpečnost

Priorita: Akceschopná Společná bezpečnostní a obranná politika EU

Vláda je připravena podílet se na novém koncepčním vymezení Společné bezpečnostní a obranné politiky EU (dále jen „SBOP“) a vyjasnění úrovně ambicí EU. Vláda bude prosazovat větší spolupráci civilních a vojenských nástrojů SBOP, lepší provázání aktivit SBOP s dalšími nástroji a aktivitami EU, celkové zvýšení akceschopnosti SBOP a další posílení civilních schopností EU.

Cíl: Hospodářský rozvoj

Priorita: Prohlubování vnitřního trhu EU

Dlouhodobou prioritou ČR v EU je odstraňování překážek na vnitřním trhu EU v oblasti zboží a služeb a prohlubování vnitřního trhu v oblasti digitální agendy a energetiky. Vláda jednoznačně trvá na zachování a nedělitelnosti všech čtyř svobod EU, obzvláště pak volného pohybu osob jakožto jednoho z největších přínosů členství ČR v EU. Dalším předpokladem rozvíjení vnitřního trhu je rovněž intenzivní podpora výzkumu a inovací.

Priorita: Efektivní čerpání evropských strukturálních a investičních fondů
Politika hospodářské, sociální a územní soudržnosti EU představuje pro vládu klíčový investiční nástroj. Vláda bude proto usilovat, aby i do budoucna byla zajištěna její adekvátní výše v rámci rozpočtu EU, a zajistí kvalitní čerpání těchto finančních zdrojů. Předpokladem pro to je soulad legislativy ČR a EU, stabilní nastavení dlouhodobých priorit, kvalitní personální zajištění, zjednodušení a harmonizace pravidel čerpání na národní úrovni, integrovaný přístup k čerpání a tvorba kvalitních projektů.

Cíl: Spravedlnost a solidarita

Priorita: Společný postup proti daňovým únikům

Vláda bude usilovat o maximální informační otevření daňových rájů a jejich celkové globální omezení. Vnitřní trh EU by měl být založen na kvalitě podnikatelského prostředí, inovacích a efektivitě, nikoli na neférové daňové konkurenci, která vyčerpává veřejné rozpočty. Vláda bude prosazovat zavedení principu přenesení daňové povinnosti jako nejefektivnějšího řešení podvodů s DPH v EU. V oblasti přímých daní bude vláda podporovat iniciativy namířené proti daňovým podvodům a agresivnímu daňovému plánování a je připravena pokračovat v diskusi o sjednocení pravidel pro výpočet daňového základu daně z příjmu právnických osob.

Cíl: Pevné evropské ukotvení ČR

Priorita: Příprava na vstup do eurozóny

Vláda považuje za přínos zavedení eura v podobě prohloubení obchodních vztahů, transakčních úspor, cenové transparentnosti, stability měny a možnosti ovlivňovat chod orgánů eurozóny. ČR plní maastrichtská kritéria s výjimkou členství v evropském mechanismu směnných kurzů, které je čistě politickým rozhodnutím. Vláda proto povede důkladnou veřejnou diskusi o dopadech členství v eurozóně, aby se ještě před rokem 2020 mohl otevřít prostor pro politické rozhodnutí o zapojení ČR do ERM II a s tím související rozhodnutí o termínu vstupu ČR do eurozóny.

Zdroje bližších informací:

Koncepce zahraniční politiky České republiky, schválená vládou České republiky dne 13. července 2015

https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/analyzy_a_koncepce/koncepce_zahranicni_politiky_cr.html

Koncepce politiky ČR v EU

<https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Koncepce-politiky-CR-v-EU.pdf>

<https://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni/programove-prohlaseni-vlady-165960/>

*Pozn.: **Tučně vyznačeny** jsou zdroje v souladu s vyhláškou č. 162/2015 Sb., o podrobnostech úřednické zkoušky, ve znění vyhlášky č. 124/2018 Sb. a vyhlášky č. 160/2019, ostatní zdroje jsou doplňující.*

3 | Základní institucionální struktura EU

Otázka: Popište institucionální architekturu EU a vztahy mezi hlavními institucemi.

Lisabonskou smlouvou (LS, 2009) byl významně modifikován institucionální rámec Evropské unie (EU). Základní institucionální trojúhelník, který tvořily Evropský parlament (EP), Rada a Evropská komise (EK), zůstává. LS mezi orgány EU poprvé výslovně zařadila též Evropskou radu (ER), která je vrcholným politickým orgánem a v níž zasedají hlavy států nebo předsedové vlád. Dále byla institucionální struktura EU rozšířena o Soudní dvůr EU jako soudní orgán zajišťující dodržování práva EU při výkladu a provádění Smluv, o Evropskou centrální banku, dohlížející na udržování cenové stability v rámci eurozóny, a Účetní dvůr, který provádí kontrolu účetnictví EU.

3.1 | Evropská rada

Charakteristika a působení:

Evropská rada (ER) je vrcholným politickým orgánem EU. Zasedání svolává její stálý předseda. ER tvoří spolu s jejím předsedou hlavy států nebo předsedové vlád jednotlivých členských států a předseda EK. Jednání se též účastní vysoká představitelka/představitel EU pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku (HR/VP). Rozhodnutí, kdo bude členský stát zastupovat, je zcela v pravomoci tohoto státu. Za ČR se jednání ER dle zvyklostí účastní (až na výjimky) předseda vlády. Jednání ER jsou neveřejná a konají se minimálně dvakrát za půl roku. Za výjimečných okolností může být svoláno mimořádné zasedání.

Cíle a pravomoci:

Hlavním posláním ER je přispívat k nalezení shody ohledně politického směřování a určování priorit budoucího vývoje EU. Mezi významné pravomoci ER patří volba jejího předsedy, nominace předsedy EK a jmenování EK jako celku, rozhodování o posouzení návrhů na změny Smluv a rozhodování o změnách Smluv zjednodušeným postupem, přijímání rozhodnutí o seznamu formací Rady a rozhodnutí o předsednictví Rady (kromě Rady pro zahraniční věci/EAC) na základě systému rovné rotace. ER sama nemá legislativní pravomoc.

Rozhodování a volba předsedy:

ER rozhoduje na základě konsensu, což znamená dosažení všeobecného souhlasu bez hlasování. Odpovědnost za jeho dosažení nese stálý předseda ER. Výstupem jednání ER jsou tzv. závěry formulované na základě proběhnuvšího jednání Generálním sekretariátem Rady (GS), který představuje podpůrný administrativní aparát Rady. ER volí svého předsedu kvalifikovanou většinou na období 2,5 roku. Mandát může být obnoven pouze jedenkrát. Stálý předseda vede jednání ER; ve spolupráci s předsedou EK zajišťuje jejich přípravu a kontinuitu, usiluje o dosažení soudržnosti a konsensu uvnitř ER a po každém zasedání předkládá zprávu EP. Stálý předseda reprezentuje EU na vrcholných summitech se třetími zeměmi.

Pozn.: Nejvyšší představitelé států, jejichž měnou je euro, se kromě zasedání ER scházejí také na vrcholných schůzkách eurozóny, tzv. eurosummitech, které se konají nejméně dvakrát ročně za účasti předsedy EK. Cílem těchto setkání je stanovení strategických směrů pro provádění hospodářských a fiskálních politik států, jejichž měnou je euro.

3.2 | Rada

Charakteristika a působení:

Rada Evropské unie je orgánem, který se zásadní měrou podílí na rozhodovacích a normotvorných procesech v EU. V Radě jsou zastoupeny jednotlivé členské státy (ČS); Rada je tak „hlasem členských států“. Zasedá v jednotlivých resortních formacích, které se zabývají konkrétní věcnou oblastí unijních politik. Na půdě Rady prosazují ČS své národní pozice a postoje k zásadním politickým rozhodnutím a legislativním návrhům.

Cíle a pravomoci:

Souhlasem Rady jsou podmíněna všechna zásadní rozhodnutí v EU (včetně jmenování členů EK), schvalování legislativních aktů, uzavírání mezinárodních závazků i schvalování rozpočtových opatření. Rada plní funkci legislativní (projednávání a přijímání legislativních návrhů se zapojením EP), rozpočtovou (schvalování rozpočtu s EP) i exekutivní. Rada má také roli při určování směrování EU v jednotlivých oblastech, kterou uplatňuje prostřednictvím přijímání tzv. závěrů, právně nezávazných dokumentů určujících strategické směrování dalších kroků Rady.

Organizace:

Rada je hierarchicky strukturována do několika úrovní: Rada v užším smyslu: zasedání ve formátu představitelů ČS na úrovni ministrů, přípravné orgány: Výbor stálých zástupců (COREPER) a zvláštní výbory Rady, pracovní skupiny Rady. Radě a rotujícímu předsednictví je nápomocen GS Rady jako odborný administrativní aparát v čele s generálním tajemníkem jmenovaným Radou. Legislativní i nelegislativní návrhy jsou postupně projednávány na pracovní a politické úrovni, kde ČS prosazují své národní pozice k těmto návrhům. Rada jmenuje generálního tajemníka, který řídí činnost Generálního sekretariátu Rady. GS představuje odborný administrativní aparát Rady i jejích přípravných orgánů, který je nápomocen předsednictví při organizaci a koordinaci činnosti a zajištění kontinuity její práce.

COREPER:

Přípravným orgánem pro jednání Rady je Výbor stálých zástupců – COREPER (z fr. Comité des Représentants Permanents), který se skládá ze zástupců ČS na úrovni stálého představitele při EU (COREPER II) nebo zástupců Stálých představitelů ČS při EU (COREPER I) a jeho úkolem je projednávat legislativní i nelegislativní návrhy tak, aby byly připraveny pro schválení v Radě. Spolu s GS Rady a zástupci EK hledá konsensus mezi ČS. COREPER I v současné době zpravidla připravuje jednání Rady v oblastech: zaměstnanost, sociální politika, zdraví, ochrana spotřebitele, konkurenceschopnost, doprava, telekomunikace, energetika, zemědělství, rybolov, životní prostředí, vzdělávání, mládež, sport a kultura. COREPER II zpravidla připravuje jednání Rady ve složení pro zahraniční věci, pro hospodářské a finanční záležitosti a pro spravedlnost a vnitřní věci, a projednává další otázky včetně přípravy ER.

Předsednictví v Radě:

Předsednictví je vykonáváno na základě rotačního principu vždy skupinou tří států po dobu osmnácti měsíců. Předsednické „trio“ vydává společný osmnáctiměsíční program předsednictví, který má zajistit kontinuitu činnosti Rady. Každý člen „tria“ předsedá Radě po dobu šesti měsíců. Předsednictví vykonává představitel ČS, a to v rámci rotujícího systému. Výjimkou je Rada pro zahraniční věci, jíž předsedá HR/VP, jenž je rovněž místopředsedou EK. ČR by se měla předsednické role ujmout podruhé (poprvé se tak stalo v 1. pol. r. 2009) ve druhé polovině r. 2022.

Rozhodování:

V závislosti na projednávané otázce přijímá Rada EU rozhodnutí: 1) prostou většinou, 2) kvalifikovanou většinou, 3) nebo jednomyslně. Kvalifikovaná většina představuje jednoznačně nejčastější způsob hlasování v Radě, jímž se přijímá přibližně 80 % rozhodnutí. Pro dosažení kvalifikované většiny je zapotřebí kladného stanoviska 55 % členských států, které zastupují alespoň 65 % obyvatelstva EU.

Legislativní proces:

Rada disponuje obecnou legislativní pravomocí ve všech oblastech, přičemž může, zpravidla společně s EP, svěřit přijímání některých aktů EK. Legislativní proces se týká přijímání legislativních aktů Unie, a sice nařízení, směrnic a rozhodnutí. Děje se tak zásadně na návrh EK, která má výsadu legislativní iniciativy (výjimkou jsou oblasti justiční spolupráce v trestních věcech, kde může kromě EK předložit návrh čtvrtina ČS). K přijetí legislativního aktu je zapotřebí schválení obou institucí, tj. Rady a EP. V naprosté většině případů se legislativní akty přijímají řádným postupem; pro citlivé oblasti unijní politiky se zpravidla uplatní zvláštní postup, v jehož rámci hrají nejvýznamnější roli tzv. konzultační procedura a tzv. legislativní postup se souhlasem EP.

Průběh jednání:

Rada zasedá standardně v Bruselu s výjimkou měsíců duben, červen a říjen, kdy zasedá v Lucemburku. Radu svolává ministr pro příslušnou oblast z členského státu vykonávajícího předsednictví. K formálnímu hlasování dochází zřídka. V naprosté většině případů se rozhoduje kvalifikovanou většinou. V taxativně určených oblastech (daňové otázky aj.) Rada rozhoduje jednomyslně, takže každý ČS má možnost rozhodnutí blokovat. Předpokladem pro přijetí rozhodnutí je usnášéníschopnost Rady, tj. přítomnost nadpoloviční většiny (15 členů – ministrů). Má-li na Radě dojít k formálnímu hlasování, je třeba v případě nesouhlasu nalézt více stejně smýšlejících států (tzv. like-minded group) a vytvořit tzv. blokační menšinu, resp. v případě souhlasu hledat většinu.

3.3 | Evropský parlament

Charakteristika:

EP je orgánem zastupujícím občany EU, kteří volí stanovený počet poslanců pro daný ČS na dobu pěti let ve všeobecných a přímých volbách. EP vykonává společně s Radou legislativní a rozpočtovou funkci, dále i některé funkce kontrolní. LS výrazně posílila úlohu EP v institucionální struktuře EU, neboť došlo k podstatnému rozšíření oblastí, v nichž EP spolurozhoduje s Radou (např. rozhodování o rozpočtu EU). EP je v těchto případech postaven v rámci legislativního procesu na úroveň Rady.

Struktura:

Poslanci jsou do EP voleni vždy za určitý ČS, organizují se v EP však především na základě politické příslušnosti. Tomu odpovídá utváření politických frakcí v EP sdružujících poslance zvolené za strany s podobnou politickou orientací. Frakce zahrnují více než sto jednotlivých politických stran a hnutí. Podmínkou jejich vzniku je minimální počet 25 poslanců pocházejících nejméně z jedné čtvrtiny ČS, přičemž poslancům není dovoleno být součástí více než 1 politické skupiny. Žádná frakce nedisponuje přesvědčivou většinou. Rozhodnutí zpravidla přijímá na základě proměnlivých společenství a dohod. Neexistuje zde stálá parlamentní většina, ale koalice

se často tvoří ad hoc podle jednotlivých témat. Pro úspěšné prosazování zájmů ČR na evropské úrovni je důležité udržovat neformální kontakty jak s českými poslanci EP, tak s klíčovými tzv. „opinion-makers“ v jednotlivých výborech, ale také s odborným a politickým aparátem EP.

Organizace a fungování:

Volby do EP pro 9. funkční období (2019 - 2024) proběhly v ČR EU ve dnech 23. - 26. 5. 2019, v ČR ve dnech 24. - 25. 5. 2019. EP měl celkem 751 poslanců volených na pět let. Předseda EP spolu se 14 místopředsedy tvoří vrcholnou organizační strukturu EP. Po odchodu Velké Británie z EU se počet snížil z 751 na 705. EP má sídlo ve francouzském Štrasburku, v belgickém Bruselu a v lucemburském Lucemburku. Plenární zasedání se konají každý měsíc ve Štrasburku a v Bruselu. V Bruselu se konají také zasedání parlamentních výborů. Administrativní složky sídlí v Lucemburku (např. Generální sekretariát EP).

- Dalším důležitým organizačním tělesem EP je Konference předsedů politických skupin, která přijímá rozhodnutí ve věci organizace práce a plánování legislativní činnosti, vztahů s ostatními institucemi EU i národními parlamenty ČR.
- Funkční struktura EP je postavena na struktuře výborů, v nichž vznikají postoje EP k předkládaným návrhům. Všichni poslanci jsou členy některého z výborů, z nichž každý se zaměřuje na specifickou oblast legislativní činnosti. Výbory jsou rozděleny na stálé, které fungují po standardní období 2,5 roku, a dočasné.
- Nemůže-li být při schvalování legislativy v prvním nebo druhém čtení řádné procedury (tzv. spolurozhodování) dosaženo shody, svolává se dohodovací výbor složený ze zástupců EP a Rady. Bezprostředně před plenárním zasedáním dohodovacího výboru se zpravidla koná trialog (setkání mezi EP, Radou a EK). Za Radu se do trialogu zapojuje ministr vlády ČR, který vykonává funkci předsednictví, za asistence GS Rady.
- Základním předpokladem pro spolupráci s EP jsou úzké kontakty s národními zástupci. ČR (vláda ČR, Stálé zastoupení v Bruselu, atd.) organizuje pravidelná setkání se svými zvolenými poslanci, kterých je celkem 21.

3.4 | Evropská komise

Charakteristika:

EK je vrcholný exekutivní orgán, který zajišťuje uplatňování Smluv, na nichž je EU založena, a opatření přijatých na jejich základě a dbá na dodržování práva. EK hájí výhradně zájem EU (na rozdíl zejména od Rady hájící zájmy ČR) a je považována za „strážkyni evropské integrace“. Skládá se z předsedy HR/VP (který je jedním z jejích místopředsedů) a komisařů zodpovědných vždy za určitou oblast politik EU. Členové EK jsou nominováni ČR, avšak vstupem do funkce přijímají závazek nezávislosti jak na ČR, které je nominovaly, tak na jakékoliv jiné vládě, orgánu, instituci či jiném subjektu.

Struktura:

EK se skládá z jednoho státního příslušníka z každého ČS. Funkční období EK je pětileté. Je jmenována ER poté, co ji jako sbor schválí EP. EK je EP též po celou dobu svého funkčního období odpovědná, s čímž je spojena možnost EP vyslovit EK nedůvěru. EK hraje významnou roli v legislativním procesu, neboť má iniciační pravomoc, která představuje její de facto výhradní právo předkládat legislativní návrhy. EK, resp. komisař odpovědný za projednávanou oblast,

se v zásadě účastní každého jednání Rady. LS rozšířila okruh oblastí, kde Rada rozhoduje kvalifikovanou většinou. Iniciační pravomoc dává EK v těchto případech výrazně větší možnosti prosadit její návrhy, neboť návrhy EK mohou být ČS změněny jen na základě jejich jednomyslnosti.

Zdroje bližších informací:

Smlouva o Evropské unii (konsolidované znění)

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016M/TXT&from=EN#d1e32-1-1>

Smlouva o fungování Evropské unie (konsolidované znění)

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016E/TXT&from=EN>

Listina základních práv Evropské unie

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=EN>

LACINA, Lubor, Petr STREJČEK a Petr BLÍŽKOVSKÝ. Učebnice evropské integrace. 4. přepracované a aktualizované vydání. Brno: Barrister & Principal, 2016. ISBN 978-80-7485-104-9

ŠLOSARČÍK, Ivo a Zuzana KASÁKOVÁ. InSTITUTE Evropské unie a Lisabonská smlouva. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3567-2

*Pozn.: **Tučně vyznačeny** jsou zdroje v souladu s vyhláškou č. 162/2015 Sb., o podrobnostech úřednické zkoušky, ve znění vyhlášky č. 124/2018 Sb. a vyhlášky č. 160/2019, ostatní zdroje jsou doplňující.*

4 | Koordinace evropských politik

Otázka: Jak byste definovali koordinaci evropských politik se zaměřením na roli Úřadu vlády, jednotlivých ministerstev a Parlamentu ČR?

V současnosti mají prakticky veškeré národní politiky v různých podobách paralelu na úrovni politik EU. Aby ČR dokázala účinně prosadit své zájmy, musí k těmto politikám zaujímat jasné a věcné postoje a umět tyto postoje prosazovat, ale také je případně flexibilně modifikovat s ohledem na aktuální vývoj v průběhu projednávání konkrétních legislativních a nelegislativních návrhů. Základem úspěchu je rozpoznat klíčové návrhy, umět včas a srozumitelně formulovat národní pozice a vystupovat při jejich projednání na všech úrovních koordinovaně. To vyžaduje koncepční, systematickou a důsledně prováděnou koordinaci evropských politik na národní úrovni.

V určitých situacích je třeba být připraven i na vzájemné „výměny“ či úpravy některých priorit v rámci hledání kompromisu a především při vyjednávání s obdobně smýšlejícími státy. Významnou roli zde hraje Ministerstvo zahraničních věcí a česká diplomacie (zejm. Stálé zastoupení při EU a zastupitelské úřady), které mohou zprostředkovat informace o pozici jiných členských států, přispět tak ke sblížení pozic jednotlivých zemí a k dosažení kompromisu. Důležitým aktérem při prosazování zájmů ČR v rámci evropských institucí je Stálé zastoupení ČR při EU, které nejen vysílá experty na jednání pracovních skupin a jiných expertních orgánů, ale rovněž udržuje přímý kontakt s institucemi EU.

Gesce za koordinaci evropských politik na národní úrovni přísluší předsedovi vlády a je realizována prostřednictvím jemu podřízeného útvaru při Úřadu vlády. Praktickému provádění koordinace evropských politik slouží několik institucionálních platform.

4.1 | Výbor pro EU na vládní úrovni (VV-EU)

Výbor pro EU je pracovní a poradní orgán vlády. Jeho kompetence a činnost se řídí Statutem Výboru pro EU a jednacími řády Výboru na vládní a pracovní úrovni, které byly schváleny vládním usnesením. Na úrovni členů vlády funguje vládní Výbor pro EU (VV-EU). VV-EU zasedá na okraj schůzí vlády, zpravidla před jejím jednáním, a to nepravidelně podle potřeby, obvykle alespoň jedenkrát měsíčně. VV-EU předsedá a jeho jednání vede předseda vlády, místopředsdou je ministr zahraničních věcí. VV-EU představuje nejvyšší orgán na národní úrovni, který se věnuje výlučně otázkám EU. VV-EU je určen pro jednání o klíčových a politicky citlivých záležitostech týkajících se pozic ČR v EU (např. rámcové pozice ČR k tématům nejzásadnějšího významu, projednání významných otázek, u nichž se nepodařilo nalézt shodu na nižších úrovních) a koordinace mezi členy vlády v tématech, která se EU týkají. VV-EU rovněž schvaluje mandát pro předsedu vlády pro jednání Evropské rady, případně mandáty pro ministry na jednání Rady EU (např. Rada JHA).

4.2 | Výbor pro EU na pracovní úrovni (PV-EU)

Pracovní výbor pro EU (PV-EU) je pracovním orgánem VV-EU a zasedá na úrovni náměstků ministrů (případně dalších osob pověřených členy vlády k jejich zastupování v rámci PV-EU).

PV-EU se schází pravidelně každé úterý v 14:00 hodin v budově Úřadu vlády. Jednání PV-EU připravuje Sekce pro evropské záležitosti Úřadu vlády. PV-EU předsedá z pověření předsedy vlády státní tajemník pro evropské záležitosti, místopředsedou je náměstek ministra zahraničních věcí. Těžištěm činnosti PV-EU je především průběžná horizontální koordinace evropských záležitostí. V praxi se jedná zejména o schvalování mj. všech instrukcí na jednání COREPER I a II, mandátů na zasedání jednotlivých formací Rady, projednání zpráv ze zasedání Rady a schvalování rámcových pozic k evropským agendám. PV-EU se dále věnuje analýze důležitých evropských témat, průběžnému sledování a vyhodnocování evropských agend, včasné identifikaci potenciálně sporných bodů z meziresortního pohledu a mediaci sporů. PV-EU rovněž předjednává agendu VV-EU.

Nižší institucionální jednotkou jsou tzv. resortní koordinační skupiny (RKS), připravující zejména instrukce pro jednání pracovních skupin, jejichž členy jsou zástupci věcně příslušných resortů a ve všech případech rovněž zástupce Sekce pro evropské záležitosti Úřadu vlády a zástupce MZV. Úřad vlády jako gestor některých evropských politik rovněž ustanovuje RKS.

4.3 | Databáze politik EU (DAP)

Pro účely co nejefektivnější koordinace evropských politik byla vytvořena elektronická meziresortní Databáze politik EU (DAP), která slouží jako komunikační nástroj Výboru pro EU a informační zdroj o jednáních a agendách EU. DAP umožňuje distribuci materiálů na jednání PV-EU a VV-EU, schvalování materiálů per rollam (zejm. instrukcí na jednání COREPER I a II) a sledování cyklu jednotlivých agend EU (návrhy předpisů, rámcové pozice ČR, instrukce a mandáty na projednávání návrhů na konkrétní jednání v orgánech Rady EU). Databáze má cca 500 aktivních uživatelů na pracovní úrovni. Z hlediska koordinační činnosti na DAP navazují další komunikační nástroje sloužící ke sledování a výměně informací o právu EU a projednávání záležitostí Evropské unie, především pak Informační systém pro aproximaci práva (ISAP) či resortní databáze. DAP je s těmito systémy propojen.

4.4 | Role Parlamentu ČR v evropském rozhodovacím procesu

Přenos řady pravomocí na Evropskou unii, jenž představoval oslabení postavení vnitrostátních parlamentů coby monopolních zákonodárců v mnoha oblastech, byl Lisabonskou smlouvou částečně kompenzován posílením jejich role v rozhodovacím procesu v EU. Vnitrostátní parlamenty se tak stávají samostatnými hráči v evropském legislativním procesu a získávají vlastní postavení v institucionálním systému Unie. Kromě toho řada států, včetně České republiky, přiznává svým parlamentům mimo rámec evropského práva další oprávnění při přípravě národních pozic a mandátů pro vystupování zástupců státu v Evropské unii. Obě tyto základní formy přímého i nepřímého zapojení vnitrostátních parlamentů do rozhodování EU je třeba od sebe odlišovat. První z nich se týká bez rozdílu všech vnitrostátních parlamentů, druhá pouze těch, které si v rámci národních ústavních systémů vymohly zvláštní pravomoc při tvorbě vládních postojů v evropských záležitostech.

4.5 | Postavení národních parlamentů

Postavení národních parlamentů v institucionálním systému EU podle unijní právní úpravy:

Lisabonská smlouva (v protokolu č. 2 o používání principů subsidiarity a proporcionality) nově stanovila lhůtu osmi týdnů pro přezkum každého návrhu legislativního aktu z hlediska souladu s principem subsidiarity a proporcionality ze strany národních parlamentů (mezi dnem zpřístupnění návrhu parlamentům a okamžikem zařazení na pořad jednání Rady). Právě v kontrole subsidiarity získávají národní parlamenty hlavní nástroj k zasahování do legislativního procesu. Svou politickou povahou umožňuje tento princip de facto každému parlamentu, resp. jeho komoře, vyjádřit s návrhem nesouhlasný postoj, ať již z politických či právních důvodů. Jednokomorovým parlamentům náleží při kontrole subsidiarity dva hlasy, v případě dvoukomorových disponuje každá komora jedním hlasem. Jejich postavení je tedy rovné.

Pokud nejméně jedna třetina parlamentů (podle počtu hlasů) předloží odůvodněné stanovisko (tzv. žlutá karta), podle něhož je návrh v rozporu s principem subsidiarity, EK musí svůj návrh přezkoumat a následně jej může buď ponechat nezměněný, pozměnit jej či vzít zpět. V případě návrhů týkajících se oblasti justiční spolupráce v trestních věcech a policejní spolupráce je uvedené kvorum sníženo na jednu čtvrtinu. Vysloví-li se ve všech uvedených případech proti návrhu EK více než polovina parlamentů, bude odůvodněné stanovisko EK předloženo společně se stanovisky parlamentů ještě před dokončením prvního čtení Radě a EP k posouzení souladu návrhu s principem subsidiarity (tzv. oranžová karta). Obě instituce mohou pak legislativní proces zastavit. Specifickou oblastí, v níž každý vnitrostátní parlament či jeho jedna komora disponuje „právem veta“ (tzv. červená karta), je sféra rodinného práva s mezinárodním prvkem. Podobné oprávnění se dále uplatňuje také při změně způsobu hlasování v Radě z jednomyslnosti na kvalifikovanou většinu. V obou posledně zmíněných případech platí pro možnost zablokování šestiměsíční lhůta. Kromě možnosti zasáhnout do rozhodovacího procesu ex ante mají vnitrostátní parlamenty rovněž oprávnění podat žalobu na neplatnost právního aktu z důvodu porušení principu subsidiarity u Soudního dvora EU. Tuto žalobu může podat každá komora prostřednictvím své vlády.

4.6 | Postavení Parlamentu ČR podle národní právní úpravy

Postavení Parlamentu ČR v legislativním procesu EU podle evropské právní úpravy bylo implementováno rovněž do českého právního řádu tzv. lisabonskou novelou jednacích řádů obou komor. Při novele byla nad rámec evropské úpravy oběma komorám poskytnuta rozsáhlá možnost vstupovat do rozhodovacího procesu, a to v rámci tzv. vázaného mandátu vlády. Ten se uplatní při aplikaci ustanovení Lisabonské smlouvy umožňujících flexibilní změny primárního práva bez ratifikace národními parlamenty (tzv. evolutivní klauzule). Vláda nemůže v těchto případech bez předchozího souhlasu obou komor Parlamentu vyjádřit v Radě souhlas s dotčeným návrhem (a to ani nepřímou, tzv. konstruktivním zdržením se hlasování). Podobný systém byl zaveden i v SRN a v Rakousku.

Mimo tzv. vázaného mandátu přiznává platná právní úprava Parlamentu ČR řadu dalších informačních a kontrolních pravomocí při projednávání záležitostí Evropské unie. Základ právní úpravy na vnitrostátní úrovni představuje článek 10b Ústavy ČR, který je dále konkretizován v jednacích řádech obou komor Parlamentu ČR a Směrnici vlády o postupu při zaslání návrhů legislativních aktů ES/EU a materiálů EK Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR a Senátu Parlamentu ČR.

Odrazem informačních a kontrolních pravomocí Parlamentu ČR jsou povinnosti, jež jsou vztaženy k vládě jako celku nebo jednotlivým gestorům (věcně příslušným a odpovědným ministerstvům nebo jiným ústředním orgánům státní správy). Mezi povinnosti související s informačními pravomocemi Parlamentu ČR lze řadit povinnost vlády předkládat Parlamentu ČR dokumenty EU a k návrhům legislativních aktů připojit své předběžné stanovisko (rámcová pozice/stanovisko pro Parlament ČR).

Na pomezí informačních povinností vlády a kontrolních pravomocí komor Parlamentu ČR je povinnost člena vlády dostavit se na jednání Výboru pro evropské záležitosti Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR na základě jeho žádosti a povinnost informovat na jednání výboru o postoji ČR k problematice projednávané v Radě a případně doplnit vysvětlení k dokumentům EU, pokud k tomu byla vláda vyzvána usnesením výboru. Do této kategorie lze zařadit i povinnost vlády nebo jejího věcně odpovědného člena zaslat Výboru pro evropské záležitosti zprávu ze zasedání Rady.

Odrazem kontrolních pravomocí Parlamentu ČR je pak především povinnost vlády (v praxi gestora) zohlednit stanovisko komor Parlamentu ČR nebo jejich orgánů při projednávání konkrétních dokumentů v pracovních orgánech a formacích Rady (za stanovisko Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR přitom může být považováno i stanovisko Výboru pro evropské záležitosti, zatímco v případě Senátu Parlamentu ČR se musí vyjádřit plénum), dále výše zmíněný institut tzv. vázaného mandátu, institut parlamentní výhrady a oprávnění podat žalobu týkající se porušení zásady subsidiarity legislativním aktem Evropské unie.

Z hlediska praktických aspektů spolupráce mezi vládou ČR a oběma komorami Parlamentu ČR a jejich orgány je třeba upozornit především na důležitost dodržování lhůt pro zpracování rámcových pozic/stanovisek pro Parlament, aby bylo oběma komorám umožněno flexibilní využívání jejich pravomocí.

V celoevropském měřítku je stav spolupráce Parlamentu ČR s vládou ČR nadstandardní. To se projevuje mj. v přístupu zástupců komor na jednání V-EU a rovněž k dokumentům DAP a ISAP, tedy nejen k rámcovým pozicím/stanoviskům pro Parlament, ale i k instrukcím na jednání přípravných orgánů Rady. Takto transparentní přístup je v ostatních zemích spíše ojedinělý a neexistuje dokonce ani v Dánsku, kde je zakotven tzv. obecný vázaný mandát vlády při každém jednání v Radě. Právě díky vstřícnému přístupu vlády je Parlament ČR, zvláště pak jeho horní komora, při projednávání evropských záležitostí jedním z nejaktivnějších v celé EU.

Zdroje bližších informací:

Statut Výboru pro Evropskou unii, schválený vládou České republiky

<https://www.vlada.cz/assets/ppov/veu/statut-Vyboru-pro-EU.pdf>

Jednací řád Výboru pro Evropskou unii na vládní úrovni, schválený vládou České republiky

https://www.vlada.cz/assets/ppov/veu/jednaci_rad_v-eu_2009.pdf

Jednací řád Výboru pro Evropskou unii na pracovní úrovni, schválený vládou České republiky

https://www.vlada.cz/assets/ppov/veu/vybor_eu_jr_prac_uroven.pdf

*Pozn.: **Tučně vyznačeny** jsou zdroje v souladu s vyhláškou č. 162/2015 Sb., o podrobnostech úřednické zkoušky, ve znění vyhlášky č. 124/2018 Sb. a vyhlášky č. 160/2019, ostatní zdroje jsou doplňující.*

5 | Bezpečnostní a obranná politika

Otázka: Popište základní pilíře vnější bezpečnosti ČR a charakterizujte relevantní mezinárodní organizace v oblasti bezpečnosti a obrany, jichž je ČR členem.

5.1 | Základní pilíře vnější bezpečnosti ČR

K zajištění svých bezpečnostních zájmů ČR vytváří a rozvíjí komplexní hierarchicky uspořádaný bezpečnostní systém, který je propojením roviny politické (domácí a zahraniční), vojenské, vnitřní bezpečnosti a ochrany obyvatel, hospodářské, finanční, legislativní, právní a sociální. Jeho základ spočívá v legislativním vyjádření působností a vzájemných vazeb jednotlivých složek (zákonodárné, výkonné, soudní moci, územní samosprávy a právnických a fyzických osob) a jejich vazeb mimo bezpečnostní systém a ve stanovení jejich povinností. Bezpečnostní systém ČR plní funkci institucionálního rámce/nástroje při tvorbě a realizaci bezpečnostní politiky. Funkční bezpečnostní systém představuje nejen nástroj pro účinné zvládnutí krizových situací vojenského i nevojenského charakteru, ale zajišťuje i prevenci a přípravu na možné krizové situace a jejich včasnou identifikaci a varování.

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, stanoví, že základní povinností státu je zajištění svrchovanosti a územní celistvosti, ochrana jeho demokratických základů a ochrana životů, zdraví a majetkových hodnot. Bezpečnost zajišťují ozbrojené síly, ozbrojené bezpečnostní sbory, záchranné sbory a havarijní služby.

ČR rozvíjí nástroje k prosazování bezpečnostních zájmů jak na národní úrovni, tak aktivním působením v multilaterálních, regionálních a bilaterálních vztazích. Základním koncepčním dokumentem bezpečnostní politiky státu je Bezpečnostní strategie České republiky z roku 2015. Vymezuje životní, strategické a další významné zájmy ČR, obecná bezpečnostní rizika a aktuální hrozby, definuje dlouhodobé záměry a opatření, jejichž cílem je zajištění podmínek pro vývoj a prosperitu ČR a zabezpečení jejich obyvatel. V zajišťování bezpečnosti hraje nezastupitelnou roli mezinárodní spolupráce, která napomáhá ochraně životních zájmů a zajištění společenského rozvoje a prosperity ČR. Strategické zájmy jsou tak spjaty s efektivním fungováním klíčových mezinárodních uskupení s působností v bezpečnostní oblasti, jichž je ČR členem: EU, NATO, OBSE a OSN.

5.1.1 | Struktura bezpečnostní politiky

Prezident je vrchním velitelem ozbrojených sil a je mu podřízena Vojenská kancelář prezidenta republiky.

Vláda uskutečňuje bezpečnostní politiku státu a rozhoduje o vyslání ozbrojených sil mimo území ČR.

Parlament spolurozhoduje o orientaci bezpečnostní politiky a rozhoduje o vyhlášení válečného stavu.

Bezpečnostní rada státu (BRS)

BRS je stálým pracovním orgánem vlády dle čl. 9 ústavního zákona č. 110/1998 Sb. pro koordinaci problematik v oblasti bezpečnosti ČR a přípravu návrhů opatření k jejímu zajišťování.

Prezident má právo účastnit se jednání, vyžadovat zprávy a projednávat otázky v její působnosti. Pracovními orgány BRS jsou: VKZBP (viz níže), Výbor pro obranné plánování, Výbor pro civilní nouzové plánování, Výbor pro zpravodajskou činnost a Ústřední krizový štáb.

Výbor pro koordinaci zahraniční bezpečnostní politiky (VKZBP)

VKZBP zabezpečuje vnitrostátní koordinaci zahraniční bezpečnostní politiky ČR s důrazem na mezinárodní postavení České republiky a na vztahy s mezinárodními bezpečnostními organizacemi. Byl založen roku 1999 jako stálý pracovní orgán BRS a odpovídá za koordinaci přípravných opatření a aktivit v oblasti zahraniční bezpečnostní politiky. Mezi hlavní oblasti jeho činnosti patří koordinace vnitrostátních aktivit státní správy při plnění úkolů a závazků spojených s členstvím ČR v mezinárodních bezpečnostních organizacích (OSN, NATO, OBSE, EU/SBOP) a projednávání otázek spojených s regionální bezpečností včetně posuzování příslušných rizik z hlediska jejich potenciálního dopadu na bezpečnost a zájmy ČR.

5.2 | Mezinárodní organizace klíčové pro bezpečnost ČR

5.2.1 | Evropská unie

Společná bezpečnostní a obranná politika EU (SBOP) je specifickou součástí Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP). Je založena na komplexním rozvoji jak civilních, tak vojenských schopností a umožňuje EU čelit současným a budoucím bezpečnostním hrozbám a výzvám. Nejviditelnějším nástrojem SBOP jsou civilní a vojenské mise a operace. Mise a operace SBOP fungují koordinovaně ve spolupráci s DEU v místě a politikami EU pro region. O spuštění misí a operací rozhoduje FAC. ČR se účastní následujících misí a operací SBOP: EUFOR Althea (Bosna a Hercegovina), EULEX Kosovo, EUMM Georgia, EUAM Ukraine, EUNAFOR MED (Středozemní moře), EUNAVFOR Atalanta (Africký roh), EUTM Mali, EUCAP Sahel Niger a EUPOL COPPS (Palestinská autonomní území). SBOP umožňuje EU hrát významnou roli v udržování míru, prevenci konfliktů a posilování mezinárodní bezpečnosti.

Lisabonská smlouva přijatá roku 2009 přejmenovala evropskou bezpečnostní a obrannou politiku na společnou bezpečnostní a obrannou politiku (SBOP). Zřídila funkci vysokého představitele/vysoké představitelky Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, který/á odpovídá za tuto oblast jednak z pozice komisaře/komisařky pro vnější vztahy, a dále působí jako předseda/předsedkyně Rady pro zahraniční věci (FAC). Při plnění své funkce se vysoký představitel opírá o Evropskou službu pro vnější činnost (EEAS). Od listopadu 2019 funkci vykonává Josep Borell, který ji převzal od Federicy Mogheriniové. Lisabonská smlouva dále vytvořila klauzuli o vzájemné pomoci a solidaritě – pokud je stát obětí agrese na svém území, ostatní státy jsou povinny pomoci všemi dostupnými prostředky podle čl. 51 Charty OSN o sebeobraně. Spolupráce a závazky v této oblasti však musí být konzistentní se závazky v rámci NATO, která je pro státy, jež jsou zároveň členy EU a NATO, základem kolektivní obrany a fórem pro její implementaci. ČS jsou také podporovány v tom, aby investovaly do vybavení, harmonizovaly obranné aparáty, koordinovaly logistiku a výcvik.

Globální strategie pro zahraniční a bezpečnostní politiku EU z roku 2016 je vystavěna na třech pilířích:

- nové politické cíle a ambice Evropanů směrem k převzetí odpovědnosti za vlastní bezpečnost a obranu;

- nové finanční nástroje k pomoci členským státům a evropskému obrannému průmyslu vybudovat obranné kapacity;
- soubor konkrétních akcí v návaznosti na společnou deklaraci EU a NATO identifikující oblasti spolupráce.

Rozhodování v rámci SBOP probíhá s výjimkou procedurálních záležitostí konsensem.

Nástroje SBOP jsou politické, diplomatické, právní, rozvojové, obchodní a ekonomické povahy.

Mise/operace SBOP fungují koordinovaně ve spolupráci s Delegací EU v místě a politikami EU pro region. O spuštění misí a operací rozhoduje FAC.

5.2.2 | Organizace Severoatlantické smlouvy (NATO)

NATO je politicko-vojenská aliance kolektivní obrany. Vznikla v roce 1949 na základě Severoatlantické smlouvy. Aktuálně ji tvoří 29 členů. ČR prošla aliančním programem Partnerství pro mír a stala se členem v roce 1999. Hlavním důvodem vstupu ČR do NATO bylo zajištění vnější bezpečnosti. ČR se díky tomu stala pevnou součástí nejsilnější politicko-vojenské organizace moderních dějin.

Funkce NATO lze rozdělit na politické (podpora demokracie, konzultace a spolupráce v oblasti bezpečnosti a souvisejících otázek za účelem řešení problémů, budování důvěry a prevence konfliktů) a vojenské (v případě selhání diplomacie realizace operací krizového managementu buď na základě čl. 5 či mandátu OSN – buď pouze NATO, nebo ve spolupráci s dalšími mezinárodními organizacemi). Mechanismus kolektivní obrany dle čl. 5 (viz dále) byl uplatněn pouze jednou, v reakci na teroristické útoky na USA z 11. září 2001. Aliance NATO je založena na transatlantické vazbě mezi Evropou a Severní Amerikou, úzké spolupráci v oblasti bezpečnosti, včetně zajištění obrany a odstrašení a společných mezinárodních operací na zvládání krizí.

Strategický koncept NATO přijatý v roce 2010 stanoví tři základní úkoly:

- Kolektivní obrana:
V souladu s článkem 5 Severoatlantické smlouvy podpoří spojenci jeden druhého v případě ozbrojeného útoku. Dalším elementem je alianční obrana a odstrašení proti jakékoliv hrozbě agrese a proti novým bezpečnostním výzvám (např. kybernetické, hybridní), které by ohrozily bezpečnost jednotlivých spojenců nebo Alianci jako celek.
- Krizový management:
NATO má jedinečný soubor politických a vojenských schopností k tomu, aby mohlo odpovědět na celé spektrum krizí: před, v průběhu i po konfliktech. NATO tyto nástroje adekvátně využívá k řešení vznikajících krizí, k zastavení probíhajících konfliktů a k pomoci při obnově stability po konfliktech; a to vždy, kdy mají tyto situace vliv na euroatlantickou bezpečnost.
- Kooperativní bezpečnost:
Aliance je ovlivněna a sama ovlivňuje politický a bezpečnostní vývoj za svými hranicemi. NATO proto aktivně navazuje partnerství se svými sousedy a dalšími zeměmi a mezinárodními organizacemi k posílení mezinárodní bezpečnosti. Aliance též zastává politiku otevřených dveří vůči všem evropským demokraciím, které jsou ochotny a schopny splnit alianční standardy.

Priority ČR zahrnují podporu alianční politiky obrany a odstrašení, založené na vyvážené

kombinaci jaderných a konvenčních schopností, umožňující čelit současným i budoucím hrozbám, podporu rozvoje partnerství NATO s třetími zeměmi a mezinárodními organizacemi na základě reciprocity, vzájemné výhodnosti a pragmatičnosti. V kontextu nových bezpečnostních výzev, zejm. užití tzv. hybridního způsobu vedení války v aliančním sousedství, je třeba usilovat o užší spolupráci NATO a EU a podporovat rozvoj schopností v oblasti nových hrozeb. ČR podporuje další přibližování stávajících aspirantů na členství: Bosny a Hercegoviny, Gruzie a Ukrajiny; Severní Makedonie se stala 30. členem Aliance v březnu 2020. Politikou otevřených dveří a vstupem nových členů se posiluje prvek kolektivní obrany, rozšiřuje zóna stability a zvyšují kapacity reakce na případné bezpečnostní krize.

Na summitu NATO ve Walesu v září 2014 byl schválen závazek ke zvyšování obranných výdajů, tzv. Defence Investment Pledge, v němž se spojenci zavázali, že zastaví pokles výdajů a nejpozději do deseti let (tj. do r. 2024) je reálně budou zvyšovat tak, aby dosáhly 2 % HDP a 20 % podílu obranných výdajů na hlavní druhy techniky a související výzkum a vývoj. ČR aktuálně vydává na obranu 1,19 % HDP. Z toho 14,5 % jde na hlavní druhy techniky. Výdaje nicméně zvyšuje s předpokladem dosažení 1,4 % HDP v roce 2021 a 2 % HDP na obranu v roce 2024. 20 % rozpočtu na hlavní druhy techniky plánuje dosáhnout již v roce 2020.

Operace a mise NATO, jichž se ČR účastní: Resolute Support Mission (Afghánistán), NMI (Irák), KFOR (Kosovo), v rámci obrany a odstrašení Enhanced Forward Presence (Lotyšsko a Litva) a Baltic Air Policing (Estonsko). ČR též přispívá do Sil rychlé reakce NATO.

5.2.3 | Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE)

Původně Konference pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (KBSE) vznikla podpisem Helsinského závěrečného dokumentu v roce 1975. Je největší regionální bezpečnostní platformou na světě – zahrnuje 57 účastnických států z Evropy, Střední Asie a Severní Ameriky. OBSE je hlavním instrumentem včasného varování, prevence konfliktů, krizového managementu a postkonfliktní obnovy. Všechny účastnické státy mají stejný status a rozhodnutí jsou přijímána na principu plného konsensu (proto je dnes většina klíčových rozhodnutí blokována Ruskem či jeho spojenci).

Oblasti spolupráce (tzv. dimenze):

- politicko-bezpečnostní;
- ekonomicko-environmentální;
- lidskoprávní.

V rámci těchto oblastí spolupráce se OBSE zaměřuje na široké spektrum témat: kontrola zbrojení, budování opatření na posilování důvěry, řešení dlouhodobých konfliktů, lidská práva, demokratizace, vláda práva, boj proti obchodování s lidmi, rovnost pohlaví, volební monitoring, policejní aktivity, kontrola hranic, boj proti terorismu a ekonomické a environmentální otázky. Významnou funkci při uplatňování principů OBSE mají tzv. polní mise OBSE. Jejich prostřednictvím je OBSE aktivně přítomna v zemích, kterým mise v souladu se svými mandáty asistují dle jejich potřeb. Aktuálně 16 misí (bývalá Jugoslávie s výjimkou Chorvatska a Slovinska; Moldavsko, Albánie a země Střední Asie).

V rámci OBSE fungují tři tzv. autonomní instituce:

- Úřad OBSE pro demokracii a lidská práva (ODIHR);

- Představitel pro svobodu médií (RFoM);
- Vysoký komisař pro národnostní menšiny (HCNM).

Priority ČR zahrnují zapojení do volebních a monitorovacích aktivit a vysílání expertů do polních misí OBSE, aktualizace Vídeňského dokumentu či Ekonomické a environmentální fórum OBSE, jež Praha každoročně hostí.

Klíčové dokumenty jsou Smlouva o konvenčních silách v Evropě (CFE/S-KOS) z roku 1992, stanovující limity konvenčních sil evropských států, Smlouva o otevřeném nebi (Open Skies/S-ON) z roku 1992, platná od roku 2002, a Vídeňský dokument (VD-11) z roku 2011, zaměřený na transparentnost a výměnu informací o pohybech vojsk.

Zdroje bližších informací:

Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky č. 110/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů

<https://zakonyprolidi.cz/cs/1998-110>

Severoatlantická smlouva

https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=cs

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-1>

Bezpečnostní strategie České republiky, schválená vládou České republiky

<https://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/dokumenty/bezpecnostni-strategie-2015.pdf>

Webové stránky MZV týkající se bezpečnostní politiky

http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/bezpecnostni_politika

Webové stránky MO týkající se působení AČR v misích a operacích

<http://www.mise.army.cz/>

Webové stránky NATO

<http://www.nato.int>

Webové stránky EU-SBOP

<http://www.eeas.europa.eu/csdp>

Webové stránky OBSE a SM Vídeň

<http://www.osce.org>, <http://www.mzv.cz/mission.vienna/cz/index.html>

*Pozn.: **Tučně vyznačeny** jsou zdroje v souladu s vyhláškou č. 162/2015 Sb., o podrobnostech úřednické zkoušky, ve znění vyhlášky č. 124/2018 Sb. a vyhlášky č. 160/2019, ostatní zdroje jsou doplňující.*

6 | Společná zahraniční a bezpečnostní politika

Otázka: Definujte společnou zahraniční a bezpečnostní politiku EU a jak je tato politika institucionálně zajištěna?

6.1 | Historie a současnost SZBP

1. Vznik a vývoj formování společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU

1951 - vznik Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO): první debaty o možné koordinaci bezpečnostních a obranných politik členských států;

1954 - Francie odmítá ratifikaci Evropské obranné smlouvy (EOS): tím, že EOS nevstoupila v platnost, se veškeré debaty o koordinaci obranné a bezpečnostní politiky (a jejich zahraniční dimenze) přesunuly až do konce studené války z roviny evropské integrace do NATO (zal. 1949);

1957 - Římskou smlouvou vzniká Evropské hospodářské společenství (EHS), základ dnešní EU - EHS však zahraniční politiku ČR nekoordinuje a ponechává ji v národních kompetencích;

1970 - v rámci EHS je zřízená Evropská politická spolupráce (EPS), neformální konzultační platforma k zahraničně-politickým otázkám; jde však o pouhé konzultace, nikoliv o mechanismus ke koordinování zahraniční politiky.

2. Maastrichtská smlouva

Zlomem v úsilí členských států o formulaci společných zahraničně-politických pozic, postojů a akcí je až podpis Maastrichtské smlouvy (1992), která založila Evropskou unii (1993).

Ta ustavila tři pilíře společných politik EU (1. pilíř - nadnárodní spolupráce: Evropské společenství; 3. pilíř - mezivládní spolupráce: justice a vnitro).

2. pilířem EU byla od roku 1993 Společná zahraniční a bezpečnostní politika (SZBP) (Common and Foreign Security Policy, CFSP).

- SZBP je mezivládním pilířem, kde suverenity zůstává u jednotlivých členských států a není přesunuta na nadnárodní úroveň (např. Evropskou komisí).
- Rozhodnutí o SZBP vyžadují jednomyslnost a konsensus ČR.

3. Lisabonská smlouva

Současná podoba SZBP je dána Lisabonskou smlouvou z roku 2009.

Smlouva o EU (SEU) navazuje na Maastricht, přinesla však několik zásadních reforem:

- zrušila systém pilířů v EU;
- vytvořila pozici vysokého představitele EU pro zahraniční záležitosti a bezpečnostní politiku (High Representative of the EU for Foreign Affairs and Security Policy), který je zároveň místopředsedou Evropské komise (Vice-President of European Commission) - HR/VP (2009 - 2014 Catherine Ashton, 2014 - 2019 Federica Mogherini, od 2019 Joseph Borell);
- ustavila též Evropskou službu vnější akce (ESVA - European External Action Service, EEAS), od roku 2011 hlavní nástroj provádění SZBP EU (fakticky jde o společnou diplomatickou službu EU), v jejímž čele stojí HR/VP;

- namísto rotujícího předsednictví (každý půl rok jeden členský stát) vytvořila post stálého předsedy Evropské rady (od 2014 Donald Tusk, od prosince 2019 Charles Michel).

6.2 | Smluvní základ, cíle, instituce a mechanismy provádění

I současná EU pokračuje v odkazu svých institucionálních počátků, kdy se při evropské integraci kombinoval přístup nadnárodní (reprezentovaný Evropskou komisí, případně nyní i ESVA) a mezivládní (Evropská rada, v níž jsou zastoupeny jednotlivé členské státy). V SZBP je tradičně a stále kladen důraz na mezivládní rovinu a i při povinnosti koordinovat svou zahraniční politiku leží těžiště v suverenitě jednotlivých ČS (klíčový význam Evropské rady a jednotlivých formátů Rady).

V rámci SZBP nejsou přijímána žádná legislativní opatření (která jinak v rámci EU fungují v trojúhelníku Evropská komise – Evropský parlament – Evropská rada). Jednotlivá rozhodnutí se vztahují vždy ke konkrétním politickým situacím a nemají obecnou platnost. Neexistují také žádné sankce za jejich nedodržování (krom politické ceny) a SZBP nemůže být předmětem přezkumu Evropského soudního dvora (až na vymezené výjimky).

Fungování SZBP definuje Smlouva o EU (SEU):

- roli a pravomoci HR/VP definuje č. 18 SEU;
- samotná SZBP je definována v Hlavě V, čl. 21 - 41 SEU, přičemž čl. 42 - 46 pak definují Společnou bezpečnostní a obrannou politiku (Common Security and Defense Policy, CSDP) jako součást SZBP EU;
- SZBP je vymežována a prováděna Evropskou radou a Radou jednomyslně (až na výjimky stanovené čl. 31 SEU, kdy rozhoduje kvalifikovanou většinou). Jejimi vykonavateli jsou členské státy EU, HR/VP a ESVA, zejména prostřednictvím Delegací EU v jednotlivých třetích zemích.

V roce 2016 EU (ESVA pod vedením HR/VP F. Mogherini) vypracovala svůj základní strategický dokument, který shrnuje hlavní zájmy a cíle EU: A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. Ta je aktuálním základním vodítkem pro strategický rámec působení EU v SZBP.

Pro budování prosperity EU, hájení její bezpečnosti a podporu světového řádu založeného na mezinárodním právu zformulovala globální strategie pět hlavních priorit SZBP:

- bezpečnost zemí EU;
- odolnost (resilience) států a společností ve východním a jižním sousedství EU;
- integrovaný přístup ke konfliktům;
- kooperativní regionální uspořádání;
- globální vládnutí pro 21. století s důrazem na roli OSN.

Hlavním formátem, na němž jsou přijímána rozhodnutí o praktickém naplňování základních cílů SZBP, je Evropská rada (zahrnující nejvyšší představitele - prezidenty či předsedy vlád - jednotlivých členských států EU). Schází se pravidelně jedenkrát za tři měsíce, případně kvůli summitům. Vyjadřuje se k celé škále politických otázek EU, včetně témat SZBP. Evropská rada stanovuje základní strategické směřování (obecné směry) a vydává rozhodnutí, jež jsou pro ČS závazná.

Hlavní politickou formací pro SZBP je formát Rady pro zahraniční záležitosti (FAC – Foreign

Affairs Council), která se schází na úrovni ministrů zahraničních věcí zemí EU jednou za měsíc a které předsedá (bez hlasovacího práva) HR/VP. Hlavní rozhodnutí jsou přijímána ve formátu tzv. Závěrů Rady (FAC Conclusions). Závěry Rady zakládají tzv. akce a pozice EU, které jsou pro ČR závazné.

Na pracovní úrovni se Rada schází pravidelně a v různých formátech, např. na úrovni velvyslanců zemí při EU v Bruselu (tzv. COREPER – CRP II) nebo velvyslanců při PSC (Political and Security Committee; franc. COPS), či na nižších úrovních na dalších pracovních tematických či teritoriálních skupinách (working groups). Na těch jsou diskutována témata a navrhována opatření, schvalovaná později, případně dle potřeby Radou FAC na úrovni ministrů zahraničí, nebo jsou na nich konkrétně rozpracovány úkoly vyplývající z jednání FAC.

6.3 | Instrumenty a nástroje SZBP

Závěry Rady pro zahraniční záležitosti (Council Conclusions): základní politický nástroj, formálně prezentující postoje EU ke klíčovým zahraničně-politickým otázkám.

Rozhodnutí: akce (např. ustavení či prodloužení vojenských či civilních misí EU) nebo pozice (např. uvalení restriktivních opatření – sankcí – vůči konkrétním zemím). I rozhodnutí jsou přijímána jednomyslně (až na konkrétně definované výjimky) a jsou závazná. Existuje možnost abstinence při jejich přijímání; absentující stát však poté nesmí činit nic, co by rozhodnutí EU poškozovalo či ohrožovalo.

Prohlášení:

- Prohlášení HR/VP jménem EU: vyžadují formální souhlas všech členských států.
- Prohlášení HR/VP: jeho/její vlastní autoritou, bez formálního schválení – týká se záležitostí, vyžadujících rychlou reakci EU.
- Prohlášení mluvčího HR/VP: nevyžaduje-li otázka závažnější formu prohlášení přímo HR/VP.
- Místní prohlášení EU: po souhlase vedoucích DEU v dané třetí zemi; týkají se místních či regionálních otázek; formálně schvaluje kabinet HR/VP.

Demarše: vykonávají místní Delegace EU ve třetích zemích (na základě instrukcí HR/VP, příslušných pracovních skupin, či PSC nebo FAC) a vyjadřují postoje EU k důležitým otázkám vztahů s danou zemí.

Volební pozorovatelské mise (EOM – Election Observation Missions): EU asistuje třetím zemím v demokratizačních procesech účasti na volebních misích s cílem zajišťovat svobodné a demokratické volby (v roce 2018 deset pozorovatelských misí).

Zvláštní představitelé EU (EUSR – EU Special Representatives): zvláštní představitelé EU, jmenovaní FAC pro specifické regiony či témata; momentálně 8 EUSRs (mj. pro lidská práva, mírový proces na Blízkém východě či pro Střední Asii).

Omezující opatření EU (restriktivní sankce):

- přijímá je FAC v souladu s konkrétními politickými cíli SZBP;
- mohou implementovat sankce přijaté Radou bezpečnosti OSN;
- stanovují tzv. autonomní sankce EU (např. pokud není možno schválit z hlediska EU potřebné sankce v RB OSN);

- restriktivní sankční opatření jsou přijímána proti vládám třetích zemí, nestátním entitám či jednotlivcům (např. teroristickým organizacím a jejich členům). Mezi restriktivní opatření patří zbraňové embargo, obchodní restrikce (zákaz vývozu či dovozu zboží), finanční restrikce (zmrazení majetku) či cestovní omezení (zákaz vstupu na území EU, neudělení vstupních víz).

Společná bezpečnostní a obranná politika – Common Security and Defense Policy (CSDP)

- jako nedílná součást SZBP je definována čl. 42 - 46 SEU;
- zajišťuje operativní schopnosti EU, včetně civilních či vojenských misí EU, k udržení míru, předcházení konfliktům či posílení mezinárodní bezpečnosti v souladu s Chartou OSN;
- aktuálně (k dubnu 2019) funguje 6 vojenských a 10 civilních misí EU se speciálními úkoly typu udržování míru, prevence konfliktů, podpory vlády práva či potírání obchodu s lidmi (human trafficking) či pirátství. Působí v nich kolem 5 000 lidí.

Vojenské mise EU: např. Bosna a Hercegovina, Mali, Somálsko.

Civilní mise EU: např. Ukrajina, Gruzie, Kosovo, Libye, Irák.

ČR se aktuálně účastní misí: EUFOR Althea (Bosna a Hercegovina), EULEX Kosovo, EUMM Georgie, EAUAM Ukraine, EUNAFOR MED (Středozemní moře), EUNAVFOR Atalanta (Africký roh), EUTM Mali, EUCAP Sahel Niger a EUPOL COPPS (Palestinská autonomní území).

- Mezi stálé politické a vojenské struktury EU s pravomocemi v CSDP patří: Politický a obranný výbor (PSC – na úrovni velvyslanců), vojenský výbor EU (EUMC), výbor pro civilní aspekty krizového managementu (CIVCOM) či Evropská obranná agentura (European Defence Agency, EDA, zal. 2004) nebo Operační centra EU.
- Na základě čl. 21 SEU EU spolupracuje i s dalšími mezinárodními organizacemi ve zvládnutí krizí a krizovém managementu, např. s OSN či NATO (tzv. spolupráce Berlín plus – např. na operaci EU v Bosně a Hercegovině EUFOR Althea).

EU a NATO pojí strategické partnerství. Na základě spolupráce Berlín plus má EU např. přístup k plánovacím schopnostem NATO pro své vlastní operace či se předpokládá dostupnost kolektivních schopností NATO i pro EU.

6.4 | SZBP jako část vnějších vztahů EU

Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU (SZBP) je nicméně jen jednou částí vnějších vztahů EU, které zahrnují dále např. evropskou sousedskou politiku, proces rozšiřování EU a přístupová jednání s kandidátskými zeměmi, zahraniční obchod EU atd.

Vnější činnost EU, která nespadá pod SZBP, je upravena ve Smlouvě o fungování EU (SFEU), v části páté.

V těchto oblastech vnější činnosti EU má výrazné kompetence také Evropská komise, kde pak vyniká koordinační role HR/VP, který je vysokým představitelem (HR) pro zahraniční a bezpečnostní politiku, ale zároveň též místopředsdou (VP) Evropské komise, ze kteréhož titulu koordinuje také ostatní komisaře s kompetencemi v oblasti zahraničních vztahů EU (tj. komisaře pro mezinárodní spolupráci a rozvoj; komisaře pro obchod; komisaře pro humanitární pomoc a řešení krizí; komisaře pro klima a energetiku; komisaře pro evropskou politiku sousedství a jednání o rozšíření). Přesné agendy jednotlivých komisařů jsou však dány

politickými rozhodnutími a mohou být upravovány – působnost předchozí Komise skončila na podzim roku 2019, kdy vznikla na základě výsledků voleb do Evropského parlamentu na jaře 2019 a povolebních jednání nová Komise s pětiletým funkčním obdobím.

Zdroje bližších informací:

Webové stránky MZV ČR, část Zahraniční vztahy-Evropská unie-Vnější vztahy EU-Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_evrope/vnejsi_vztahy_eu/spolecna_zahranicni_a_bezpecnostni/index.html

Smlouva o Evropské unii (konsolidované znění)

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016M/TXT&from=EN#d1e32-1-1>

Smlouva o fungování Evropské unie (konsolidované znění)

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016E/TXT&from=EN>

Webové stránky ESVA – kapitola SZBP

<http://www.eeas.europa.eu/csdp>

EU Institute for Security Studies, The EU and the World: Players and Policies Post-Lisbon a Handbook

www.iss.europa.eu

*Pozn.: **Tučně vyznačeny** jsou zdroje v souladu s vyhláškou č. 162/2015 Sb., o podrobnostech úřednické zkoušky, ve znění vyhlášky č. 124/2018 Sb. a vyhlášky č. 160/2019, ostatní zdroje jsou doplňující.*

7 | Organizace spojených národů

Otázka: Kdy a proč byla založena OSN, jaké jsou její hlavní cíle definované Chartou OSN a hlavní oblasti působnosti?

7.1 | Založení OSN

Název „Spojené národy“, který navrhl prezident USA Franklin D. Roosevelt, byl poprvé použit za druhé světové války v Deklaraci Spojených národů z 1. 1. 1942, kdy zástupci 26 národů zavázali své vlády, aby pokračovaly ve společném boji proti mocnostem Osy.

Chartu OSN vypracovali představitelé 50 zemí zúčastněných na Konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, která se konala v San Francisku od 25. 4. do 26. 6. 1945. Členem 14členného koordinačního výboru, který formuloval závěrečný text Charty OSN, byl i československý delegát Ján Papánek. Zástupci těchto 50 zemí, včetně tehdejšího Československa, podepsali Chartu OSN 26. 6. 1945. Polsko, které nebylo na konferenci zastoupeno, ji podepsalo později a stalo se jedním ze zakládajících členských států, jejichž počet tak dosáhl 51 zemí. V současné době tvoří OSN 193 členských států. Zatím posledním státem, který rozšířil řady OSN, byl v roce 2011 Jižní Súdán.

OSN je v současnosti jedinou veskrze univerzální organizací sdružující většinu států světa a je tak jedinečnou platformou pro dialog.

Charta OSN stanoví šest hlavních orgánů OSN:

- Valné shromáždění OSN (VS) je hlavním jednacím orgánem OSN. Skládá se ze zástupců všech členských států, z nichž každý má jeden hlas.
- Rada bezpečnosti (RB) má podle Charty OSN hlavní odpovědnost za zachování mezinárodního míru a bezpečnosti. RB má 15 členů: pět stálých členů s právem veta (Čína, Francie, Rusko, Velká Británie, USA) a 10 nestálých členů volených Valným shromážděním na dvouleté funkční období (každý rok je volena polovina z nich).
- Hospodářská a sociální rada (ECOSOC) byla na základě Charty OSN zřízena jako hlavní orgán pro koordinaci hospodářské a sociální činnosti OSN a přidružených odborných organizací a institucí systému OSN. ECOSOC tvoří 54 členských států, volených vždy na tři roky. Přijímání rozhodnutí se děje prostou většinou hlasů; každý člen má jeden hlas.
- Poručenská rada byla závěrečným dokumentem Summitu OSN v roce 2005 určena ke zrušení, protože všechna svěřená poručenská území realizovala své právo na sebeurčení.
- Mezinárodní soudní dvůr (MSD, International Court of Justice - ICJ) se sídlem v nizozemském Haagu je hlavním soudním orgánem OSN. MSD se skládá z 15 soudců volených VS a RB v odděleném hlasování na základě jejich osobní kvalifikace tak, aby v MSD byly zastoupeny hlavní právní systémy světa.
- Sekretariát je štáb mezinárodních úředníků, kteří pracují jak v sídle OSN v New Yorku, Ženevě a ve Vídni, tak mimo ústředí po celém světě. Je výkonnou a administrativní složkou OSN, fungující na základě rozhodnutí členských států a jimi tvořených orgánů OSN. V čele Sekretariátu OSN stojí generální tajemník OSN (GT, UN Secretary-General, UNSG), jmenovaný VS OSN na základě doporučení RB OSN na pětileté období, které lze jednou obnovit.

7.2 | Cíle OSN definované Chartou

Cíle OSN jsou definované Chartou a jsou jimi:

- udržovat mezinárodní mír a bezpečnost;
- rozvíjet mezi národy přátelské vztahy založené na respektování zásad rovnoprávnosti a práva na sebeurčení národů;
- spolupracovat při řešení mezinárodních ekonomických, sociálních, kulturních a humanitárních otázek a podpoře základních lidských práv a svobod;
- být centrem pro koordinaci kroků, které národy podnikají v zájmu dosažení těchto společných cílů.

7.3 | Hlavní oblasti působnosti

OSN stojí na třech hlavních pilířích:

- mír a bezpečnost;
- lidská práva;
- rozvoj.

K realizaci těchto tří pilířů slouží kromě šesti hlavních orgánů také mezinárodní organizace, komise, konference, orgány, výbory, ujednání a aktivity, tvořící dohromady systém OSN:

- V oblasti míru a bezpečnosti, zahrnující i prevenci konfliktů či odzbrojování, jde mj. o mírové operace OSN, Organizaci pro zákaz chemických zbraní, Mezinárodní agenturu pro atomovou energii, Úřad OSN pro otázky drog a zločinu atd.
- V oblasti lidských práv je to především Rada pro lidská práva, dále například také Komise pro postavení žen či Mezinárodní organizace práce.
- V oblasti rozvoje se jedná mj. o Rozvojový program OSN (UNDP), Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, ale i Evropskou hospodářskou komisi OSN a další.

Agenda 2030 pro udržitelný rozvoj

Aktuální cíle činnosti OSN jsou stanoveny v dokumentu Agenda 2030 pro udržitelný rozvoj, který byl přijat na summitu OSN v září 2015 v New Yorku. Agenda 2030 obsahuje 17 Cílů udržitelného rozvoje (Sustainable Development Goals, SDGs), k jejichž naplnění se OSN zavázala do r. 2030. SDGs navazují na Rozvojové cíle tisíciletí, o jejichž implementaci mezinárodní společenství usilovalo v letech 2000–2015. Novým rysem SDGs je zejména důraz na rovnováhu a vzájemnou provázanost mezi třemi pilíři udržitelného rozvoje (ekonomickým, sociálním a environmentálním) a skutečnost, že se SDGs vztahují na všechny země bez rozdílu stupně rozvoje. Důležitým aspektem je také zahrnutí témat lidských práv, silných institucí a inkluzivního rozhodování, která jsou součástí cíle č. 16 (SDG 16).

Hlavní platformou OSN monitorující naplňování Agendy 2030 je Politické fórum na vysoké úrovni pro udržitelný rozvoj (High-level Political Forum on Sustainable Development, HLPF). To zasedá jednou ročně na ministerské úrovni a jednou za čtyři roky na úrovni hlav států a vlád.

V ČR jsou SDGs naplňovány prostřednictvím Strategického rámce Česká republika 2030, který vláda přijala v dubnu 2017. Naplňování SDGs je koordinováno Radou vlády pro udržitelný rozvoj.

Gestorem problematiky udržitelného rozvoje je Ministerstvo životního prostředí. Členské státy podávají v OSN informace o naplňování Agendy 2030 prostřednictvím tzv. dobrovolných národních přezkumů (Voluntary National Review). ČR přezkum podstoupila v r. 2017.

Zdroje bližších informací:

Charta Spojených národů a Statut Mezinárodního soudního dvora

<http://www.osn.cz/osn/charta-osn/>

<https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>

Webové stránky OSN: www.un.org, www.ohchr.org

ROMANCOV, Michael. Mezinárodní organizace. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-310-0

*Pozn.: **Tučně vyznačeny** jsou zdroje v souladu s vyhláškou č. 162/2015 Sb., o podrobnostech úřednické zkoušky, ve znění vyhlášky č. 124/2018 Sb. a vyhlášky č. 160/2019, ostatní zdroje jsou doplňující.*

8 | Ochrana lidských práv a podpora demokracie

Otázka: Jaká jsou základní východiska ochrany lidských práv a podpory demokracie? Charakterizujte relevantní mezinárodní organizace působící v této oblasti, jichž je ČR členem.

8.1 | Základní východiska ochrany lidských práv a podpory demokracie

8.1.1 | Obecná východiska

Lidská práva (LP) jsou práva přirozená, vrozená každé lidské bytosti – nejsou udělena/přiznána státem. Stát LP pouze garantuje, chrání a vymáhá. LP jsou nezadatelná (člověk se svých práv a svobod nemůže vzdát), nezcizitelná (LP nemohou být jednotlivci žádným způsobem odňata), nepromlčitelná (člověk se svých práv může dovolat vždy – a to i v případě, že je po delší čas neuplatňoval) a nezrušitelná (žádný státní orgán je nemůže legitimně odebrat).

LP lze kategorizovat na práva občanská, politická, hospodářská, sociální a kulturní.

Před 2. světovou válkou byla LP až na výjimky (humanitární právo) vnímána jako vnitřní záležitost států. Po ní dochází ke „zmezinárodnění LP“ (vzhledem k masovému porušování LP za války). Během studené války se rozvíjí regionální systémy ochrany LP a demokracie (Rada Evropy, KBSE/OBSE, OAS, Africká unie atd.).

8.1.2 | Právní úprava

Dodržování LP je jedním ze závazných cílů definovaných v Chartě OSN (1945) v odst. 3, čl. 1. Mezi další dokumenty upravující oblast LP patří Všeobecná deklarace LP (1948; ČSR se zdrželo při hlasování; přijata jako nezávazná), Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (ICCPR; 1966; na dodržování dohlíží Výbor pro lidská práva) a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (ICESCR; 1966; na dodržování dohlíží Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva).

Výše uvedené dokumenty tvoří společně Mezinárodní listinu LP (International Bill of Human Rights).

Dalšími hlavními LP úmluvami jsou: Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (CERD, 1965); Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW, 1979); Úmluva o zákazu mučení a jiného krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení (CAT, 1985); Úmluva o právech dítěte (CRC, 1989); Úmluva o právech migrujících pracovníků a jejich rodin (CMW, 1990); Úmluva o ochraně všech osob před nuceným zmizením (CED, 2007); Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením (CRPD, 2007). Česká republika je stranou všech výše zmíněných úmluv kromě CMW.

V ČR jsou LP garantována: Ústavou, Listinou základních práv a svobod, mezinárodními smlouvami, závazky člena EU, Evropskou úmluvou o LP (Úmluva o ochraně lidských práv a

základních svobod) a povinnostmi vyplývajícími z členství v mezinárodních organizacích.

8.2 | Relevantní mezinárodní organizace působící v této oblasti

8.2.1 | OSN (*1945)

Hlavními LP pilíři v systému OSN jsou: Rada OSN pro lidská práva (RLP), Úřad vysokého komisaře pro LP (OHCHR) a III. výbor Valného shromáždění OSN.

RLP je hlavním mezivládním orgánem OSN pro lidskoprávní otázky. Sestává ze 47 členů, kteří jsou voleni na tři roky. Při procesu jejich výběru je dodržován princip geografické vyváženosti. Posláním RLP je prosazování univerzální ochrany lidských práv. RLP prosazuje dodržování LP v členských státech OSN, vyslovuje se k jejich porušování, podporuje LP vzdělávání, reaguje na krizové situace a pomáhá při rozvoji mezinárodního práva lidských práv. RLP v roce 2006 nahradila předchozí Komisi pro LP (*1946). RLP je často kritizována za členství států nedodržujících LP standardy (Čína, Kuba, Rusko etc.).

V rámci RLP probíhá třikrát ročně tzv. Univerzální periodický přezkum (Universal Periodic Review - UPR). Státy se navzájem podrobují lidskoprávnímu přezkumu, udělují si doporučení a dohlížejí na jejich plnění. Každá země je přezkoumávána přibližně jednou za 4 - 5 let.

Post Vysokého komisaře OSN pro LP byl zřízen Vídeňskou deklarací (základní dokument Světové konference o lidských právech, která se konala v roce 1993 ve Vídni). Od září 2018 je Vysokou komisařkou Michelle Bachelet, bývalá prezidentka Chile a ředitelka UN Women. Úřad je hlavním koordinátorem všech lidskoprávních aktivit OSN.

III. výbor Valného shromáždění OSN se zabývá sociálními a humanitárními záležitostmi a otázkami lidských práv. Schází se každoročně v New Yorku v říjnu až prosinci. Jeho výstupy jsou rezoluce.

8.2.2 | OBSE (*1995; Vídeň)

OBSE sestává z 57 účastnických států. Vznikla transformací z KBSE (Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě). Její aktivity se formálně dělí do tří dimenzí: politicko-bezpečnostní, ekonomicko-environmentální a lidské.

Konkrétní témata řešená v OBSE: kontrola zbrojení, svoboda médií, vláda práva, boj proti obchodování s lidmi, volební monitoring, spolupráce v policejních aktivitách, kontrola hranic, boj proti terorismu, předcházení konfliktů, otázky národnostních menšin a další.

Hlavními orgány OBSE jsou: Summit, Ministerská rada, Stálá rada a Předsednictví. Summit je setkáním hlav států, na kterém jsou přijímána zásadní rozhodnutí. Schází se jednou za několik let, poslední se konal v roce 2010. Ministerská rada se schází jednou ročně, kontroluje činnost OBSE a udává základní směry. Stálá rada je politickým konzultačním a rozhodovacím orgánem na úrovni stálých představitelů účastnických států. Je zodpovědná za každodenní agendu OBSE a schází se pravidelně jednou týdně. OBSE každý rok předsedá jedna účastnická země

(konkrétně její ministr zahraničí). Dalším orgánem OBSE je Parlamentní shromáždění, kde se setkávají delegace parlamentů členských států.

Lidská dimenze OBSE zahrnuje činnost tří autonomních institucí. Prvním a hlavním je Úřad OBSE pro demokracii a lidská práva (ODIHR, Varšava). Má široký záběr, řeší všechna LP témata a jednou ročně pořádá Human Dimension Implementation Meeting (HDIM), který je považován za největší LP konferenci v Evropě. HDIM trvá dva týdny a setkávají se na něm představitelé vlád, mezinárodní experti, NGOs i lidskoprávní aktivisté. Druhým orgánem je Vysoký komisař pro národnostní menšiny (Haag). Funkce vznikla jako reakce na etnické konflikty, které se v 90. letech začaly objevovat na území členských států OBSE, zejména v souvislosti s rozpadem Sovětského svazu a Jugoslávie. Jeho cílem je navazovat kontakt se stranami konfliktu a nalézat kompromisy. Posledním orgánem lidské dimenze je Představitel pro svobodu médií (Vídeň), jehož úkolem je asistovat vládám při podpoře svobodných a nezávislých médií.

8.2.3 | Rada Evropy (*1949; Štrasburk)

Mandátem Rady Evropy je ochrana lidských práv, demokracie a právního státu, posilování vědomí evropské kulturní identity a podpora jejího rozvoje, hledání řešení problémů evropské společnosti (diskriminace menšin, xenofobie, ochrana životního prostředí, organizovaný zločin, atd.) a pomoc při upevňování demokratické stability v Evropě podporou politických, legislativních a ústavních reforem.

Rada Evropy má 47 členů. Zatím posledním státem, který přistoupil v květnu 2007, je Černá Hora. Vedle Kosova je jedinou evropskou zemí, která není členem Rady Evropy, Bělorusko (kvůli stavu LP a výkonu trestu smrti). USA, Kanada, Mexiko, Svatý stolec a Japonsko mají status pozorovatele ve Výboru ministrů a Kanada, Izrael a Mexiko v Parlamentním shromáždění.

Hlavními orgány Rady Evropy jsou: Výbor ministrů (výkonný orgán, schází se jednou do roka na úrovni ministrů zahraničí u příležitosti výměny předsednictví, převážná většina rozhodnutí přijímána konsensem), Výbor delegátů ministrů (zasedání obvykle jednou týdně na úrovni stálých zástupců), Parlamentní shromáždění, Komisařka pro lidská práva a Kongres místních a regionálních samospráv. Do systému Rady Evropy patří také Evropský soud pro lidská práva (ESLP), který je hlavním mezinárodním orgánem kontrolujícím dodržování Evropské úmluvy o LP (1950). Nad výkonem rozsudků ESLP dohlíží Výbor ministrů Rady Evropy. Problémem ESLP je vysoký počet nevyřízených stížností (cca 55 tisíc) – v současné době se však tento počet daří snižovat.

8.3 | Ochrana lidských práv a podpora demokracie v zahraniční politice ČR

Zahraněční politiku v oblasti LP upravuje Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce (2015). Podpora LP patří dlouhodobě mezi základní priority zahraniční politiky ČR (jeden z pěti hlavních cílů dle Koncepce zahraniční politiky ČR).

Důraz na LP vychází z humanitních principů českého politického myšlení (např. J. A. Komenský či T. G. Masaryk), jakož i z nedávné historické zkušenosti (Pražské jaro 1968, disidentské hnutí představované zejména Chartou 77, zkušenost společenského přechodu k demokracii, tržnímu

hospodářství a integrace do struktur Evropské unie apod.). Po roce 1989 zosobňovali tuto tradici zejména prezident Václav Havel a ministr zahraničních věcí Jiří Dienstbier.

Politika podpory lidských práv a transformační spolupráce se nevyklučuje se žádnou z dalších prioritních oblastí české zahraniční politiky, včetně bezpečnostní politiky či podpory exportu.

Česká lidskoprávní politika se rovněž zaměřuje na transformační spolupráci, která využívá specifické zkušenosti ČR s procesem budování demokracie.

8.3.1 | Cíle lidskoprávní politiky

Prispívat k zajištění důstojnějšího života, podporovat právní stát a co nejširší participaci obyvatel na správě věcí veřejných.

Prispívat k mezinárodní bezpečnosti, neboť respektování LP zároveň zabraňuje nebo omezuje vznik bezpečnostních hrozeb jako např. regionálních konfliktů, terorismu, neregulérní migrace a zásadně přispívá k růstu prosperity.

8.3.2 | Tematické priority

1. Podpora mezinárodních lidskoprávních mechanismů a systematické zohledňování lidských práv - tzv. mainstreaming

Témata: podpora ratifikace mezinárodních LP úmluv; spolupráce s mezinárodními monitorovacími mechanismy a naplňování jejich doporučení; prosazování národních prioritních témat v mezinárodních organizacích a orgánech.

V rámci OSN je cílem ČR konzistentně a aktivně působit v Radě pro lidská práva (RLP) a ve Valném shromáždění, zejména v jeho 3. výboru. ČR proto opakovaně kandiduje do RLP (aktuální členství 2019 – 2021). ČR podporuje včasné a adekvátní reakce RLP na aktuální lidskoprávní situace v rámci jejího mandátu a činnost Úřadu Vysokého komisaře pro lidská práva (OHCHR), zvláštních procedur a smluvních výborů. Aktivně se účastní Univerzálního periodického přezkumu (UPR), implementuje přijaté dobrovolné závazky a aktivně zapojuje občanskou společnost.

2. Podpora občanské společnosti, včetně obránců LP

Občanská společnost představuje z pohledu ČR hlavního nositele prodemokratických změn a záruku jejich udržitelnosti. Občanská společnost plní kontrolní roli dodržování lidských práv a principů právního státu. Jedním z cílů politiky podpory lidských práv je podpora obránců lidských práv, tj. organizací nebo jednotlivců, kteří vystupují na obranu lidských práv, svých i práv druhých. Zvláštní pozornost je přitom věnována obráncyním lidských práv, které mohou čelit zvláštním formám persekuce. Součástí občanské společnosti jsou rovněž aktivisté, novináři, bloggeři, občanskí žurnalisté, právníci, umělci, spisovatelé etc.

3. Podpora svobody projevu a přístupu k informacím, včetně svobody médií

Média jsou základním prostředkem pro zajištění otevřenosti a odpovědnosti ve veřejné správě a veřejném životě.

4. Podpora rovné a co nejširší politické a veřejné participace

Podpora zapojování občanů do veřejného rozhodování na mnoha úrovních (místní, regionální, státní). Jedním z důležitých nástrojů pro účast na veřejném životě jsou periodicky organizované svobodné, všeobecné a rovné volby umožňující tajné hlasování. ČR podporuje volební asistenční a pozorovatelské mise EU, OBSE a dalších relevantních mezinárodních organizací.

5. Podpora budování institucí právního státu

Právní stát je rámcem, který umožňuje občanům požívat práv a svobod a domáhat se účinné nápravy v případě jejich porušení. Právní stát je charakteristický rovností všech před zákonem. Zároveň vylučuje neopodstatněné zasahování státu do života občanů, předpokládá nezávislý a nestranný systém soudnictví a existenci dalších institucí na ochranu lidských práv, např. úřad ombudsmana.

ČR podporuje důsledné zajištění odpovědnosti za porušování lidských práv na národní, regionální i mezinárodní úrovni, jakožto nedílné součásti systému jejich ochrany.

6. Podpora rovnosti a nediskriminace

Zásada rovnosti a nediskriminace předpokládá, že ničí práva nesmí být krácena zejména kvůli pohlaví, rase, barvě pleti, etnickému nebo sociálnímu původu, genetickým rysům, jazyku, náboženskému vyznání nebo přesvědčení, politickým názorům či jakýchkoli jiným názorům, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, narození, zdravotnímu postižení, věku nebo sexuální orientaci. ČR se rovněž zaměřuje na ochranu náboženských menšin. V oblasti rovnosti mužů a žen se rovněž prioritně věnuje tématu ekonomické samostatnosti žen a jejich zapojení do veřejného života.

7. Podpora lidských práv v tématech spojených se zaměstnaností a životním prostředím:

Zajištění pracovně-právní ochrany a zajištění sociálních práv pracovníků

ČR podporuje život všech lidí v podmínkách bezpečného, čistého, zdravého a udržitelného životního prostředí.

8.3.3 | Transformační spolupráce

Cílem programu je podpora LP a demokracie mj. prostřednictvím sdílení české zkušenosti se společenskou transformací. Transformační spolupráce je jedním z nástrojů zahraniční rozvojové spolupráce (ZRS). Pro rok 2020 bylo pro tento program vyčleněno 70 mil. Kč, významná část alokace tradičně směřuje na podporu nezávislých médií. Program je budován na principu partnerství a spolupráce s občanskou společností, nevládními organizacemi, místní veřejnou

správou, médií či vzdělávacími organizacemi. Forma a náplň projektů vždy reflektuje místní podmínky a specifické potřeby v přijímající/cílové zemi.

V rámci Programu transformační spolupráce nabízí ČR svou zkušenost zejména zemím, které jsou jí kulturně, geograficky, historicky, nebo jinak blízké – prioritně se proto soustředí na spolupráci s partnery ve východní Evropě a na západním Balkáně.

Mezi 11 prioritních zemí patří: Arménie, Barma/Myanmar, Bělorusko, Bosna a Hercegovina, Gruzie, Kuba, Kosovo, Moldavsko, Srbsko, Ukrajina, Vietnam. V současnosti směřuje významná část pomoci na Ukrajinu (podpora občanské společnosti a nezávislých médií).

Nástroje

1. Dotační výběrová řízení

Dotace pro nevládní organizace, tímto způsobem je rozdělována většina prostředků (min. 85%). Zahrnuje roční projekty i víceleté projekty (18 – 36 měsíců).

2. Spolufinancování projektů

Kofinancování projektů podpořených jinými významnými dárci (např. EU) – až do výše 30 % rozpočtu projektu.

3. Lokální transformační projekty

Aktivity vytipované na místě prostřednictvím příslušných zastupitelských úřadů. Zpravidla vychází z podnětu občanské společnosti.

4. Dlouhodobá spolupráce s partnery

Mimo jiné partnerství s Rádiem Svobodná Evropa (RFE) – včetně programů novinářských stipendií Václav Havel Journalism Fellowship (VHJF) či Jiří Dienstbier Journalism Fellowship (JDJF). Úzká spolupráce s Prague Civil Society Centre (PCSC) – založeno v roce 2014 z iniciativy vlád ČR, USA a Švédska; jeho cílem je podporovat občanskou společnost ve východní Evropě, Rusku a Střední Asii. Podpora projektu Russian Language News Exchange.

Praha funguje v současnosti jako hub transformačních projektů pro post-sovětský prostor

5. Ad hoc spolupráce

Obvykle se jedná o jednorázové poskytnutí služby pověřeným externím subjektem (např. školení či zajištění pobytu v ČR pro obránce LP, zpracování studie apod.).

8.4 | Aktuální vývoj v oblasti LP zahraniční politiky

8.4.1 | Členství ČR v Radě OSN pro lidská práva (2019 – 2021)

Aktuálně nejdůležitější angažmá ČR v systému OSN. Mezi priority patří: systematicky vystupovat k závažnému porušování lidských práv a v případě potřeby podporovat svolání

mimořádných zasedání Rady; aktivně se účastnit univerzálního periodického přezkumu (UPR); prosazovat i nadále téma participace ve veřejných a politických záležitostech; podporovat preventivní roli RLP, jakožto nástroje včasného varování a předcházení konfliktů, a zapojovat se do reformních snah směřujících k posílení RLP a zvýšení její efektivity.

8.4.2 | ČR předsedala Výboru ministrů v Radě Evropy (květen – listopad 2017)

ČR se při předsednictví zaměřovala na ochranu LP osob patřících ke zranitelným nebo znevýhodněným skupinám, na rovnost mužů a žen, posílení právního státu, podporu vzdělávání v oblasti LP a jazykových dovedností a na podporu demokracie na místní úrovni. ČR v rámci předsednictví uspořádala odborné akce například na téma závaznost soudních rozhodnutí, detence dětí migrantů či problematiku korupce. Během předsednictví ČR podepsala nebo ratifikovala 5 mezinárodních úmluv Rady Evropy.

8.4.3 | Poslední Univerzální periodický přezkum pro ČR – listopad 2017

ČR v rámci 3. cyklu přezkumu (předchozí v letech 2008 a 2012) obdrželo cca 200 doporučení od 81 států. ČR by se dle udělených doporučení měla zaměřit na boj s diskriminací, integraci Romů, inkluzivní vzdělávání, aktivní potírání nenávistných projevů xenofobie a islamofobie, rasově motivované násilí, stav vězeňství, rovnost mužů a žen, fyzické trestání dětí a na zřízení Národní lidskoprávní instituce (NHRI).

Zdroje bližších informací:

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-209?text=%C3%BAmluva+o+ochran%C4%B+lidsk%C3%BDch+pr%C3%A1v+a+svobod>

Koncepce zahraniční politiky České republiky schválená vládou České republiky dne 13. července 2015

https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/analyzy_a_koncepce/koncepce_zahranicni_politiky_cr.html

Římský statut Mezinárodního trestního soudu

<https://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/71756/60310/61183>

Webové stránky MZV

<http://www.mzv.cz>

Webové stránky EU

<http://www.eeas.europa.eu/csdp>

Webové stránky Rady Evropy

<http://www.coe.int>

Webové stránky OBSE

<http://www.osce.org>

Webové stránky OSN

<http://www.un.org>, <http://www.ohchr.org>

*Pozn.: **Tučně vyznačeny** jsou zdroje v souladu s vyhláškou č. 162/2015 Sb., o podrobnostech úřednické zkoušky, ve znění vyhlášky č. 124/2018 Sb. a vyhlášky č. 160/2019, ostatní zdroje jsou doplňující.*

9 | Smlouvy upravující vztahy mezi státy a činnost diplomatických misí a konzulárních úřadů

Otázka: Jaké znáte základní mezinárodní úmluvy v oblasti diplomatických a konzulárních styků? Popište, co upravují a zmiňte hlavní rozdíly mezi nimi.

9.1 | Vídeňská úmluva o diplomatických stycích a Vídeňská úmluva o konzulárních stycích

Obě mnohostranné úmluvy představují završení kodifikace mezinárodního (diplomatického a konzulárního) práva v oblastech, které jsou předmětem jejich úpravy. Do doby vstupu v platnost těchto dohod byla celá materie diplomatických a konzulárních styků upravena mezinárodním obyčejovým právem. Úmluvy byly přijaty na diplomatických konferencích konaných na začátku šedesátých let v hlavním městě Rakouska ve Vídni. Odtud tedy pochází také jejich pojmenování (název).

Vídeňská úmluva o diplomatických stycích (dále též VÚDS):

- sjednána v roce 1961, vstup v platnost 1964,
- publikována v ČR jako vyhláška ministra zahraničních věcí č. 157/1964 Sb., text je k dispozici rovněž na webové stránce Ministerstva zahraničních věcí ČR – www.mzv.cz,
- respektovaný výklad VÚDS je obsažen v odborné publikaci prof. Eileen Denza - Diplomatic Law – Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations.

Vídeňská úmluva o konzulárních stycích (dále též VÚKS):

- sjednána v roce 1963, vstup v platnost 1967,
- publikována v ČR jako vyhláška ministra zahraničních věcí č. 32/1969 Sb., text je rovněž k dispozici na webové stránce Ministerstva zahraničních věcí ČR.

9.2 | Vídeňská úmluva o diplomatických stycích (VÚDS)

Vídeňská úmluva o diplomatických stycích upravuje základní formy vztahů mezi státy, tzn. zejména jejich bilaterální formu a podobu a dále výsady a imunity diplomatických misí a jejich personálu. Podle článku 2 VÚDS se zřízení (navázání) diplomatických styků mezi státy a stálých diplomatických misí děje vzájemnou dohodou. Tato dohoda má obvykle formu stručného memoranda, protokolu, nejedná se o mezinárodní smlouvu. Dohody může být dosaženo i tacitně (mlčky). Navázání diplomatických styků a zřízení stálých diplomatických misí je potvrzení zásady/práva legace (ius legationis). Jedná se o právo státu zřídit na území cizího státu své stálé diplomatické zastoupení, resp. diplomatickou misi (aktivní právo legace) a právo přijmout na svém území diplomatické zastoupení, resp. diplomatickou misi cizího státu (pasivní právo legace).

Stát, který na svém území dovoluje zřízení diplomatické mise cizího státu, se označuje jako přijímající stát a stát, který diplomatickou misi v cizím státě zřizuje, pak jako vysílající stát.

Velmi důležité zásady a normy jsou obsaženy již v preambuli VÚDS. Jedná se např. o potvrzení svrchované rovnosti států v jejich vzájemných stycích. Odrazem této zásady je pak zákaz diskriminace obsažený v čl. 47 VÚDS.

Preambule připomíná historii diplomatických zástupců, kterým bylo přiznáváno zvláštní postavení (dříve zejména právo volného průjezdu a nedotknutelnost).

Důležité je rovněž potvrzení skutečnosti, že účelem výsad a imunit není prospěch jednotlivce, ale zajištění účinného výkonu funkcí diplomatických misí. Jedná se o tzv. funkční pojetí diplomatických výsad a imunit. V textu VÚDS je tato zásada vtělena do článku 41, který stanoví, že „s výhradou svých výsad a imunit, mají všechny osoby, požívající takových výsad a imunit, povinnost dbát zákonů a předpisů přijímajícího státu“.

Preambule VÚDS pak potvrzuje, že otázky výslovně neupravené touto úmluvou budou řízeny pravidly obyčejového mezinárodního práva.

Článek 1 VÚDS obsahuje definici šéfa mise a jednotlivých kategorií personálu diplomatických misí. Jednotlivým kategoriím úmluva přiznává v následujících člancích rozdílný rozsah výsad a imunit, článek 14 pak obsahuje rozdělení šéfů misí do tříd.

Článek 1 definuje ve svém závěru rovněž důležitý termín „místnosti mise“. Na tuto definici pak navazuje absolutní imunita místností mise obsažená v článku 22 a rovněž nedotknutelnost a ochrana soukromého obydlí diplomatického zástupce obsažená v článku 30. Článek 41 odst. 3 pak obsahuje zákaz používání místností mise způsobem neslučitelným s funkcemi mise (např. provádět v nich obchodní činnost).

Příklad definice místností mise a prolnutí této definice do řady dalších článků VÚDS potvrzuje, jak komplexní a složitá je materie upravená touto úmluvou, a že při její aplikaci je nutné respektovat provázanost jednotlivých jejích článků.

Velmi důležitá definice je pak obsažena v článku 3 VÚDS, což je definice funkcí diplomatické mise.

Obdobnou definici obsahuje Vídeňská úmluva o konzulárních stycích ve svém článku 5. Porovnáním těchto definic lze též dovodit rozdíly v předmětu úpravy obsažené ve VÚDS a VÚKS.

Zároveň čl. 3 ve svém druhém odstavci umožňuje diplomatickým misím výkon konzulárních funkcí, což je pak potvrzeno ve VÚKS.

Článek 4 a 7 upravuje nutnost udělení předběžného souhlasu designovanému šéfovi mise (agrément) a také vojenskému, námořnímu nebo leteckému přidělení (předběžný souhlas).

Obdobně VÚKS upravuje udělení předběžného souhlasu vedoucímu konzulárního úřadu, který se nazývá exequatur.

K významným výsadám (privilegiím) náleží právo mise a jejího šéfa vyvěšovat vlajku a státní znak vysílajícího státu na místnostech mise, včetně rezidence šéfa mise a na jeho dopravních prostředcích.

Přijímající stát má podle článku 25 všemožně usnadnit výkon funkcí mise a podle čl. 22 odst. 2 zajistit také ochranu a bezpečnost místností mise.

Daňové výsady jsou upraveny zejména v článku 23 a 34. Zde je zajímavé upozornit na skutečnost, že osvobození od nepřímých daní zaplacených v ceně zboží a služeb (nepřímé daně) není nárokové a je poskytováno recipročně.

Článek 24 VÚDS zakotvuje důležitou nedotknutelnost archivů a písemností mise.

Článek 27 ukládá přijímajícímu státu zajistit svobodné spojení mise zejména se svojí vládou. Radiostanice je možné zřídit a používat pouze se souhlasem přijímajícího státu. Článek 27 obsahuje také úpravu diplomatické pošty a jejích náležitostí, které se liší od náležitostí tzv. diplomatických zásilek podle článku 36. Je zde upraven také institut diplomatického kurýra. Hlavní výčet diplomatických imunit začíná článkem 29, který upravuje nedotknutelnost diplomatických zástupců a pokračuje zejména článkem 31, který stanoví imunitu formou vynětí diplomatického zástupce z trestní, civilní a správní jurisdikce s několika výjimkami. Diplomatický zástupce není povinen vypovídat jako svědek. Výčet imunit členů rodiny diplomatického zástupce a ostatních členů personálu diplomatických misí je obsažen v článku 37 a 38.

Rozsáhlý výčet výsad a zejména imunit vyvolává někdy otázky ohledně oprávněnosti tzv. beztrestnosti osob požívajících výsad a imunit.

Odpovědí může být jednak znění již citovaného článku 41 (povinnost dodržovat zákony a předpisy přijímajícího státu), dále pak možnost žádat vysílající stát podle článku 32 o zřeknutí se vynětí z jurisdikce. Diplomatický zástupce není zároveň vyňat z jurisdikce vysílajícího státu, kde je možné jej žalovat. Mezním řešením je pak aplikace článku 9, tj. prohlásit člena diplomatického personálu mise za personu non grata (nežádoucí) nebo jiného člena personálu mise za osobu nepřijatelnou. V těchto případech se nemusí uvádět důvody, které přijímající stát vedou k tomuto opatření, a označený člen personálu musí do určeného času opustit území přijímajícího státu.

9.3 | Vídeňská úmluva o konzulárních stycích (VÚKS)

Vídeňská úmluva o konzulárních stycích se zaměřuje na úpravu konzulárních styků států, které zahrnují zejména ochranu zájmů vysílajícího státu a jeho občanů (tzv. konzulární ochranu) a rovněž řadu funkcí, které mají praktičtější povahu a souvisejí např. s cestováním (vydávání pasů, víz, ověřování dokladů a výkon jiných notářských funkcí, návštěvy osob ve vazbě a ve vězení, zastupování před soudem za určitých okolností apod.). Z tohoto důvodu je VÚKS obsáhlejší.

Preambule k VÚKS je konstruována obdobně jako u VÚDS, důležité jsou definice konzulárních úřadů a členů personálu konzulárních úřadů obsažené v článku 1.

Článek 2 upravuje navázání konzulárních styků, které se uskutečňuje stejně jako v případě diplomatických styků dohodou. Důležitou částí tohoto článku je i potvrzení, že navázáním diplomatických styků se navazují současně i konzulární styky, pokud není stanoveno jinak, a dále, že přerušování diplomatických styků neznamená automatické přerušování konzulárních styků. Na tomto místě je dobré připomenout možnost danou Vídeňskou úmluvou o diplomatických stycích diplomatickým misím, které mohou vykonávat i konzulární funkce. Znamená to, že pokud je na území přijímajícího státu pouze diplomatická mise vysílajícího státu a není zde žádný konzulární úřad tohoto státu, může diplomatická mise vykonávat konzulární funkce v souladu s ustanoveními VÚKS.

Zřízení konzulárního úřadu musí být odsouhlaseno přijímajícím státem. Rovněž tak obvod konzulárního úřadu.

Výčet konzulárních funkcí je obsažen v článku 5, je poměrně rozsáhlý a není taxativní.

Článek 10 upravuje jmenování a přijetí vedoucích konzulárních úřadů, kdy vysílající stát vystaví tzv. konzulský patent a v případě souhlasu se jmenováním kandidáta přijímající stát vydá tzv. exekvatur.

Výsady a imunity konzulárních úřadů a konzulárních úředníků jsou upraveny v hlavě II. VÚKS a jejich rozsah je poněkud užší než je tomu u diplomatických misí a jejich personálu podle VÚDS. Za určitých okolností jsou například konzulární úředníci povinni podat svědectví a vynětí z jurisdikce orgánů přijímajícího státu se vztahuje pouze na úkony prováděné při výkonu konzulárních funkcí (přibližně na úrovni administrativně technického personálu na diplomatických misích). Rozsah výsad a imunit konzulárních úřadů a konzulárních úředníků může být rozšířen ve vztazích mezi konkrétními státy sjednáním bilaterálních konzulárních dohod. Důležitým článkem VÚKS je článek 55, který obdobně jako článek 41 VÚDS stanoví povinnost dbát zákonů a předpisů přijímajícího státu.

Specifikum VÚKS představuje úprava postavení honorárních konzulárních úředníků a konzulárních úřadů vedených těmito úředníky. S ohledem na skutečnost, že tato čestná funkce je zpravidla vykonávána občany přijímajícího státu, nebo osobami v něm trvale usídlenými, vztahuje se na ně rozsah výsad a imunit podle článku 1 odst. 3, resp. podle článku 71. Tento rozsah je mnohem užší.

Zdroje bližších informací:

Vídeňská úmluva o diplomatických stycích

<https://zakonyprolidi.cz/cs/1964-157>

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 157/1964 Sb., o Vídeňské úmluvě o diplomatických stycích

<https://zakonyprolidi.cz/cs/1964-157>

Vídeňská úmluva o konzulárních stycích

https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/videnska_umluva_o_konzularnich_stycich.html

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 32/1969 Sb., o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích

<https://zakonyprolidi.cz/cs/1969-32>

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 40/1987 Sb., o Úmluvě o zvláštních misích

https://www.epravo.cz/_dataPublic/sbirky/archiv/sbog-87.pdf

*Pozn.: **Tučně vyznačeny** jsou zdroje v souladu s vyhláškou č. 162/2015 Sb., o podrobnostech úřednické zkoušky, ve znění vyhlášky č. 124/2018 Sb. a vyhlášky č. 160/2019, ostatní zdroje jsou doplňující.*

10 | Typy zastupitelských úřadů ČR ve světě

Otázka: Vyjmenujte typy zastupitelských úřadů ČR a vysvětlete rozdíly mezi nimi. Popište proces ustanovení jejich vedoucích do funkce a vyjmenujte diplomatické a konzulární hodnosti jejich personálu.

10.1 | Typy zastupitelských úřadů ČR ve světě

Diplomatické mise:

- velvyslanectví = diplomatická mise dle VÚDS vedená mimořádným a zplnomocněným velvyslancem nebo chargé d'affaires

Konzulární úřady:

- generální konzulát = konzulární úřad dle VÚKS vedený generálním konzulem
- konzulát = konzulární úřad dle VÚKS vedený konzulem
- konzulární jednatelství = konzulární úřad dle VÚKS vedený konzulárním jednatelem
- konzulární úřad vedený honorárním konzulárním úředníkem = konzulární úřad dle VÚKS vedený honorárním konzulem nebo honorárním generálním konzulem

Stálé mise při mezinárodních organizacích:

- stálá mise (při OSN ad.)
- stálé zastoupení (při EU)
- stálá delegace (při NATO)

Styčný úřad, styčná kancelář

10.2 | Vedoucí zastupitelských úřadů

Vedoucí diplomatické mise:

- mimořádný a zplnomocněný velvyslanec – pověřen prezidentem republiky dle Ústavy, čl. 63 e)
- chargé d'affaires (bez přívlastku nebo en pied) – jmenován ministrem zahraničních věcí
- chargé d'affaires ad interim – dočasný vedoucí diplomatické mise v době nepřítomnosti velvyslance

Vedoucí konzulárního úřadu:

- generální konzul
- konzul
- konzulární jednatel
- honorární konzul, honorární generální konzul

Všichni jsou jmenováni ministrem zahraničních věcí.

Vedoucí stálých misí při mezinárodních organizacích:

- stálý zástupce/stálý představitel
- vedoucí stálé delegace

Tam, kde je zároveň vedoucím zastupitelského úřadu (tj. stálé mise, stálého zastoupení nebo stálé delegace), je pověřen prezidentem republiky dle Ústavy, čl. 63 e), v ostatních případech pověřen ministrem zahraničních věcí.

10.3 | Diplomatické a konzulární hodnosti

Diplomatické hodnosti v české zahraniční službě:

- attaché
- III. tajemník
- II. tajemník
- I. tajemník
- velvyslanecký rada
- rada - vyslanec
- velvyslanec

Konzulární hodnosti v české zahraniční službě:

- konzulární jednatel
- vicekonzul
- konzul
- generální konzul

(Dle vyhlášky č. 189/2017 Sb. o stanovení diplomatických a konzulárních hodností, podmínkách a postupu při jejich přiznávání a propůjčování.)

Zdroje bližších informací:

Zákon č. 150/2017 Sb., o zahraniční službě a o změně některých zákonů (zákon o zahraniční službě)

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-150>

Vídeňská úmluva o diplomatických stycích

<https://zakonyprolidi.cz/cs/1964-157>

Vídeňská úmluva o konzulárních stycích

https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/videnska_umluva_o_konzularnich_stycich.html

VESELÝ, Zdeněk. Diplomacie: (teorie - praxe - dějiny). 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 9788073805050

*Pozn.: **Tučně vyznačeny** jsou zdroje v souladu s vyhláškou č. 162/2015 Sb., o podrobnostech úřednické zkoušky, ve znění vyhlášky č. 124/2018 Sb. a vyhlášky č. 160/2019, ostatní zdroje jsou doplňující.*

11 | Formy oficiální diplomatické korespondence

Otázka: Vyjmenujte formy oficiální diplomatické korespondence a situace, ve kterých se používají.

Nóty:

- nejběžnější forma oficiální diplomatické komunikace – tedy komunikace mezi státy - používá se pro všechny typy sdělení či dotazů;
- jednotná struktura: 1. úvodní zdvořilost (pevně daná fráze), 2. vlastní sdělení, 3. závěrečná zdvořilost;
- text ve třetí osobě;
- nótový papír – opatřený státním znakem;
- na konci paraafa (kromě cirkulární nóty), kulaté razítko (malý státní znak).

Hlavní druhy nót:

- verbální: mezi MZV a diplomatickou misí;
- cirkulární: určena více adresátům, např. všem diplomatickým misím v místě apod.;
- protestní: ve sdělení obsahuje slovo protest/protestuje.

Pověřovací a odvolací listiny:

- pro mimořádné a zplnomocněné velvyslance;
- formálně podobné dopisu od hlavy státu vysílajícího hlavě státu přijímajícího;
- pevně daný text (popř. s drobnými odchylkami).

Kabinetní listy:

- pověření chargé d'affaires;
- formálně podobné dopisu ministra zahraničí svému protějšku v přijímajícím státě;
- pevně daný text.

Konzulské patenty a exequatur:

- konzulský patent je pověření vedoucích konzulárních úřadů;
- exequatur je souhlasná odpověď přijímajícího státu na konzulský patent;
- formálně se jedná o sdělení ministra zahraničí;
- pevně dané texty.

Dopisy:

- korespondence hlav států, předsedů vlád, ministrů zahraničí;
- blahopřejné, soustrastné nebo s obsahovým sdělením;
- forma běžného dopisu: hlavička, oslovení, text, pozdrav, podpis (originál).

Telegramy:

- korespondence hlav států, předsedů vlád, ministrů zahraničí;
- k protokolárním účelům (blahopřejné, soustrastné);
- stručné;
- bez hlavičky, jen oslovení, text, pozdrav a jméno a funkce odesilatele (bez podpisu);
- název „telegram“ je dán dlouhou tradicí, v současnosti však se vztahuje pouze k formátu textu a ne ke způsobu doručování (zasílá se obvykle elektronickou cestou na naše velvyslanectví, které text předá adresátovi cestou verbální nóty).

Zdroje bližších informací:**Vídeňská úmluva o diplomatických stycích**

<https://zakonyprolidi.cz/cs/1964-157>

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 157/1964 Sb., o Vídeňské úmluvě o diplomatických stycích

<https://zakonyprolidi.cz/cs/1964-157>

Vídeňská úmluva o konzulárních stycích

https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/videnska_umluva_o_konzularnich_stycich.html

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 32/1969 Sb., o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích

<https://zakonyprolidi.cz/cs/1969-32>

VESELÝ, Zdeněk. Diplomacie: (teorie - praxe - dějiny). 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 9788073805050

RODR, Josef. Jiří Stanislav Guth-Jarkovský, vždy k službám / uvádí a komentuje Josef Rodr. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2004. ISBN 80-86042-98-7

*Pozn.: **Tučně vyznačeny** jsou zdroje v souladu s vyhláškou č. 162/2015 Sb., o podrobnostech úřednické zkoušky, ve znění vyhlášky č. 124/2018 Sb. a vyhlášky č. 160/2019, ostatní zdroje jsou doplňující.*

12 | Veřejná diplomacie (VD)

Otázka: Vysvětlete pojem veřejná diplomacie.

12.1 | Pojem veřejné diplomacie

Hned na úvod nutno předeslat, že neexistuje všeobecně přijímaná definice VD. Někdy se pod tímto pojmem rozumí i tzv. kulturní diplomacie, jindy je tato vyčleňována jako samostatná disciplína. Bez ohledu na tyto distinkce je VD obvykle chápána jako proces, který za použití různých transparentních praktik napomáhá posílení důvěry a porozumění u širšího zahraničního i domácího publika, napomáhá při prosazování (cílů) zahraniční politiky určitého státu, tj. při prosazování jeho národních zájmů v politické, obchodní a kulturní oblasti. VD současnosti jde za hranici mezivládních vztahů, které jsou doménou tradičního diplomatického úsilí. Důležitý rozdíl mezi tradiční mezivládní diplomacií a VD spočívá i v tom, kdo je aktérem, koho oslovuje a jakými formami tak činí.

VD není v mezinárodní politice prvkem novým. Již delší dobu je považována za důležitý nástroj mezinárodních vztahů, teprve v posledních desetiletích se však stala i předmětem intenzivního studia. S rostoucí globalizací a s rozvojem nových forem komunikace její význam neustále narůstá. Často byla považována za protipól tradiční „skryté“, „tajné“ diplomacie. V tomto významu toto slovní spojení jako první použil americký demokratický kongresman Samuel S. Cox v roce 1871. Zvláště výrazně se o VD (otevřené diplomacii) jakožto souboru nových, neutajovaných praktik diskutovalo v době první světové války a po ní v souvislosti se snahami prezidenta Woodrowa Wilsona. Šlo o to, dát skryté diplomacii publicitu, učinit ji transparentní.

Často uváděná definice z pera bývalého amerického diplomata Edmunda A. Gulliona z roku 1965 posunula její význam a označila ji za nástroj k ovlivňování postojů vlád, organizací i široké veřejnosti, důležitých pro formulování a naplňování zahraniční politiky. Svým způsobem se jedná o propagaci (zahraniční politiky) určitého státu či mezinárodní organizace (EU, NATO, OSN ad.), ale protože tento pojem někdy nabýval pejorativního významu, byl nahrazen pojmem VD. I toto pojetí však předpokládá, že hlavní aktéři VD zůstávají stejní, že jde o interakci typu stát – stát (nebo mezinárodní organizace), respektive o interakci jejich představitelů (ministři, velvyslanci, předsedové mezinárodních organizací atd.). I když dnes toto pojetí zahrnuje řadu pro diplomacii nových forem a aktivit (např. akademické a studentské výměny, rozhlasové a televizní vysílání, jazykové kurzy v cizí zemi ad.), které mají zlepšit image vysílající země v očích země přijímající, i zde zůstává nositelem nebo alespoň iniciátorem těchto aktivit stát.

V nedávné době se proto objevilo širší pojetí, které dostalo označení „nová veřejná diplomacie“. Podle něj VD již není jen výlučnou doménou suverénních států a mezinárodních organizací, ale aktivně do ní vstupují další aktéři (nadmárodní organizace, nevládní organizace či dokonce soukromé společnosti), neboť i oni dokáží účinně oslovovat zahraniční veřejnost a tím vlastně působit na mezinárodní vztahy a na utváření zahraniční politiky.

12.2 | Cíle VD (primárně ve vztahu k zahraničí, ale i dovnitř státu)

Propagovat zemi a priority zahraniční politiky v zahraničí, šířit její dobré jméno ve světě

- vytvářet v zahraničí pozitivní postoje vůči naší zemi, přispět k porozumění našim postojům, přiblížit světu naše národní hodnoty, kulturu, historii, úspěchy a vytvářet o nás pozitivní obraz;
- oslovit či dokonce aktivně zapojit co nejširší spektrum subjektů;
- napomáhat prosazování národních zájmů v zahraničí – politických, ekonomických, kulturních atd.
- usnadňovat politický dialog, navazování vztahů a kontaktů;
- přispívat k budování vzájemné důvěry mezi státy, k poznání a ke zlepšení vztahů mezi státy a tím i k vytváření bezpečného globálního prostředí.

Prezentovat, vysvětlovat a přiblížit zahraniční politiku domácím aktérům s cílem získat jejich podporu pro aktuální priority naší zahraniční politiky, příp. i jejich zapojení do její realizace.

VD má v diplomacii nezastupitelnou roli – díky svým nenásilným formám a mimorádně širokému dosahu je schopna oslovovat zahraniční veřejnost i tam, kde k prosazení našich zájmů není možné (nebo vhodné) využít tradičních diplomatických, politických či dokonce silových nástrojů. Oslovuje široké spektrum zemí, jde napříč generacemi, sociálními, profesními a zájmovými skupinami atd. Svým pozitivním dopadem na zahraničí se tak VD nepřímo stává spoluvůdčím zahraniční politiky cizích států vůči nám.

12.3 | VD zahrnuje řadu oblastí a diplomatických disciplín

- Kulturní diplomacie - využití kulturních projektů a vztahů k prezentaci země (hudba, literatura, divadlo, film, výtvarné umění atd.). Jde o významný prvek současného pojetí VD a prezentace země v zahraničí. Její výhodou je, že disponuje výrazným pozitivním efektem (prodáváme to, v čem jsme dobří – využití výročí a významných osobností české kultury), proto může zásadně přispět k budování pozitivního vnímání naší země, ke vzájemnému porozumění, k navazování kontaktů a sbližování lidí v neformálním prostředí. Disponuje širokým globálním a celospolečenským dosahem - věhlas významných osobností či událostí zasahuje i do vzdálených a kulturně odlišných zemí s jinak nulovou nebo minimální znalostí o naší zemi.
- Sportovní diplomacie - využití sportu, sportovních akcí a úspěchů našich sportovců k prezentaci země a k budování jejího dobrého jména. Nástrojem je mj. prezentace v rámci významných světových akcí (Olympijské hry atd.). Obdobně jako kulturní diplomacie disponuje mimořádně širokým dosahem – úspěchy našich sportovců atd..
- Digitální diplomacie - využití moderních informačních technologií (internetových stránek, sociálních sítí, videí, videoher atd.) pro prezentaci země a její zahraniční politiky. Disponuje mimořádným dosahem a – na rozdíl od některých jiných forem – má silný dosah zejména na mladou generaci. Její význam v současnosti neustále narůstá.
- Nové formy VD – např. klimatická diplomacie, zoo diplomacie ad., které nenásilnou a netradiční formou podporují cíle zahraniční politiky a posilují dobré jméno naší země ve světě

(např. české projekty ve světě na záchranu ohrožených druhů).

- Spolupráce s krajany v zahraničí, se spolky přátelství, a akademickými institucemi, podpora výuky jazyka – jedná se o budování a udržování vazeb s krajany a Čechy v zahraničí. Přispívá k prezentaci země s využitím věhlasu významných a úspěšných krajanů. Zahrnuje budování a udržování kontaktů s osobami s pozitivním postojem k zemi - kluby přátel naší země atd. Součástí této agendy je výuka českého jazyka v zahraničí, která přispívá k posilování styků s jinými zeměmi, ke zvyšování zájmu o naši zemi a ke vzájemné porozumění. Nabízí využití studentů a absolventů, kteří si vytvořili kladný vztah k naší zemi, pro propagaci naší země a tím i pro rozvoj nových politických, obchodních, kulturních aj. vztahů.

12.4 | Hlavní dokumenty

Veřejná diplomacie v České republice byla zpočátku v 90. letech poněkud opomíjena (kvůli novým úkolům a prioritám souvisejícím se vznikem nového demokratického státu). V souvislosti se snahou ČR o vstup do EU si vláda začala uvědomovat potřebu výrazněji prezentovat zemi zahraniční veřejnosti, zejména v členských státech EU. Kampaň před vstupem do EU vyvolala potřebu cílené, dlouhodobé a koordinované prezentace ČR v zahraničí. V roce 2005 vláda přijala dokument zabývající se koncepčně otázkou prezentace ČR.

Koncepce jednotné prezentace ČR byla vládou schválena v roce 2005 (usnesení vlády ČR č. 74/2005 o Koncepci jednotné prezentace ČR). Cílem bylo sjednotit postup orgánů státní správy v oblasti prezentace doma i v zahraničí, zvýšit efektivitu výdajů státního rozpočtu na prezentační a marketingové aktivity státu, překonat obraz ČR jako postkomunistické země a prezentovat ji jako vyspělou zemi a spolehlivého a perspektivního partnera, podpořit její pozitivní obraz za účelem posílení přílivu investic, zisků z turismu a podpoření zájmů ČR. Koncepce stanoví zapojení a úkoly jednotlivých aktérů, postupy a metody při realizaci prezentace atd. Za účelem koordinace a dosažení jednotné a efektivní prezentace předpokládala koncepce vznik Komise pro prezentaci ČR složené ze zástupců ministerstev a zainteresovaných aktérů.

Koncepce zahraniční politiky České republiky z roku 2015 přinesla nový prvek, a to bod „Dobré jméno v zahraničí“, který stanovil cíl posilovat pozitivní vnímání ČR v zahraničí a budovat jeho značku. V roce 2019 MZV ve spolupráci s ÚV a MPaO a s dalšími agenturami zahájilo snahy o sjednocení brandu ČR pod jeden logotyp.

12.5 | MZV ČR a další hlavní instituce působící v rámci VD

Prezentace ČR a budování jejího dobrého jména předpokládá úzkou součinnost orgánů státní správy, specializovaných agentur, krajů, měst a obcí i dalších zainteresovaných aktérů.

Ministerstvo zahraničních věcí ČR:

- má na vládní úrovni koordinační úlohu v oblasti veřejné diplomacie zaměřené do zahraničí.
- základním úkolem české VD je “ šíření dobrého jména v zahraničí“;
- činnost všech úseků a pracovníků MZV má být činěna s ohledem na zájmy ČR v oblasti VD a branding ČR i MZV, do VD tak v zásadě spadá činnost každého úseku MZV i ZÚ.

Odbor veřejné diplomacie a krajanů (OVDK):

V rámci MZV působí OVD(K) od roku 2011. Navázal na působení Odboru kulturních a krajských vztahů (OKKV) a Odboru komunikační strategie (OKS). OVDK se dnes skládá z ředitele, sekretariátu a čtyř oddělení:

- oddělení pro koncepční otázky a zahraniční spolupráci,
- oddělení rozpočtové a produkční,
- oddělení pro aktivity veřejné diplomacie,
- oddělení zvláštního zmocněnce pro krajské záležitosti (přičleněno v dubnu 2020).

OVDK je gestorským odborem pro oblast VD a zajišťuje zejména:

- formulování priorit VD a jejich implementaci do projektů VD;
- koncepční, metodické a operativní řízení VD na MZV a ZÚ a prezentaci ČR v zahraničí (mj. zajištění finančních prostředků pro projekty VD na ZÚ);
- spolupráci se ZÚ v oblasti VD (teritoriální agenda);
- přípravu akcí VD, které jsou v přímé gesci OVDK (vlastní kreativní projekty a aktivity);
- sjednávání mezinárodních kulturních dohod v rámci MZV a zúčastněných rezortů (MK, MŠMT, MV, Akademie věd);
- koordinaci VD v rámci MZV a podporu akcí dalších útvarů MZV v oblasti VD;
- účast ČR na činnosti Středoevropské kulturní platformy;
- vyhledávání možností aktivní prezentace ČR a podpory politických a ekonomických zájmů ČR v zahraničí, příprava projektů/nebo koordinace aktivit pro využívání těchto možností;
- součinnost s dalšími partnery MZV (Česká centra, CzechTourism, CzechTrade a CzechInvest) a s ostatními rezorty, se státními i nestátními institucemi i s jednotlivými osobami;
- výlučnou působnost v oblasti krajských a nevládních vztahů ČR a při zajišťování projektů bohemistiky;
- agendu posuzování a vydávání potvrzení o příslušnosti ke krajské komunitě ad. agendy.

Příklady konkrétních agend zajišťovaných OVDK:

- vytváření a příp. i realizace výstav, příprava konferencí, hudebních produkcí pro potřeby ústředí a ZÚ (přímo OVDK nebo ve spolupráci s ČC a kulturními institucemi - např. Národní muzeum a další muzea, Česká filharmonie ad. hudební tělesa, Akademie věd, univerzity atd.). Výstavy jsou k dispozici na Extranetu MZV - sekce věnovaná VD;
- Cena Gratias agit - udělována za šíření dobrého jména ČR v zahraničí;
- medaile ministra Za zásluhy o diplomacii - od roku 2019;
- udělování záštít ministra zahraničních věcí;
- uzavírání tzv. kulturních dohod - bilaterální mezistátní dohody o kulturní, školské a vědecké spolupráci;
- poskytování finančních dotací nestátním neziskovým organizacím na projekty spolupráce se zahraničím;
- poskytování finančních dotací na projekty krajských spolků a společností přátel ČR v zahraničí;
- zpracování ročenek o aktivitách MZV a ZÚ v oblasti VD;
- vytváření a podpora projektů bohemistiky ve světě;
- vysílání učitelů ke krajským komunitám ve světě

Další úseky MZV zapojené do VD a prezentace ČR:

- Odbor komunikace (OK) - reaguje na aktuální zahraničněpolitické události, vysvětluje a prezentuje konkrétní postoje a kroky ministerstva;
- Teritoriální odbory - zapojené do projektů v rámci své teritoriální působnosti (např. Latinsko-americký týden, Dny Afriky, Prague European Summit, bezpečnostní konference ad.)

Zastupitelské úřady ČR (ZÚ):

- klíčová úloha v rámci VD s ohledem na šíří sítě ZÚ ve světě, propagace ČR jako jeden z hlavních cílů v zemích působení;
- v rámci VD vytvářejí roční plány akcí VD, na které získávají finance z OVVK (tzv. Symbol 16);
- řídí se Metodickým pokynem pro výkon agendy veřejné diplomacie na ZÚ (95968/2014-OVD) - jeho součástí jsou i vzorové smlouvy k zabezpečení akcí veřejné diplomacie v zahraničí - nový Metodický pokyn s aktualizovanými přílohami bude k dispozici na sklonku 2020;
- součástí práce ZÚ v oblasti VD je udržování kontaktů a spolupráce s krajany, krajanskými organizacemi, organizacemi přátel ČR či bohemisty;
- vedle kulturního a politického úseku ZÚ mají významnou úlohu také konzulární úseky ZÚ (místo setkávání s činností ZÚ ze strany české i zahraniční veřejnosti ve světě žádajících o víza atd.) a obchodně-ekonomický úsek (přímý styk s obchodní a podnikatelskou sférou),
- ZÚ jsou výkladní skříní české diplomacie v zahraničí.

12.6 | Nástroje využívané MZV/ZÚ v rámci VD

- konference, semináře ad. prezentační akce - např. využívání výrazných milníků a osobností z české historie, významných státních a kulturních výročí;
- prezentační publikace - např. „Česká republika v kostce“ v různých jazycích, publikace o Černínském a Trauttmansdorffském paláci, brožury (nejen OVVK) atd.
- digitální diplomacie (e-diplomacie) - web MZV i jednotlivých ZÚ včetně profilů na sociálních sítích (Facebook, Twitter, YouTube, Instagram, LinkedIn a Soundcloud); publikování informací, videí; videostopy (např. Videospot „Česko tvoří skvělí lidé“ z r. 2016); powerpointové prezentace o ČR (např. „Vítejte v ČR“)
- webový portál Czech.cz - hlavní nástroj pro prezentaci ČR na internetu - informace o ČR na jednom místě v několika jazycích;
- Radio Praha - vysílání Českého rozhlasu do zahraničí, financováno MZV jako součást státně-propagačních a informačních aktivit;
- Den otevřených dveří MZV ČR - organizován v Černínském a Trauttmansdorffském paláci a v zahradě Černínského paláce - přiblížení MZV veřejnosti;
- sportovní události - např. pořádání akce Diplomatic Cup v Praze ve spolupráci s organizací RunCzech; Memorandum o spolupráci MZV s Českým olympijským výborem (podepsáno v roce 2015) ohledně podpory prezentace ČR na OH, podpora sportovních svazů při jejich zahraničních ambicích;
- oficiální účasti ČR na Světových výstavách EXPO - Kancelář generálního komisaře účasti ČR na EXPO je příspěvkovou organizací MZV ČR (EXPO 2010 v Šanghaji, EXPO 2015 v Miláně či EXPO 2020 v Dubaji atd.);
- participace MZV v rámci Středoevropské kulturní platformy
- spolupráce MZV a Českých center v rámci EUNIC;
- tzv. Jednotný vizuální styl MZV (JVS) - používán od r. 2010 na materiálech MZV, má sloužit

jednoznačné identifikaci a vizualizaci MZV ČR v rámci vytváření jeho branding (vizitky, obálky, hlavičkové papíry atd.); grafický manuál JVS je možno nalézt na Extranetu MZV. Z iniciativy MZV je snaha zavést JVS v rámci celé státní správy.

12.7 | Další významní partneři MZV v rámci VD

Česká centra (ČC) - příspěvková organizace MZV, díky své síti v zahraničí představuje významný nástroj VD (pobočky v hlavních světových metropolích v 21 zemích na 3 kontinentech), úzce spolupracují se ZÚ či působí přímo v jejich rámci. Posláním ČC je především rozvoj kulturního dialogu se zahraniční veřejností a podpora prezentace země ve všech oblastech kultury, vědy a školství, obchodu a cestovního ruchu. Jsou orientovaná na prezentaci české kultury na mezinárodním poli (např. organizování výstav, seminářů, filmových produkcí atd.), na organizování výuky češtiny na ČC v zahraničí a na aktivní podporu vnímání ČR ve světě jako moderní a kreativní země s bohatou kulturní tradicí.

CzechTourism - příspěvková organizace MMR ČR orientovaná na prezentaci ČR jako turistické destinace a podporující incomingovou turistiku do ČR. CzechTrade a CzechInvest - agentury MPO ČR na podporu zahraničního obchodu a investic; hrají významnou úlohu při prezentaci ČR jako partnera v oblasti obchodní a ekonomické.

Ústav mezinárodních vztahů - vědecko-výzkumná instituce, jejímž zřizovatelem je MZV. Usiluje o posílení diskuze o zahraniční politice a o rozšíření povědomí o postojích české diplomacie a jejích aktivitách i ve vztahu k domácí veřejnosti. Ministerstvo kultury ČR a rovněž další rezorty v souvislosti s jejich zahraničními kompetencemi.

Zdroje bližších informací:

Koncepce zahraniční politiky České republiky, schválená vládou České republiky dne 13. července 2015
https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/analyzy_a_koncepce/koncepce_zahranicni_politiky_cr.html

Koncepce jednotné prezentace České republiky, schválená vládou České republiky
www.cot.cz/data/cesky/05_10/priloha_C1005.pdf

Odbor veřejné diplomacie a krajanů (OVVK) MZV ČR
https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/odbor_verejne_diplomacie.html

Veřejná diplomacie na webu MZV ČR
https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/verejna_diplomacie/index.html

Stránky Czech.cz
www.czech.cz (webový portál pro propagaci Česka - provozovaný MZV ČR ve spolupráci s Rádiem Praha - v několika jazykových mutacích)

Česká centra
<http://www.czechcentres.cz/>

Strategie činnosti Českých center v letech 2016 - 2019
http://www.czechcentres.cz/_sys_/FileStorage/download/25/24271/strategie_cinnost_cc_2016_2019.pdf

*Pozn.: **Tučně vyznačeny** jsou zdroje v souladu s vyhláškou č. 162/2015 Sb., o podrobnostech úřednické zkoušky, ve znění vyhlášky č. 124/2018 Sb. a vyhlášky č. 160/2019, ostatní zdroje jsou doplňující.*

13 | Základní role zastupitelských úřadů mimo EU

Otázka: Popište základní role zastupitelských úřadů s ohledem na specifika mimoevropských zemí

13.1 | Sekce mimoevropských zemí, ekonomické a rozvojové spolupráce

Sekce mimoevropských zemí, ekonomické a rozvojové spolupráce zahrnuje kancelář náměstka ministra pro řízení sekce mimoevropských zemí, ekonomické a rozvojové spolupráce, odbor amerických států, odbor států Asie a Tichomoří, odbor států Blízkého východu a severní Afriky, odbor států subsaharské Afriky, odbor ekonomické diplomacie, odbor mnohostranných ekonomických vztahů a odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci.

13.1.1 | Zastupitelské úřady

Postavení, zřizování a rušení zastupitelského úřadu (dále také „ZÚ“) je upraveno v § 4 až 9 Zákona o zahraniční službě.

Velvyslanectví, styčný úřad nebo kancelář jsou řízeny příslušným teritoriálním odborem, v jednotlivých činnostech jsou odborně řízeny dalšími věcně příslušnými útvary podle organizačního řádu.

Konzulární úřady jsou řízeny náměstkem pro řízení sekce právní a konzulární a v jednotlivých činnostech jsou odborně řízeny dalšími věcně příslušnými útvary podle organizačního řádu. Stálá mise a zvláštní mise jsou řízeny věcně příslušnými útvary podle organizačního řádu. Velvyslanectví zajišťuje jednotný výkon zahraniční politiky ČR v přijímajícím státě, je-li v přijímajícím státě více zastupitelských úřadů.

Úřad přidělence obrany je součástí velvyslanectví. Vojenský a letecký přidělenec je podřízen vedoucímu ZÚ a odborně jej řídí Ministerstvo obrany, které ho vysílá na zastupitelský úřad po projednání se státním tajemníkem.

Na výkon činnosti konzulárního úřadu vedeného honorárním konzulárním úředníkem dohlíží zastupitelský úřad určený ministrem.

13.1.2 | Mimoevropské teritoriální odbory

Sekce mimoevropských zemí, ekonomické a rozvojové spolupráce zahrnuje odbor amerických států, odbor států Asie a Tichomoří, odbor států Blízkého východu a severní Afriky a odbor států subsaharské Afriky.

Teritoriální odbory:

- se podílejí na komplexním formulování zahraniční politiky ČR a zabezpečují její provádění vůči zemím své působnosti. Za tím účelem sledují vnitřní situaci a zahraniční politiku v příslušných zemích;
- koordinují vztahy ČR se zeměmi své působnosti;
- řídí, kontrolují a hodnotí činnost zastupitelských úřadů ve všech oblastech politických vztahů a ve spolupráci s věcně příslušnými odbory koordinují plnění úkolů v ostatních oblastech;

- spolupracují se ZÚ zemí své působnosti akreditovanými v ČR a napomáhají rozvoji styků těchto ZÚ s českými orgány;
- vypracovávají ve spolupráci s příslušnými odbornými útvary návrhy koncepcí dvoustranných vztahů s jednotlivými zeměmi a sledují jejich naplňování;
- obsahově připravují vzájemné návštěvy oficiálních představitelů ČR a zemí své působnosti a podílejí se na jejich jednáních. Ve spolupráci s diplomatickým protokolem zajišťují agendu blahopřání představitelům jiných států. Ve spolupráci s dalšími odbory jsou v rámci své působnosti věcným gestorem stykových akcí vedoucích pracovníků MZV s představiteli příslušných zemí;
- Odpovídají za účast ČR na tvorbě a realizaci společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU v oblasti zemí a teritorií své působnosti. Jsou gestory příslušných pracovních skupin EU a sledují *acquis* (právní řád EU) v oblasti své působnosti. Přípravují podklady a stanoviska pro jednání orgánů EU (zejména pracovních skupin, COPS, COREPER, GAC, FAC, Evropská rada) v oblastech zpracovávaných odborem. Obsah těchto podkladů a stanovisek v případě potřeby konzultují s odborem SZBP s cílem zajistit, aby byly v souladu s platným *acquis*;
- ve spolupráci s příslušnými odbornými útvary zajišťují výkon agendy ekonomických vztahů se zeměmi příslušného teritoria, zejména na mezivládní úrovni, včetně formulování a provádění zahraniční politiky v oblasti vnějších ekonomických vztahů a získávání zahraničních investic. Sledují ekonomický vývoj v zemích své relace a zpracovávají podklady. Podílejí se na výkonu agendy v oblasti vědy, výzkumu a školství se zeměmi teritoria;
- koordinují vztahy ČR s mezinárodními regionálními uskupeními, především s těmi, které nepřekračují hranice příslušného teritoriálního odboru. Sledují vývoj politických vztahů jednotlivých států k ostatním státům, včetně vztahů mezi členskými a nečlenskými zeměmi EU, sledují rovněž jejich postoje k důležitým zahraničněpolitickým tématům, která jsou předmětem zájmu EU, k aktuálním obecným procesům vývoje v EU a k postavení EU ve světě;
- z politického hlediska sledují sjednávání a provádění mezinárodních smluv mezi ČR a zeměmi své působnosti;
- v rámci své teritoriální působnosti zpracovávají v závazných časových limitech pro SZBP stanoviska k vývozům vojenského materiálu, civilních zbraní a výbušnin;
- dávají podnět pro poskytnutí humanitární pomoci, zajišťují ve spolupráci s odborem rozvojové spolupráce a humanitární pomoci veškeré kontakty s teritoriálně příslušným ZÚ, nebo konzulárním úřadem v místě konfliktu nebo katastrofy, a to buď jejich prostřednictvím anebo přímo s úřady a organizacemi přijímajícími humanitární pomoc v dané zemi. Ve spolupráci s odborem rozvojové spolupráce a humanitární pomoci provádějí též agendu přijímání humanitární pomoci;
- spolupracují s odborem rozvojové spolupráce a humanitární pomoci v agendách rozvojové spolupráce EU. Jako gestoři a spolugestoři nebo členové výborů finančních nástrojů vnější pomoci odpovídají za další příslušné finanční instrumenty vnější pomoci ES.

1. Odbor států Asie a Tichomoří je gestorem:

- koordinace zapojení ČR do formátu ASEM (Asia-Europe Meeting), včetně koordinace aktivit v rámci ASEF (Asia-Europe Foundation);

- koordinace zapojení ČR do spolupráce ve formátu EU-ASEAN;
 - koordinace zapojení ČR do spolupráce ve formátu Visegrádská čtyřka (V4) - Japonsko a V4 - Korejská republika;
 - koordinace zapojení ČR do spolupráce ČLR se zeměmi střední a východní Evropy, tzv. platformy 16+1, a tzv. iniciativy Hedvábná stezka (Belt and Road Initiative).
2. Odbor států Blízkého východu a severní Afriky je gestorem:
- agendy Unie pro Středomoří a koordinuje ji s dalšími odbory MZV a relevantními institucemi;
 - agendy nadace Anna Lindh Foundation a koordinuje ji s dalšími odbory MZV a relevantními institucemi;
 - agendy Ligy arabských států a koordinuje ji s dalšími odbory MZV;
 - agendy Organizace islámské spolupráce a koordinuje ji s dalšími odbory MZV a relevantními institucemi.
3. Odbor států subsaharské Afriky je gestorem:
- agendy ACP (skupina zemí Afriky, Karibiku a Tichomoří) a příslušné pracovní skupiny EU a koordinuje ji s dalšími odbory MZV;
 - agendy Svěreneckého fondu pro Afriku a koordinuje ji s dalšími odbory MZV;
 - agendy Společenství portugalsky mluvících zemí (CPLP) a koordinuje ji s dalšími odbory MZV a relevantními institucemi.
4. Odbor amerických států je gestorem:
- koordinace zapojení ČR do spolupráce ve formátu OAS (Organizace amerických států);
 - koordinace zapojení ČR do spolupráce ve formátu EU - CELAC (Společenství latinskoamerických a karibských států), včetně koordinace agendy Nadace EU - LAC;
 - koordinace zapojení ČR do spolupráce ve formátu EU - MERCOSUR (Mercado Común del Sur), EU - CARICOM (Karibské společenství), EU - Tichomořská aliance a EU - SICA (Středoamerický integrační systém).

13.2 | Východiska a zaměření činnosti ZÚ

Činnost zastupitelských úřadů ČR ve světě (velvyslanectví, stálé mise při mezinárodních organizacích, konzulární úřady, zvláštní mise, styčný úřad nebo kancelář) se řídí mezinárodními úmluvami, příslušnými zákony (Zákon o státní službě, Zákoník práce a Zákon o zahraniční službě), interními normami a předpisy a vychází z Koncepce zahraniční politiky ČR a Programového prohlášení vlády.

Koncepce zahraniční politiky ČR definuje tři globální cíle, jimiž jsou bezpečnost, prosperita a udržitelný rozvoj a lidská důstojnost včetně lidských práv, a dva národní cíle – služba občanům a dobré jméno České republiky.

ZÚ ve všech zemích světa se ve své činnosti snaží maximálně naplňovat rovněž tezi z Programového prohlášení vlády ČR o sebevědomé, aktivní a srozumitelné zahraniční politice. Jejím hlavním motivem je prosazování českých národních zájmů. Taková zahraniční politika

přispívá k posilování bezpečnosti, prosperity, demokracie a lidských práv a zachování míru.

Současnou globální politiku charakterizuje několik trendů, které zásadně ovlivňují i působení ČR ve světě, a které proto musí vzít Česká republika při formulaci své zahraniční politiky v potaz.

Česká republika chce se všemi státy udržovat bezproblémové vztahy charakterizované možností ekonomické výměny, absencí vzájemných hrozeb, hrubého popírání lidských práv a porušování mezinárodně právních závazků. Tam, kde je to možné, rozvíjí vztahy partnerské, které zahrnují politickou spolupráci, případně zvyšují ekonomický potenciál vztahu. Politická spolupráce, ekonomická diplomacie a podpora lidské důstojnosti představují hlavní složky bilaterálních vztahů. Při podpoře ekonomické spolupráce je třeba vyhodnocovat možnost vzniku strategické závislosti a minimalizovat zranitelnost ČR. Zahraniční politika ČR vůči státům mimo EU se pohybuje v rámci Společné zahraniční a bezpečnostní politiky a dalších politik EU, rovněž využívá jejich nástrojů a snaží se je upůsobit svým zájmům.

13.3 | Současný globální mezinárodní kontext

Důležitým faktorem, který musí ZÚ v mimoevropských zemích brát v potaz, je dle koncepce ZP změna světových mocenských poměrů a posun k multipolaritě světového uspořádání. Ta se projevuje v rovině strategicko-politické, ekonomické i demografické a na tyto výzvy musí zastupitelské úřady přiměřeně reagovat a zapracovat zvolené postupy a opatření do svých každoročních plánů činnosti.

V důsledku hospodářského růstu rozvíjejících se ekonomik se zvyšují nároky globálního Jihu na účast při rozhodování o pravidlech světové ekonomiky a mezinárodního obchodu. V důsledku technologického pokroku dochází ke zvyšování vojenských schopností mnoha států a jejich asertivnějšímu vystupování s ambicí k vymezení sfér vlivu se zásadními strategickými implikacemi. Rostoucí ambice států rovněž vedou k soutěžení o omezené zdroje, ať již se jedná o nerostné suroviny, energetické zdroje či vodu, a spolu s růstem obyvatelstva globálního Jihu zvyšují rizika další degradace životního prostředí.

Na druhé straně se množí případy států, které nejsou schopny vykonávat své základní funkce a upadají do násilného chaosu, z něhož klíčí globální teroristické hrozby, organizovaný zločin, humanitární krize i migrační vlny. V důsledku těchto faktorů zároveň roste riziko oslabování současného světového uspořádání, založeného na multilateralismu a mezinárodním právu. K jeho udržení a dalšímu posílení je potřeba usilovat o to, aby se co nejširší okruh států ztotožnil s jeho zásadami a zapojil se do tvorby a dodržování jeho pravidel.

Současný mezinárodní řád rovněž charakterizuje vysoká míra vzájemné propojenosti, která zvyšuje pravděpodobnost globálních dopadů lokálních událostí, ať již s negativním či pozitivním účinkem, a snižuje předvídatelnost budoucího vývoje. Vzájemná propojenost zvyšuje nutnost mezinárodní spolupráce i komplexního přístupu.

13.4 | Ekonomická diplomacie a rozvojová spolupráce

Významným nástrojem pro zvyšování prosperity České republiky v globálním kontextu prostřednictvím prosazování ekonomických zájmů ČR v zahraničí je ekonomická diplomacie. Ta zahrnuje vytváření podmínek pro rozvoj ekonomických kontaktů nejen v oblasti obchodu se

zbožím a službami, ale i v oblasti investic, podpory ekonomické udržitelnosti projektů rozvojové spolupráce, stejně jako podpory rozvoje cestovního ruchu.

Zvláštní pozornost proto česká ekonomická diplomacie věnuje teritoriím mimoevropským, která vykazují velký růstový potenciál, ale často skýtají rovněž rizika daná nepředvídatelností politického a ekonomického prostředí, korupcí nebo slabou vymahatelností práva. Ekonomická diplomacie pomáhá při navazování kontaktů v zahraničí a vytváření podmínek pro přístup českých subjektů na trhy třetích zemí. Nástroje proexportní podpory představují zejména Klientské centrum pro podnikatele, jednotná síť ČR pro podporu exportu a investic zahrnující ekonomické činnosti zastupitelských úřadů a zahraničních kanceláří CzechTrade s klíčovou koordinační rolí vedoucích zastupitelských úřadů, stejně jako společný Katalog služeb, usnadňující českým vývozcům orientaci v nabídce služeb státu pro podporu exportu.

Důležitým nástrojem přispívajícím k udržitelnému rozvoji je zahraniční rozvojová spolupráce, jejíž rámec je vymezen závazky České republiky v rámci Evropské unie, OSN a OECD (Organization for Economic Co-operation and Development), reflektovanými rovněž v Koncepti zahraniční rozvojové spolupráce i ve Strategii mnohostranné rozvojové spolupráce. Nástrojem k odvracení bezprostředních důsledků živelných katastrof a ozbrojených konfliktů je humanitární pomoc, jejímž cílem je zamezit ztrátám na životech a újmě na zdraví, zmírnit utrpení a obnovit základní životní podmínky lidí zasažených těmito mimořádnými událostmi nebo asistovat zemím postiženým vleklou humanitární krizí. Zahraniční politika ČR rovněž prosazuje lepší zacílení nástrojů humanitární a rozvojové pomoci k řešení migrační krize prostřednictvím poskytování této pomoci v zemích, odkud do Evropy migranti proudí.

13.5 | Konzulární a vízová služba

Klíčovým nástrojem zahraniční politiky při realizaci příležitostí a výzev vyplývajících z mezinárodní mobility je konzulární a vízová služba. Jejím úkolem je zajišťovat potřebnou pomoc občanům ČR i občanům dalších států Evropské unie při pobytu v zahraničí formou ochrany jejich zájmů, poskytování informací či asistencí při řešení problémových situací. Ve vztahu k cizincům pak sehrává klíčovou úlohu při regulaci jejich vstupu či pobytu na našem území, resp. na území Schengenského prostoru.

13.6 | Podpora dobrého jména ČR v zahraničí

K důležitým cílům zahraniční politiky je přispívat k pozitivnímu vnímání naší země v rámci mezinárodního společenství. Česká zahraniční politika věnuje zvýšenou pozornost otázce podpory dobrého jména ČR v zahraničí (zejména v mimoevropských zemích) při vědomí, že musí být přizpůsobena cílovému teritoriu a zahrnovat širokou paletu témat: historické a kulturní vazby, průmyslovou tradici, inovační potenciál, transformační zkušenosti, lidský kapitál, vědecké výsledky, sport, turistický potenciál a další.

Zastupitelské úřady v mimoevropských zemích úzce spolupracují při plnění těchto i dalších úkolů s českými vládními agenturami, jako jsou např. už zmíněný CzechTrade, dále CzechInvest nebo CzechTourism.

13.7 | Spolupráce s kraji

Důležitým nástrojem podpory dobrého jména ČR je i spolupráce s kraji, se zvláštním důrazem na jejich podporu ve vzdálených teritoriích. Zastupitelské úřady se přitom v úzké součinnosti s ústředím zaměřují nejen na spolupráci s tradičními krajanskými komunitami, které vznikly v důsledku emigrace zejména v průběhu 19. a 20. století, nýbrž i na občany ČR, kteří se trvale či dlouhodobě usídlili v zahraničí v důsledku zvýšené mezinárodní mobility v globalizovaném mezinárodním prostředí.

Zdroje bližších informací:

Koncepce zahraniční politiky České republiky, schválená vládou České republiky dne 13. července 2015
https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/analyzy_a_koncepce/koncepce_zahranicni_politiky_cr.html

MZV a ZÚ
www.mzv.cz

Czech Trade
<https://www.czechtrade.cz/>

Czech Invest
<https://www.czechinvest.org/cz>

Czech Tourism
<https://czechtourism.cz/>

*Pozn.: **Tučně vyznačeny** jsou zdroje v souladu s vyhláškou č. 162/2015 Sb., o podrobnostech úřednické zkoušky, ve znění vyhlášky č. 124/2018 Sb. a vyhlášky č. 160/2019, ostatní zdroje jsou doplňující.*

14 | Ekonomická diplomacie

Otázka: Jaká je role MZV a jaké jsou nástroje v oblasti ekonomické diplomacie?

14.1 | Pozice ČR ve světové ekonomice

- Malá otevřená ekonomika závislá na vývozu – vedle stabilní spotřeby a domácí poptávky hlavní faktory růstu;
- teritoriální závislost na vnitřním trhu EU – dnes již 84 % našeho celkového exportu (33 % do Německa, naše sousední země pokrývají 50 % našeho exportu i importu), v roce 2018 dosáhl český export rekordní výše 4,2 bilionu Kč;
- sektorová závislost na automobilovém průmyslu;
- výrazné množství reexportů – ze všech vývozu do EU a především do Německa tvoří 1/3 reexporty do třetích zemí;
- velká otevřenost ekonomiky.

14.2 | Růst významu ekonomické diplomacie ve světě

- Dochází k „ekonomizaci“ mezinárodních vztahů;
- státní instituce pomáhají otevřít dveře při vstupu na perspektivní avšak náročné trhy;
- větší ochota státu podporovat export aktivitou zastupitelských úřadů, větší propojenost nástrojů (jednotná nabídka, síť, vstupní místo);
- větší propojování rozvojové a ekonomické spolupráce;

Ekonomická diplomacie pomáhá při navazování kontaktů v zahraničí a vytváření podmínek pro přístup českých subjektů na trhy třetích zemí, jedná se o účinné prosazování ekonomických zájmů v zahraničí patří mezi celosvětové trendy podpory hospodářského růstu díky:

- hledání příležitostí - zprostředkováváme informace o příležitostech na zahraničních trzích;
- asistenční služby - asistujeme při jednání se zahraničními partnery;
- budování vztahů - přispíváme k navazování kontaktů mezi českými a zahraničními subjekty;
- přístup na trh - přispíváme k odstraňování překážek vstupu na zahraniční trhy;
- řešení problémů - pomáháme řešit konkrétní problémy českých subjektů na zahraničních trzích.

14.3 | Role MZV

Role MZV vyplývá z § 6 kompetenčního zákona (zákon č. 2/1969 Sb. - Zákon České národní rady o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky).

(1) Ministerstvo zahraničních věcí je ústředním orgánem státní správy České republiky pro oblast zahraniční politiky, v jejímž rámci vytváří koncepci a koordinuje zahraniční rozvojovou pomoc, koordinuje vnější ekonomické vztahy, podílí se na sjednávání mezinárodních sankcí

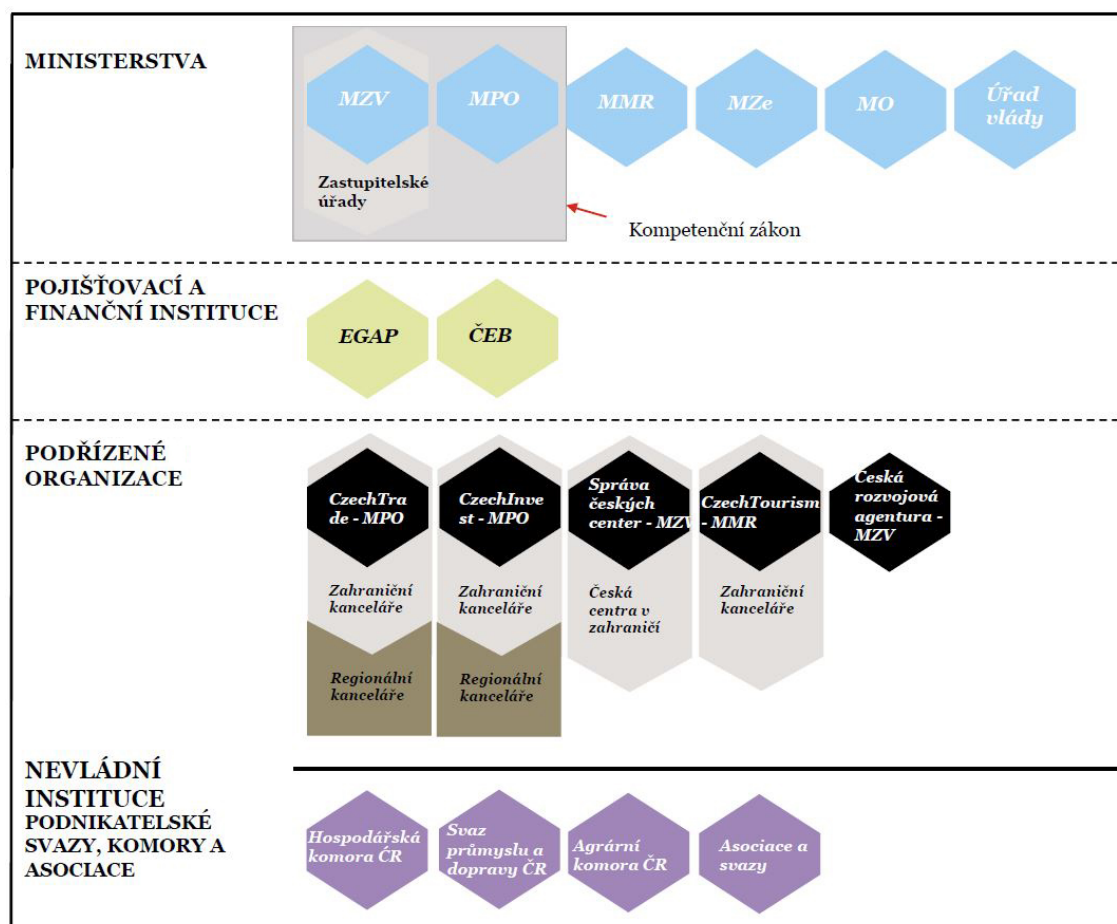
a koordinuje postoje České republiky k nim.

Termín „ekonomická diplomacie“ se v kompetenčním zákoně přímo nevyskytuje.

Do státní podpory exportu je zapojena většina ministerstev, do jejichž kompetence patří podpora podnikání či sektorové agendy. Pouze kompetence MZV a MPO jsou však definovány kompetenčním zákonem. Zapojení ostatních ministerstev je založeno primárně na individuálních rámcových ujednáních.

Do státní podpory exportu spadají i např. Česká exportní banka, EGAP (Exportní garanční a pojišťovací společnost), Česká rozvojová agentura a další.

Role MZV vyplývá z koordinační role vnějších ekonomických vztahů a faktu, že MZV disponuje sítí zastupitelských úřadů (ZÚ).

14.4 | Ekonomická diplomacie na ZÚ

K 1. 9. 2019 disponovala jednotná zahraniční síť na zastupitelských úřadech 118 ekonomickými diplomaty, 6 zemědělskými, 3 ekonomickými diplomaty pro vědeckotechnickou spolupráci, 1 diplomatem pro obrannou spolupráci a 59 zahraničními kanceláři/zastoupeními integrovaných agentur CzechTrade a CzechInvest.

Na každém zastupitelském úřadu je v určité kapacitě ekonomický úsek. Pokud nemá malý úřad specializovaného ekonomického diplomata, zpravidla agendu vykonává zástupce velvyslance. Často je agenda spojena s rozvojovou, konzulární či jinou agendou. Seznam zastupitelských úřadů je možno nalézt www.mzv.cz.

Jen velmi omezeně vykonávají ekonomickou agendu zastupitelské úřady ve válečných zónách (Kábul, Damašek, Bagdád) a v Pchjongjangu, Vatikánu a Ženevě.

Na vybraných ZÚ působí sektoroví diplomaté:

- zemědělstí – Washington, Moskva, Bejrút, Bělehrad, Peking, Abú Dhabí,
- vědečtí – Washington, Tel Aviv.

Nedílnou součástí ekonomických úseků jsou expertní ekonomické místní síly, což jsou místně najatí pracovníci, kteří mají znalost teritoria a obchodních zvyklostí. Expertní ekonomické místní síly pomáhají navyšovat personální kapacitu úřadů, přispívají k většímu výkonu v ekonomické agendě a zajišťují kontinuitu při střídání diplomatických pracovníků.

Každoroční hodnocení obchodně-ekonomické činnosti zastupitelských úřadů má kvalitativní i kvantitativní aspekt. Hodnoceným obdobím je období od 15. června předcházejícího roku do 14. června aktuálního roku, standardně před poradou ekonomických diplomatů, která se koná vždy poslední týden v červnu. Hodnocení je strukturováno do šesti pilířů, které odráží hlavní činnosti zastupitelských úřadů v ekonomické oblasti. Tyto pilíře se při hodnocení uplatňují ve vzájemné součinnosti.

Jedná se o následující pilíře:

- ekonomické zpravodajství – hodnotí se souhrnná teritoriální informace, ekonomické novinky, medializace a sociální sítě a mapa globálních oborových příležitostí;
- asistence exportérům – hodnotí se významné obchodní příležitosti, dotazy ZÚ a individuální služby ZÚ;
- projekty ekonomické diplomacie (PROPED) a akce mimo PROPED – hodnotí se příslušné projekty;
- hodnocení spolupráce s Ministerstvem zahraničních věcí – hodnocení ze strany odboru ekonomické diplomacie a teritoriálního odboru;
- hodnocení spolupráce s rezorty – hodnocení ze strany rezortů;
- hodnocení ze strany podnikatelských reprezentací – hodnocení ze strany hlavních podnikatelských svazů a asociací.

14.5 | Nástroje ekonomické diplomacie

Nástroje ekonomické diplomacie je možno rozdělit do několika základních kategorií:

- informace;
- služby pro exportéry;
- projekty ekonomické diplomacie PROPED;
- projekty na podporu českých firem v zahraničí PROPEA.

14.5.1 | Informace pro exportéry

Základem pro rozhodnutí, kam exportovat, musí být kvalitní a ověřené informace. Role MZV a ZÚ je zde nezastupitelná – poskytují ověřené a unikátní informace přímo z místa.

Mapa globálních oborových příležitostí (MOP) – vydává MZV vždy v červnu, unikátní nástroj oborových příležitostí českého exportu, obsahuje informace z praxe od ekonomických diplomatů. Pomáhá identifikovat perspektivní možnosti pro uplatnění českých podniků na zahraničních trzích. Obvykle má dvě vydání: sektorové (dle 23 oborů) a teritoriální (dle 109 zemí). Výběr zemí dle výše obchodní výměny.

Online na www.mzv.cz/mop a www.businessinfo.cz/mop

Souhrnné teritoriální informace:

Poskytují „krok za krokem“ průvodce zemí, ověřené informace z našich ambasad, obsahují informace o teritoriu, zahraničním obchodu a investicích, obchodní spolupráci s ČR, základních podmínkách pro podnikání, tarifech a bariérách trhu, zvyklostech a odlišnostech.

Online na www.businessinfo.cz/nazevzeme

Časopis Moderní ekonomická diplomacie (MED) – www.export.cz – vychází jednou za dva měsíce. Jedná se o časopis MZV, který informuje o zahraničněpolitických tématech se zaměřením na obchodní příležitosti a export.

Sociální sítě – Facebook, Twitter, LinkedIn – zvyšování povědomí o akcích a službách ekonomické diplomacie.

Semináře a akce pro exportéry

Teritoriální konference a semináře v Praze a krajích ČR: představení aktuálních příležitostí pro české firmy, možnost konzultací s ekonomickými diplomaty z teritoria, např. seminář o exportních příležitostech v Indonésii a Thajsku s účastí ekonomického diplomata ZÚ Jakarta a ZÚ Bangkok.

Krajské exportní konference s Hospodářskou komorou ČR: v krajích ČR a v Praze, spolupráce s HK ČR (Hospodářská komora), EGAP, ČEB (Česká exportní banka) a dalšími, konkrétní ukázky exportního případu a využití služeb ekonomické diplomacie.

Prezentační a marketingové dovednosti pro exportéry.

Konzultace s ekonomickými diplomaty zastupitelských úřadů ČR a řediteli zahraničních kanceláří CzechTrade v rámci porady ekonomických diplomatů v Praze na konci června.

Možnost kontaktovat celou síť na jednom místě.

Setkání zástupců firem a podnikatelských asociací s vyjíždějícími velvyslanci před výjezdy velvyslanců do teritoria.

14.5.2 | Služby pro exportéry

Základní pomoc exportérům:

- Co a kam vyvážet?
- Komu prodávat?
- Jak zajistit finance?
- Jak pokrýt rizika?

Existuje jednotný Katalog služeb zahraniční sítě (společný pro ZÚ i CzechTrade – nad rámec služeb ZÚ může CzechTrade poskytovat i některé služby za úplatou).

Princip Základní služby zdarma – první služba je pro exportéra vždy zdarma, zpoplatněny jsou služby specializované.

Základní služby zdarma:

- vstupní exportní konzultace,
- příprava na obchodní jednání v konkrétním teritoriu,
- informace pro exportéry a identifikace obchodních příležitostí,
- asistence a podpora při jednání se zahraničními oficiálními institucemi a státními podniky,
- podpora u veřejných zakázek a využívání fondů vnější spolupráce EU a dalších fondů.

Možnosti využití služeb skrze:

- klientské centrum pro export,
- krajský exportní specialista,
- zastupitelský úřad v daném teritoriu,
- Ministerstvo zahraničních věcí – Praha.

Klientské centrum

Jednotné kontaktní místo MPO, MZV a agentury CzechTrade pro české podnikatele, kteří chtějí expandovat na zahraniční trhy, pro konzultace exportních a investičních záměrů v zahraničí. Poskytuje služby ve více než 90 zemích světa prostřednictvím Jednotné zahraniční sítě. Nabízí dle charakteru požadavku konzultace s vybraným exportním specialistou, který zůstane v kontaktu po celou dobu zpracování. K dispozici jsou pracovníci MZV i CzechTrade a dle možností konzultace s náměstkou MZV/MPO.

Více informací na: www.businessinfo.cz/KCE.

Krajský exportní specialista (KES)

Projekt ve spolupráci s Hospodářskou komorou ČR (HK ČR), který využívá regionální síť

HK ČR. Projekt funguje od 1. 1. 2019, jedná se o zástupce krajských hospodářských komor, kteří byli společně vyškoleni HK ČR a MZV. Pilotně v Pardubickém, Zlínském, Olomouckém, Moravskoslezském a Jihomoravském kraji.

Cílem je přivést služby ekonomické diplomacie a Jednotné zahraniční sítě do krajů k podnikatelům. KES pomohou s finančními nástroji, pojištěním, rozvojovou spoluprací i službami ambasad.

14.5.3 | Projekty ekonomické diplomacie – PROPED

Jeden z klíčových nástrojů ekonomické diplomacie, který umožňuje organizaci flexibilních sektorových prezentací v zahraničí. PROPED jsou cíleně zaměřené akce na podporu českého exportu realizované zastupitelskými úřady v zahraničí.

Od roku 2017 funguje Společný nástroj financování ekonomické diplomacie - projekt MZV a rezortů zapojených do společného nástroje financování ekonomické diplomacie (zapojení sektorových ministerstev - MPO, MZe, MO, MMR, MV a Úřad vlády ČR):

- společné financování, příprava a realizace projektů,
- cca 300 projektů za rok - na webu mzv.cz/proped,
- rozpočet 50 mil. Kč.

Zdroje bližších informací:

Koncepce zahraniční politiky České republiky, schválená vládou České republiky dne 13. července 2015
https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/analyzy_a_koncepce/koncepce_zahranicni_politiky_cr.html

Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky (kompetenční zákon)
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1969-2>

Webové stránky MZV týkající se ekonomické diplomacie
http://www.mzv.cz/ekonomika/cz/servis_exporterum/index.html

Česká exportní banka
<http://www.ceb.cz/>

Exportní garanční a pojišťovací společnost
<http://www.egap.cz/>

Oficiální portál pro podnikání a info
<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/spolecna-obchodni-politika-evropske-unie-4461.html#!&chapter=1>

Dohoda mezi Ministerstvem průmyslu a obchodu a Ministerstvem zahraničních věcí o zásadách spolupráce při zajišťování podpory exportu a ekonomické diplomacie České republiky, včetně prováděcích dohod
https://www.mzv.cz/file/1199574/Ramcova_dohoda_MZV_MPO.pdf

*Pozn.: **Tučně vyznačeny** jsou zdroje v souladu s vyhláškou č. 162/2015 Sb., o podrobnostech úřednické zkoušky, ve znění vyhlášky č. 124/2018 Sb. a vyhlášky č. 160/2019, ostatní zdroje jsou doplňující.*

15 | Rozvojová spolupráce a humanitární pomoc

Otázka: Co je hlavním cílem zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci ČR a jaká je jejich vazba na zahraniční politiku ČR? Z jakých mezinárodních závazků ČR při realizaci zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci vychází?

15.1 | Hlavní cíle rozvojové spolupráce a humanitární pomoci

Hlavním cílem zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci ČR je přispět s využitím svých kapacit a zkušeností a v souladu s mezinárodními závazky k budování stabilního, bezpečného, inkluzivního, prosperujícího a udržitelného světa a posilování svého postavení v něm. Pro Českou republiku je rozvojová spolupráce a humanitární pomoc poskytovaná do zahraničí výrazem solidarity, je jedním z klíčových nástrojů zahraniční politiky a investic do vlastní bezpečnosti. Zahraniční rozvojová spolupráce pomáhá partnerským zemím čelit ekonomickým, sociálním, environmentálním i bezpečnostním problémům, posilovat jejich odolnost, dát perspektivu a lepší budoucnost jejich obyvatelům, a tím snižuje i související rizika pro ČR. V součinnosti s humanitární pomocí vytváří možnosti pro cílenou podporu stabilizace zemí postižených konflikty a katastrofami, s přímou návazností obnovy, rozvoje a návazných politických a ekonomických partnerství.

Cestou zahraniční rozvojové spolupráce ČR přispívá ke snižování chudoby a nerovností ve světě, uplatňuje své národní zájmy, posiluje svou bezpečnost a vytváří předpoklady pro rozvíjení politických, obchodních a investičních vztahů a pro ekonomickou diplomacii. Prostřednictvím humanitární pomoci přispívá ČR k záchraně lidských životů a snižování utrpení lidí postižených přírodní katastrofou či konfliktem a napomáhá k rychlé obnově důstojných životních podmínek a ke snižování zranitelnosti obyvatelstva partnerských zemí. Rozvojová spolupráce se zaměřuje na oblasti, ve kterých může ČR nabídnout specifickou zkušenost a expertízu a kde disponuje dostatečnými kapacitami/odborníky pro realizaci. Rozvojová spolupráce ČR se soustřeďuje na omezený počet partnerských zemí, prioritních témat a aktivit a využívá své komparativní výhody k maximalizaci synergií a zvýšení pozitivního dopadu.

15.2 | Koordinace a hlavní subjekty ZRS ČR

V současném institucionálním uspořádání v souladu se zákonem č. 151/2010 Sb., o zahraniční rozvojové spolupráci, je koordinace ZRS zajištěna následně:

- Ministerstvo zahraničních věcí připravuje strategické a koncepční dokumenty, každoroční Plány dvoustranné rozvojové spolupráce i střednědobé výhledy; zadává evaluace rozvojových projektů a programů a řídí Českou rozvojovou agenturu.
- Česká rozvojová agentura zajišťuje realizaci rozvojové spolupráce, včetně identifikace vhodných projektů, jejich formulace, vypisování výběrových řízení (ve formě veřejných zakázek i dotací), podpisu smluv a monitoringu projektů.
- Rezortní ministerstva se účastní práce v Radě pro ZRS, která zajišťuje meziresortní koordinaci a koherenci mezi cíli a prioritami ZRS a ostatními nástroji vládní politiky v rozsahu daném Statutem Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci.

- Zastupitelské úřady v prioritních zemích plní významné úkoly při identifikaci a formulaci vhodných projektů i při monitoringu jejich realizace; jsou důležitým kontaktním místem pro státní a jiné instituce v partnerských zemích i pro české realizátory. Řada úkolů ve vztahu k partnerské zemi vyplývá také ze závazků ČR přijatých v EU.

15.3 | Mezinárodní závazky ČR

ČR se stala v roce 1995 členskou zemí OECD a v této souvislosti se zavázala aktivně se zapojit jako dárce do zahraniční rozvojové spolupráce. V současné době (období let 2015 – 2030) tvoří hlavní rámec rozvojových a humanitárních aktivit Agenda 2030 (přijata v září 2015) a jí definovaných 17 Cílů udržitelného rozvoje, které určují základní cíle celosvětového vývoje do roku 2030, propojují ekonomickou, sociální a environmentální dimenzi rozvoje a zaměřují se na odstraňování chudoby a snižování nerovností v rozvojovém i rozvinutém světě, se zapojením veřejné, občanské, soukromé i akademické sféry. V návaznosti na Agendu 2030 a na Strategický rámec Česká republika 2030 se ČR v rozvojové a humanitární oblasti konkrétně zaměřuje na naplňování pěti vybraných tematických priorit, které odpovídají klíčovým Cílům udržitelného rozvoje:

- budování stabilních a demokratických institucí;
- udržitelné nakládání s přírodními zdroji;
- zemědělství a rozvoj venkova;
- inkluzivní sociální rozvoj;
- ekonomický růst.

Integrální součástí Agendy 2030 je tzv. Akční agenda z Addis Abeby, která nastavila nové paradigma pro financování rozvoje, s důrazem na mobilizaci vlastních zdrojů a specifickou roli rozvojového financování. Jeho zásadní složkou je oficiální rozvojová pomoc (ODA) poskytovaná vyspělými zeměmi na podporu rozvoje. Česká republika se zavázala usilovat o dosažení podílu 0,33 % HND (hrubý národní důchod) na ODA do roku 2030. Na mezinárodní úrovni byl vedle Agendy 2030 v roce 2015 přijat také Sendaiský rámec pro snižování rizika katastrof 2015 – 2030, který zakotvuje hlavní cíle v oblasti prevence katastrof, připravenosti na ně a posilování odolnosti, a Pařížská klimatická dohoda k Rámcové úmluvě OSN o změně klimatu, která v roce 2016 stanovila právně závazný rámec pro ochranu klimatu pro období po roce 2020.

Historicky první Světový humanitární summit v květnu 2016 (Istanbul) přijal Agendu pro humanitu OSN, která v duchu společného principu s Agendou 2030 pro udržitelný rozvoj „Leaving no one behind“ zdůraznila nutnost respektovat Mezinárodní humanitární právo a humanitární závazky ze strany zemí i mezinárodních organizací v oblasti účelné a efektivní pomoci zejména obětem konfliktů a nuceného vysídlení. V novém globálním rámci udržitelného rozvoje, humanitární pomoci i snižování rizika katastrof je zdůrazněna odolnost lidí, zemí a regionů světa vůči přírodním, lidmi způsobeným i hybridním hrozbám. Cílem je budovat odolnou základní infrastrukturu i veřejnou správu, posilovat adaptaci na změnu klimatu, zlepšovat potravinové zabezpečení a výživu a celkově zkvalitňovat vyhodnocování a řízení rizik na místní, regionální i globální úrovni.

Důležitý rámec pro ZRS ČR představuje rozvojová politika Evropské unie, formulovaná v Evropském konsensu o rozvoji, jehož cílem je pomoci implementovat Agendu 2030

v rozvojových zemích a zároveň lépe koordinovat pomoc evropských dárců. Nový konsensus vychází z Globální strategie EU, přijaté v roce 2016, která nastínila komplexní vizi vnějšího evropského angažmá.

Legislativním základem naplňování ZRS je zákon č. 151/2010 Sb., o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí (dále jen „zákon o ZRS“).

Strategicko – koncepčním rámcem ZRS ČR je Strategie zahraniční rozvojové spolupráce ČR na léta 2018 - 2030, která navazuje na Strategický rámec Česká republika 2030 a na Koncepti zahraniční politiky ČR. Strategie ZRS ČR je koherentní s hlavními cíli zahraniční politiky ČR a úzce navazuje na Koncepti zahraniční rozvojové spolupráce na období 2010 - 2017, včetně jejího střednědobého vyhodnocení z roku 2014. Zohledněna byla rovněž doporučení jiných mezinárodních donorů a dále pak „Hlavní zjištění a doporučení Výboru pro rozvojovou spolupráci OECD“ z roku 2016 (dále jen „OECD/DAC“), jehož je ČR členem.

15.4 | Hlavní oblasti spolupráce

15.4.1 | Dvoustranná rozvojová spolupráce

Cílem dvoustranné ZRS je nabídnout partnerským zemím moderní nástroje spolupráce, které budou reflektovat jejich poptávku, kapacity a stupeň rozvoje a přispějí k celkovému rozvoji vzájemných vztahů.

V současné době (od roku 2018) jsou prioritními partnerskými zeměmi ZRS ČR:

- Bosna a Hercegovina
- Etiopie
- Gruzie
- Kambodža
- Moldavsko
- Zambie

Do kategorie specifických zemí byly zařazeny:

- Afghánistán
- Irák
- Ukrajina
- Sýrie

Ve výběru partnerských zemí dvoustranné ZRS se ČR vyváženým způsobem zaměřila na spolupráci se zeměmi s nízkým příjmem (LDCs, Least Developed Countries) i se zeměmi se středně vysokým příjmem (MIC, Middle Income Countries) dle klasifikace OECD. Na jedné straně tak ČR zohledňuje důraz a zaměření Agendy 2030 na nejchudší země světa, na straně druhé zúročuje vlastní transformační zkušenosti, které představují v rámci komunity dárců českou komparativní výhodu. Vedle toho ČR rozvojovou spoluprací přirozeně investuje do navazování kvalitních a vzájemně výhodných partnerských vztahů.

V každé ze svých prioritních zemí se ČR soustřeďuje na jasně definovaný počet, zpravidla tři, prioritních tematických cílů. Ty jsou obvykle kombinací oblasti infrastrukturní (zemědělství a rozvoj venkova, udržitelné nakládání s přírodními zdroji či ekonomický růst) a oblasti veřejných služeb (řádná demokratická správa věcí veřejných či inkluzivní sociální rozvoj). Tento postup, který je uplatňován i v tzv. specifických a ostatních rozvojových zemích, umožňuje efektivní reakci na potřeby partnerské země, zapojení realizátorů z neziskového, soukromého i akademického a veřejného sektoru, vzájemné synergie a dostatečnou viditelnost ZRS ČR.

15.4.2 | Humanitární pomoc

Česká republika poskytuje humanitární pomoc (HP) do zahraničí s cílem zachraňovat lidské životy, zdraví a důstojnost a omezovat utrpení lidí při náhlých katastrofách, účinně podporovat nestabilní země s dlouhodobými problémy, včetně prioritních zemí dvoustranné ZRS, a celkově snižovat zranitelnost a posilovat odolnost vůči klimatickým dopadům i bezpečnostním rizikům.

ČR poskytuje HP do zahraničí v souladu se zásadami Dobrého humanitárního dárcovství, s důrazem na lidskost, nestrannost, neutralitu a nezávislost, a to okamžitou pomoc do zemí s naléhavými humanitárními potřebami v důsledku katastrof či konfliktů i komplexní asistenci zemím a regionům postiženým dlouhodobými humanitárními problémy v důsledku celkové nestability. Při poskytování okamžité pomoci v reakci na naléhavé humanitární potřeby je zvláštní pozornost věnována humanitárním potřebám prioritních zemí dvoustranné ZRS ČR. Zde ČR přednostně reaguje na humanitární potřeby vzniklé vlivem katastrof i nucené migrace ze sousedních zemí, s důrazem na snižování strukturální zranitelnosti a posilování odolnosti a místních kapacit, zejména v návaznosti na tematické priority ZRS ČR a v souladu s programy dvoustranné rozvojové spolupráce. Ve vztahu k zemím s komplexními humanitárními problémy, včetně prioritních zemí dvoustranné ZRS, se ČR zaměřuje na účinnou podporu uprchlíků, vnitřně vysídlených osob a hostitelských komunit, na ochranu žen a dětí proti násilí i podvýživě v krizových situacích a na podporu odolnosti, připravenosti a řízení rizik v kontextu katastrof i konfliktů.

15.4.3 | Bezpečnost, nucené vysídlení, nestabilní státy

V návaznosti na Agendu 2030 pro udržitelný rozvoj (zejména Globální rozvojový cíl č. 16, který potvrzuje zásadní význam míru, bezpečnosti a stability pro udržitelný rozvoj jednotlivých zemí, regionů i celého světa) i na Agendu pro humanitu (zejména důraz na řešení konfliktů a nuceného vysídlení) ČR v rámci ZRS i HP přednostně usiluje o stabilizaci zemí ohrožených konflikty a nuceným vysídlením z důvodů bezpečnostních, lidskoprávních i klimatických, tzv. nestabilních zemí.

V případě prioritních zemí ZRS ČR se v rámci programů spolupráce s nimi a v kontextu jejich rozvojových strategií ČR zaměřuje na aktivity vedoucí ke zvyšování strukturální odolnosti s důrazem na dobrou veřejnou správu na všech úrovních, stabilní instituce a inkluzivní sociální a ekonomický rozvoj. V zemích postižených dlouhodobými konflikty ČR pokračuje v soustavné humanitární podpoře v součinnosti s dalšími dárci zejména v rámci EU, s důrazem na ochranu a stabilizaci civilního obyvatelstva. V rámci příslušných politik EU a OSN ČR nadále intenzivně podporuje udržitelné řešení konfliktů a předcházení jejich opakování či vzniku. ČR poskytuje pomoc dlouhodobě vysídleným uprchlickým a vnitřně přesídleným komunitám a jejich

hostitelským zemím a přispívá k usnadnění jejich bezpečného návratu do země původu.

V neposlední řadě ČR dle svých možností rovněž přispívá ke snižování ohroženosti států a regionů světa způsobené negativními dopady změny klimatu. Jde zejména o podporu při naplňování cílů pro omezování lidských, environmentálních i ekonomických ztrát v důsledku katastrof. V této oblasti ČR uplatňuje svou expertízu v oblasti snižování rizika katastrof, připravenosti a zvládání rizik, kterou zúročila již při formování Globálního akčního rámce pro snižování rizika katastrof a jeho indikátorů.

15.4.4 | Mnohostranná rozvojová spolupráce

Česká republika proaktivně prosazuje své národní priority a expertízu zejména na úrovni Evropské unie a ve vybraných mezinárodních organizacích.

Mnohostranná zahraniční rozvojová spolupráce je příležitostí pro využití českých zkušeností (včetně těch získaných v rámci bilaterální ZRS a humanitární pomoci) a zohlednění českých zájmů na mezinárodní úrovni. Česká republika poskytuje skrze multilaterální formáty dlouhodobě zhruba 70 % své ODA. Národní zkušenosti a rozvojové a humanitární priority a cíle ČR prosazuje na půdě EU i v rámci vybraných mezinárodních organizací, a to aktivním, srozumitelným a koherentním způsobem. Své strategické pozice a politické postoje ČR definuje se zapojením všech relevantních národních aktérů, včetně resortních ministerstev, nevládních organizací, soukromého sektoru, samosprávných celků, vzdělávacích institucí atd. Ke koordinaci a přípravě pozic slouží Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci. Cílem této koordinace je zajistit, aby prostředky vynaložené v rámci mnohostranné rozvojové spolupráce byly využity hospodárně a v souladu se zahraničně-politickými prioritami ČR.

Evropská unie

EU je kolektivně největším poskytovatelem zahraniční rozvojové pomoci na světě, disponuje dlouholetou zkušeností a také širokou sítí diplomatických zastoupení ve většině rozvojových zemí světa. Dopad rozvojových intervencí EU a jejích členů je tedy významný a v některých případech má zásadní vliv. Rozvojový rozpočet EU je financován členskými státy, a jejich zájmy a zkušenosti tak musí být na evropské úrovni dostatečně reflektovány. Česká republika usiluje o to, aby evropská rozvojová pomoc byla poskytována efektivně, s jasnými výsledky a v souladu se zahraničně-politickými zájmy EU. Evropská ZRS musí být zároveň poskytována koordinovaně a v synergii s členskými státy EU, včetně širokého využití jejich komparativních výhod. Pro Českou republiku je zásadní efektivní partnerství s rozvojovými zeměmi a větší propojení a koherence rozvojové spolupráce s posilováním bezpečnosti, rozvojem mezinárodního obchodu a předcházením nucené migraci. Podporuje zároveň větší zapojení soukromého sektoru do rozvoje, včetně důležité role rozvojových bank a inovativních finančních nástrojů.

Kromě koncepční tvorby politik EU se ČR soustřeďuje na aktivní zapojení také do implementace rozvojové spolupráce EU, a to především s ohledem na vybrané národní priority české rozvojové spolupráce. ČR usiluje o to, aby úspěšné bilaterální programy realizované Českou rozvojovou agenturou (ČRA) byly rozšiřovány a multiplikovány prostřednictvím delegované spolupráce s Evropskou komisí a aby se ČRA stala spolehlivým a efektivním partnerem Evropské komise. Implementaci efektivního partnerství s rozvojovými zeměmi, propojení rozvojové spolupráce s výše uvedenými cíli a koherentní využívání nástrojů a programů EU ČR průběžně aktivně

prosazuje na relevantních fórech EU a pravidelně vyhodnocuje.

Mezinárodní organizace

Prioritou České republiky v rámci multilaterální ZRS jsou ty organizace, které působí v synergii s jejími národními prioritami a zájmy, ve kterých má zřetelnou přidanou hodnotu a kde je efektivně schopna prosadit svůj vliv. Soustředěním se na nižší počet partnerských organizací lze dosáhnout většího efektu vynaložených prostředků a posílení vlivu v konkrétních formátech. S ohledem na dosavadní zkušenosti ČR své mezinárodní rozvojové úsilí a související finanční a lidské zdroje soustřeďuje primárně do Rozvojového programu OSN (UNDP), do Organizace OSN pro výživu a zemědělství (FAO), do Světového potravinového programu (WFP) a do Programu OSN pro dobrovolníky (UNV). To jsou platformy, kde může Česká republika nejefektivněji uplatnit národní expertizu, včetně podílu českých subjektů na implementaci příslušných programů. Úzká spolupráce probíhá rovněž s Výborem pro rozvojovou spolupráci OECD (OECD/DAC).

Zdroje bližších informací:

Zákon č. 151/2010 Sb., o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2010-151>

Dvoustranná zahraniční rozvojová spolupráce České republiky, schválená vládou České republiky

https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/index.html

Rozvojový konsensus EU

<http://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2017/06/07/joint-strategy-european-consensus-development/>

Operační strategie humanitární pomoci na příslušný rok

Programy spolupráce s prioritními zeměmi dvoustranné ZRS ČR a další k rozvojové spolupráci

www.mzv.cz/rozvoj, www.czda.cz

Strategie zahraniční rozvojové spolupráce ČR 2018-2030

www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publicace/koncepce/strategie_zahranicni_rozvojove.html

Informace o realizaci zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci ČR

www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publicace/vyrocnni_prehledy/index.html

Metodika zahraniční rozvojové spolupráce ČR

www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publicace/koncepce/metodika_zrs_cr.html

*Pozn.: **Tučně vyznačeny** jsou zdroje v souladu s vyhláškou č. 162/2015 Sb., o podrobnostech úřednické zkoušky, ve znění vyhlášky č. 124/2018 Sb. a vyhlášky č. 160/2019, ostatní zdroje jsou doplňující.*

16 | Mezinárodní právo

Otázka: Charakterizujte pojem, subjekty, prameny a druhy pravidel mezinárodního práva. Popište řešení sporů, odpovědnost a donucení v mezinárodním právu.

16.1 | Pojem mezinárodního práva

Mezinárodní právo (MP) = souhrn právních pravidel upravujících vzájemné vztahy rovnoprávných subjektů, zpravidla států (zajišťují mírovou existenci a plynulý rozvoj mezinárodního společenství)

Funkce MP:

- koordinace chování států,
- vedení mezinárodního společenství ke stabilitě a jistotě vzájemných vztahů,
- řešení sporných otázek,
- ochrana společných zájmů a cílů subjektů.

Zvláštnosti MP:

- normy vnitrostátního práva (VP) jsou rozvinutější a určitější než normy MP,
- evoluční charakter vývoje norem MP,
- chybí nadřazenost normotvorné vůle a centralizovaný donucovací mechanismus (decentralizovaná donucovací pravomoc),
- částečná nepsanost norem MP,
- souřadnost subjektů (par in parem non habet imperium),
- prameny a formy MP netvoří hierarchickou strukturu,
- stát má v MP trojjedinou úlohu - tvůrce, adresát, soudce.

16.2 | Prameny mezinárodního práva

Formální prameny mezinárodního práva vypočítává čl. 38 Statutu Mezinárodního soudního dvora (přejato ze Statutu Stálého dvora mezinárodní spravedlnosti), jsou jimi základní a pomocné prameny.

16.2.1 | Základní prameny

Mezinárodní smlouvy:

- vymezení (definiční znaky) mezinárodních smluv podle mezinárodního obyčejového práva,
- vymezení (definiční znaky) mezinárodních smluv podle Vídeňské úmluvy o smluvním právu.

Mezinárodní obyčej, prvky obyčeje:

- *usus longaevus* (ustálená praxe, dlouhodobé užívání) = objektivní prvek obyčeje,

- praxe musí být dlouhodobá, jednotná, reprezentativní a rozšířená,
- opinio iuris sive necessitatis (přesvědčení o právní závaznosti) = subjektivní prvek obyčeje = přesvědčení o právní závaznosti a nutnosti obyčej dodržovat,
- obyčeje obecné, regionální a partikulární,
- persistent objector.

16.2.2 | Pomocný pramen

Pomocný pramen = obecné zásady právní uznávané civilizovanými národy (např. pacta sunt servanda)

Odlišení od obecných zásad mezinárodního práva

16.2.3 | Pomůcky pro určování právních pravidel

Neobsahují vlastní normy

Soudní rozhodnutí

Učení nej kvalifikovanějších znalců mezinárodního práva

16.3 | Druhy pravidel mezinárodního práva

Jde o zásady a normy v závislosti na stupni obecnosti.

16.3.1 | Dispozitivní normy

Připouštějí, aby se státy od nich odchýlily, derogovaly je ve vztazích s dalšími státy.

16.3.2 | Kogentní normy

Normy, od nichž není dovoleno se odchýlit a které mohou být změněny pouze novou normou MP stejné povahy.

Konkrétní kogentní normy (dle Komise OSN pro mezinárodní právo) – zejm. uvedeny v komentáři k čl. 19 Návrhu článků o odpovědnosti států:

- zákaz použití síly,
- zákaz mučení,
- zákaz páčání genocidy a jiných zločinů podle MP.

16.4 | Subjekty mezinárodního práva

Subjekt = útvar mající mezinárodněprávní subjektivitu (způsobilost k právům a povinnostem dle mezinárodního práva veřejného a způsobilost vlastním právním jednáním mezinárodněprávně se zavazovat).

V platném MP neexistuje vymezení subjektů, doktrinárních přístupů je mnoho.

Přehled subjektů:

Státy:

- tříprvková definice státu
- státní suverenita, zásada svrchované rovnosti
- obecná normotvorná způsobilost
- otázka uznání státu (deklaratorní povaha)

Mezinárodní organizace vládní povahy (= odvozené subjekty):

- definice mezinárodní organizace
- funkce (normotvorná, kontrolní, operativní) a kompetence
- subjektivita vymezena s ohledem na svěřené funkce, kompetence

Zvláštní entity:

- zvláštní politické jednotky (Svatý stolec, Mezinárodní výbor Červeného kříže, Suverénní řád maltézských rytířů)
- povstalecké skupiny
- jednotlivci

Nepanuje jednotný doktrinární názor ohledně subjektivity.

Diskuse o subjektivitě v souvislosti s odpovědností za zločiny podle MP, ochranou lidských práv, mezinárodní ochranou investic.

Někdy vystupují jako destinatáři práv nebo nositelé povinností.

16.5 | Řešení sporů v mezinárodním právu

Úprava: Haagská úmluva o pokojném řešení sporů (1899, 1907), Charta OSN atd.

Zásada = svobodná volba prostředků pro řešení sporu

Prostředky mírového řešení sporů:

- přímé diplomatické jednání,
- vyšetřovací komise,
- dobré služby a zprostředkování (včetně rozdílu mezi dobrými službami a zprostředkováním),
- smírčí řízení (konciliace),
- mezinárodní rozhodčí řízení (arbitráž):

arbitráž ad hoc,

stálý rozhodčí soud v Haagu, zřízen r. 1899 I. Haagskou úmluvou o pokojném vyřizování mezinárodních sporů (novelizující úmluva z r. 1907 jeho statut reprodukovala),

- mezinárodní soudní řízení:

Jedná se o rozhodování mezinárodních sporů právní povahy sborem stálých soudců z povolání na základě MP a v pevných procesních normách.

Rozlišují se univerzální soudní instituce a regionální soudní instituce - např. Mezinárodní

soudní dvůr v Haagu, Mezinárodní tribunál pro mořské právo (1982, Hamburk), Soudní dvůr Evropské unie (otázkou je, nakolik jde o mezinárodní soud), Evropský soud pro lidská práva, Meziamerický soud pro lidská práva, Mezinárodní trestní soud.

16.6 | Odpovědnost v mezinárodním právu

Mezinárodněprávní (MP) odpovědnost je automatický následek porušení MP závazku, jejím obsahem je trvání původní povinnosti a povinnost odčinění způsobené újmy.

Prvky vzniku odpovědnosti:

- objektivní prvek (porušení platného závazku plynoucího z MP)
- subjektivní prvek (přičitatelnost protiprávního jednání konkrétnímu státu)

Obsah odpovědnosti = sekundární povinnosti (stále trvá primární povinnost, k ní přistupuje povinnost sekundární):

- povinnost ukončení protiprávního jednání (má-li trvalý povahu), povinnost odčinit způsobenou újmu
- formy odčinění újmy: restituce, kompenzace (zejm. finanční kompenzace), satisfakce

16.7 | Donucení

MP počítá s donucením, pokud není splněna povinnost plynoucí z MP odpovědnosti.

Donucení je založeno na institutu svépomoci (individuální či kolektivní).

Porušitel je nucen, aby plnil primární a sekundární povinnost.

16.7.1 | Individuální donucovací opatření

Retorze:

- retorze zasahuje donucovaný stát v jeho mezinárodním právem nechráněných zájmech, nedochází však k porušení MP závazků,
- výkon práva.

Represálie (protiopatření):

- represálie poškozují mezinárodním právem chráněný zájem donucovaného státu,
- překročení hranice MP,
- předchozí upozornění ze strany donucujícího subjektu,
- represálie v ekonomické oblasti = embargo, bojkot.

16.7.2 | Kolektivní donucovací opatření

- Donucovací opatření prováděná více státy společně,
- akce Rady bezpečnosti OSN,
- vnitřní opatření mezinárodních organizací,

- kolektivní sebeobrana,
- opatření podle kapitoly VIII. Charty OSN.

16.8 | Sebeobrana

- čl. 51 Charty OSN
- dočasná povaha
- defenzivní charakter

Zdroje bližších informací:

Vídeňská úmluva o smluvním právu

http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/to268_01.htm

Směrnice vlády pro sjednávání, vnitrostátní projednávání, provádění a ukončování platnosti mezinárodních smluv

https://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/o/66A3199D7D65F6EFC12571B6006F8DF4

Charta Spojených národů

<http://www.osn.cz/osn/charta-osn/>

Statut Mezinárodního soudního dvora (čl. 38)

<https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>

*Pozn.: **Tučně vyznačeny** jsou zdroje v souladu s vyhláškou č. 162/2015 Sb., o podrobnostech úřednické zkoušky, ve znění vyhlášky č. 124/2018 Sb. a vyhlášky č. 160/2019, ostatní zdroje jsou doplňující.*

17 | Právo EU

Otázka: Popište systém práva EU (vč. rozdělení na primární a sekundární právo) a jeho účinky.

17.1 | Specifika právního řádu EU

Evropská unie vytváří autonomní právní řád, který získal částečným a dobrovolným přenosem pravomocí svrchovanost nad právními řády členských států.

Současně je však právní řád EU integrální součástí právních řádů členských států EU, tj. nositeli práv a povinností nejsou jen členské státy, ale též jejich státní příslušníci – občané EU.

Viz rozhodnutí SDEU Van Gend en Loos z r. 1962 a Costa v. ENEL z roku 1964.

17.2 | Prameny práva EU a jejich hierarchie

1. Primární právo

- zakládací smlouvy (Smlouva o EU, Smlouva o fungování EU)
- smlouvy o přistoupení nového členského státu EU
- Listina základních práv EU
- obecné zásady unijního práva

2. Mezinárodní smlouvy sjednávané EU

3. Sekundární právo (čl. 288 a 289 Smlouva o fungování EU)

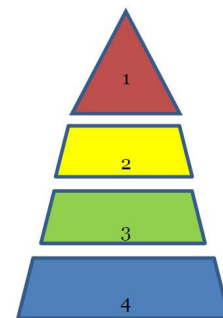
- Nařízení: má obecnou působnost. Je závazné v celém rozsahu a přímo použitelné ve všech členských státech.
- Směrnice: je závazná pro každý stát, kterému je určena, pokud jde o výsledek, jehož má být dosaženo, přičemž volba formy a prostředků se ponechává vnitrostátním orgánům.
- Rozhodnutí: je závazné v celém rozsahu. Pokud jsou v něm uvedeni ti, jimž je určeno, je závazné pouze pro ně.
- Doporučení a stanoviska: nejsou závazná.

Nařízení, směrnice a rozhodnutí mohou mít povahu legislativních i nelegislativních aktů. Doporučení a stanoviska jsou vždy akty nelegislativní.

Legislativní akty jsou akty přijímané buďto řádným (EP a Rada) nebo zvláštním (EP za účasti Rady nebo Rada za účasti EP) legislativním postupem.

4. Terciární právo

- Akty v přenesené pravomoci („delegované akty“, čl. 290 SFEU) – doplňují nebo mění některé prvky legislativních aktů, které nejsou podstatné.
- Prováděcí akty („komitologické akty“, čl. 291 SFEU) – stanovují jednotné podmínky provádění právně závazných aktů EU.

Jde vždy o nelegislativní akty.

Nejčastěji jde o rozhodnutí, směrnice či nařízení.

Psané právo je pak dále dotvářeno judikaturou Soudního dvora EU.

17.3 | Účinky práva EU

Přednost: právo EU má absolutní přednost před vnitrostátním právním řádem členských států EU, včetně jejich ústav.

Bezprostřední použitelnost: právo EU vyvolává právní účinky v členských státech bezprostředně, tj. bez toho, aby bylo recipováno vnitrostátním právním aktem.

Přímý účinek: jednotlivci se mohou dovolávat práva EU před orgány členských států (typicky před soudy členských států).

Nepřímý účinek: pokud členský stát selže a netransponuje směrnici do svého právního řádu řádně a/nebo včas, stane se de facto bezprostředně použitelnou.

17.4 | Obecné principy práva EU

Zásada omezeného zmocnění (zvaná též zásada svěřených pravomocí): Unie jedná pouze v mezích pravomocí svěřených jí ve smlouvách členskými státy pro dosažení cílů stanovených ve smlouvách. Pravomoci, které nejsou smlouvami Unii svěřeny, náležejí členským státům.

Subsidiarita: Unie jedná v oblastech, které nespádají do její výlučné pravomoci, pouze tehdy a do té míry, pokud cílů zamýšlené činnosti nemůže být dosaženo uspokojivě členskými státy na úrovni ústřední, regionální či místní, ale spíše jich, z důvodu jejich rozsahu či účinků, může být lépe dosaženo na úrovni Unie.

Proporcionalita: obsah ani forma činnosti Unie nepřekročí rámec toho, co je nezbytné pro dosažení cílů smluv.

17.5 | Kde hledat právo EU

Databáze práva EU EUR-Lex: <https://eur-lex.europa.eu>

Databáze judikátů SDEU:

<http://curia.europa.eu/juris/recherche.jsf?language=cs&td=ALL>

Databáze mezinárodních smluv:

<https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/treaties-agreements/>

Zdroje bližších informací:

Smlouva o Evropské unii (konsolidované znění)

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016M/TXT&from=EN#d1e32-1-1>

Smlouva o fungování Evropské unie (konsolidované znění)

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016E/TXT&from=EN>

Listina základních práv Evropské unie

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=EN>

Směrnice vlády České republiky ke sjednávání mezinárodních smluv v rámci Evropské unie a k jejich vnitrostátnímu projednávání

<https://apps.odok.cz/attachment/-/down/KORN97AHJB2O>

https://europa.eu/european-union/law_cs

https://curia.europa.eu/jcms/jcms/J02_6999/cs/

https://curia.europa.eu/jcms/jcms/J02_7024/cs/

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=LEGISSUM:aio034>

TOMÁŠEK, Michal, Vladimír TÝČ, Jiří MALENOVSKÝ, et al. Právo Evropské unie. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-184-7

SVOBODA, Pavel. Úvod do evropského práva. 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-725-1

*Pozn.: **Tučně vyznačeny** jsou zdroje v souladu s vyhláškou č. 162/2015 Sb., o podrobnostech úřednické zkoušky, ve znění vyhlášky č. 124/2018 Sb. a vyhlášky č. 160/2019, ostatní zdroje jsou doplňující.*

18 | Vízová problematika

Otázka: Popište roli MZV a zastupitelských úřadů ve zpracování žádostí o víza.

18.1 | Společná vízová politika

Česká republika (dále jen „ČR“) implementuje od svého plného zapojení do schengenské spolupráce v roce 2008 společnou vízovou politiku jako součást politiky vnějších vztahů a současně nástroj pro řízení migrace.

Společná vízová politika zahrnuje oblast krátkodobých pobytů občanů třetích zemí (do 90 dnů během jakéhokoliv období 180 dnů) v rámci schengenského prostoru.

Oblast dlouhodobých pobytů (dlouhodobé vízum a povolení k dlouhodobému či trvalému pobytu) náleží pak do kompetence národních právních úprav členských států, přičemž upravuje pouze volný pohyb osob s národními tituly opravňujícími k dlouhodobému pobytu v souladu se stanovenými pravidly.

18.2 | Legislativní nástroje

Vzhledem k výše popsanému rozdělení vízové problematiky ČR využívá jak komunitární, tak národní legislativní nástroje.

V oblasti krátkodobých pobytů je jedním ze základních prvků společné vízové politiky nařízení Rady (ES) č. 2018/1806 (dříve známé jako 539/2001), které obsahuje seznamy států, jejichž občané podléhají a naopak nepodléhají vízové povinnosti při překračování vnějších hranic schengenského prostoru.

Druhým řídicím dokumentem je nařízení EP a Rady (ES) č. 810/2009 (tzv. „vízový kodex“), který upravuje podmínky vyřizování žádostí o krátkodobá víza.

Hlavním národním legislativním nástrojem je zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR, v platném znění (dále jen „ZPC“), jenž upravuje především pobyty nad 90 dnů.

18.3 | Role MZV a zastupitelských úřadů ČR

Popsané legislativní nástroje také determinují roli MZV a zastupitelských úřadů ČR. Vzhledem k výše popsanému rozdělení vízové problematiky na krátkodobé (do 90 dnů) a dlouhodobé pobyty (nad 90 dnů), je tato role vymezena i tímto kritériem. Zatímco u pobytů do 90 dnů je rozhodnutí o udělení víza v pravomoci určených pracovníků vízových (konzulárních) úseků ZÚ, u pobytů nad 90 dnů tato pravomoc spadá pod Ministerstvo vnitra ČR. ZÚ v takovém případě žádosti pouze přijímají a víza vyznačují, ale nerozhodují o nich.

18.4 | Formy spolupráce

Vzhledem ke stále stoupajícímu objemu žádostí o všechny typy víz (v roce 2018 šlo o více než 700 000 žádostí) se ZÚ neobejdou bez různých forem spolupráce usnadňujících procesování takto velkého množství.

Jednou z hlavních forem spolupráce je využívání poskytovatelů vnějších služeb (tzv. outsourcing), které bylo zahájeno v roce 2015. V praxi toto opatření znamená pro žadatele možnost podání žádosti ve vízovém aplikačním středisku (zpravidla jsou tato střediska situována v regionálních centrech) místo na ZÚ. Z hlediska ZÚ dochází ke snížení administrativního zatížení, neboť zpracování žádostí do elektronické podoby včetně odběru biometrických prvků (otisky prstů, sken fotografie) probíhá již v aplikačních střediscích.

V souladu se záměrem evropské vízové politiky zabezpečit co největší dostupnost konzulátů členských zemí občanům třetích zemí využívá MZV možnost sjednávání bilaterálních dohod s členskými státy schengenského prostoru o zastupování při vydávání krátkodobých víz. Tato forma spolupráce vychází z vízového kodexu a umožňuje žadatelům podat žádost o vízum na ZÚ jiného členského státu v místě, kde se nenachází ZÚ ČR s funkčním vízovým úsekem.

V neposlední řadě na vybraných ZÚ působí od roku 2010 na základě dohody mezi MZV a MV ČR styční důstojníci z řad Policie ČR pro migraci a doklady. Jejich úkolem je hloubkové prověřování žadatelů a jejich dokladů s cílem odhalit potenciální ilegální migranty.

18.5 | Usnadnění vízového režimu

Kromě výše uvedených národních facilitačních projektů existuje i řada unijních projektů pro usnadnění (tzv. facilitace) vízového režimu (víza do 90 dnů), kterými se ZÚ při vyřizování musí řídit. Určení pracovníci Vízového odboru MZV se pak v rámci zasedání pracovní skupiny Visa Rady (ES) účastní sjednávání těchto dohod. Stejná pracovní skupina také řeší tvorbu a novelizaci unijních předpisů týkajících se vízové problematiky.

Mezi specifickou formu facilitace patří též usnadnění pro rodinné příslušníky občanů EU. Jde o privilegovanou skupinu žadatelů o krátkodobé vízum, na niž se aplikují zjednodušené podmínky pro podání žádosti o vízum a její vyřízení, jejichž cílem je maximálně usnadnit těmto osobám získání víza. Zjednodušený režim spočívá zejména v omezení rozsahu náležitostí, které rodinný příslušník občana EU musí doložit k žádosti o vízum, v udělování víz bezplatně a ve vyřízení žádosti v co nejkratší možné lhůtě. Rodinní příslušníci občanů EU, kteří uplatňují právo volného pohybu v rámci EU, mají po splnění zákonných podmínek právní nárok na vstup a pobyt na území členských států EU a na udělení krátkodobého víza. Důvody pro neudělení víza u této kategorie žadatelů jsou značně omezené a neudělení víza je soudně přezkoumatelné po využití všech administrativních práv.

18.6 | Nové posouzení zamítnuté žádosti

Vízový kodex a ZPC umožňují od roku 2011 žadatelům o krátkodobá víza, jejichž žádost byla zamítnuta, podat žádost o nové posouzení důvodů neudělení krátkodobého víza (dále jen „žádost o nové posouzení“). Tuto žádost podává cizinec u ZÚ, který rozhodnutí vydal, a to ve lhůtě do 15 dnů ode dne doručení sdělení o zamítnutí víza. Neshledá-li ZÚ (v rámci autoremedury ve lhůtě 5 dnů) důvod, resp. důvody pro přehodnocení svého původního rozhodnutí, postoupí žádost o nové posouzení k dalšímu řízení nezávislé ad-hoc komisi Vízového odboru MZV, které je podle zákona správním orgánem příslušným k přezkumu důvodu/ů neudělení krátkodobého víza a dává doporučení řediteli Vízového odboru MZV.

Rozhodnutí o zamítnutí krátkodobého víza podléhá po využití všech administrativních práv také soudnímu přezkumu.

18.7 | Organizace příjmu žádostí

Zvládnutí stále rostoucího počtu žádostí vyžaduje též kvalitní organizaci příjmu žádostí. Od 1. prosince 2017 probíhá registrace na podání žádostí na ZÚ formou telefonické či e-mailové registrace, případně kombinací obou způsobů. U vybraných kategorií žadatelů některých ZÚ probíhá registrace na podání žádostí prostřednictvím Vízového odboru MZV, a to různými způsoby např. prostřednictvím emailu (bezpečnostní důvody) nebo datových zpráv. (Programy ekonomické migrace).

18.8 | Limitované bezvízové dohody

Výše zmíněné nařízení Rady (ES) č. 2018/1806 mimo jiné stanovuje, že změna zařazení jednotlivých třetích zemí (tj. zrušení či zavedení vízové povinnosti) je možná pouze na komunitární úrovni. V národní kompetenci členských států tak zůstala pouze možnost sjednávání limitovaných bezvízových dohod pro držitele diplomatických a služebních pasů. Tento typ dohod gesčně sjednává MZV, avšak vždy po standardní vládní schvalovací proceduře.

18.9 | Projekty cílené pracovní migrace a kvóty

Rostoucí počet žádostí o víza a dlouhodobá pobytová oprávnění je kromě jiného dán i zájmem občanů třetích zemí o zaměstnání v ČR, který pramení z nedostatku pracovní síly na českém trhu práce. Na tuto situaci reagovala vláda vytvořením projektů cílené pracovní migrace, které jako gestoři realizují jednotlivá ministerstva (včetně MZV). Jde o vládní facilitační projekty, spočívající v určení podmínek zařazení do tohoto projektu (zejména z hlediska kvalifikace pracovníků) a zároveň v určení prioritních států z hlediska pracovní migrace. Jedná se o Ukrajinu, Srbsko, Mongolsko, Filipíny, Černou Horu, Bělorusko, Moldavsko, Kazachstán a Indii. Vláda zároveň stanoví svým nařízením maximální počet žádostí o zaměstnaneckou kartu a žádostí o dlouhodobé vízum za účelem podnikání, které mohou být podány na jednotlivých ZÚ, kvóty tak určují maximální počet žádostí podaných na ZÚ.

Zdroje bližších informací:

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/399 ze dne 9. března 2016, kterým se stanoví kodex Unie o pravidlech upravujících přeshraniční pohyb osob (Schengenský hraniční kodex)
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32016R0399>

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-326>

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 810/2009 ze dne 13. července 2009 o kodexu Společenství o vízech (vízový kodex)
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=celex%3A32009R0810>

Směrnice Rady (EU) č. 2015/637 ze dne 20. dubna 2015 o opatřeních v oblasti koordinace a spolupráce s cílem usnadnit konzulární ochranu nezastoupených občanů Unie ve třetích zemích a o zrušení rozhodnutí 95/553/ES
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-CS/TXT/?qid=1533760365577&uri=CELEX:32015L0637&from=EN>

Pozn.: Tučně vyznačeny jsou zdroje v souladu s vyhláškou č. 162/2015 Sb., o podrobnostech úřednické zkoušky, ve znění vyhlášky č. 124/2018 Sb. a vyhlášky č. 160/2019, ostatní zdroje jsou doplňující.

19 | Konzulární služba

Otázka: V čem spočívá výkon konzulárních funkcí dle čl. 5 Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích? Uveďte alespoň tři příklady konzulární činnosti a vysvětlete zkratku DRÖZD.

19.1 | Výkon konzulárních funkcí

Čl. 5 Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích stanovuje okruh činností, které charakterizuje jako konzulární funkce.

Konzulární funkce záleží

- a) v ochraně zájmů vysílajícího státu a jeho státních příslušníků, a to jak fyzických, tak i právnických osob, v přijímajícím státě v rozsahu dovoleném mezinárodním právem;
- b) v podpoře rozvoje obchodních, hospodářských, kulturních a vědeckých styků mezi vysílajícím a přijímajícím státem a v jiném rozvíjení přátelských styků mezi nimi ve shodě s ustanoveními této Úmluvy;
- c) v zjišťování stavu a vývoje obchodního, hospodářského, kulturního a vědeckého života přijímajícího státu všemi zákonnými prostředky a v podávání zpráv o tom vládě vysílajícího státu a informací zainteresovaným osobám;
- d) ve vydávání cestovních pasů a cestovních dokumentů státním příslušníkům vysílajícího státu a víz nebo příslušných dokumentů osobám přejícím si cestovat do vysílajícího státu;
- e) v poskytování pomoci a podpory státním příslušníkům vysílajícího státu, a to jak fyzickým, tak i právnickým osobám;
- f) v provádění funkce notáře, civilního matrikáře a obdobných funkcí a ve výkonu některých funkcí administrativní povahy za předpokladu, že to není v rozporu se zákony a předpisy přijímajícího státu;
- g) v ochraně zájmů státních příslušníků vysílajícího státu, fyzických i právnických osob, ve věcech dědických na území přijímajícího státu, a to ve shodě se zákony a předpisy přijímajícího státu;
- h) v ochraně zájmů mladistvých a jiných osob nemajících plnou způsobilost, které jsou státními příslušníky vysílajícího státu, v rozsahu stanoveném zákony a předpisy přijímajícího státu, zvláště v případech, kde se vzhledem k těmto osobám požaduje poručnictví nebo opatrovnictví;
- i) v zastupování státních příslušníků vysílajícího státu nebo v zajišťování jejich vhodného zastoupení před soudy a jinými orgány přijímajícího státu při zachování praxe a procesních předpisů platných v přijímajícím státě za účelem dosáhnout prozatímních opatření k ochraně práv a zájmů těchto státních příslušníků v souladu se zákony a předpisy přijímajícího státu v případech, kdy vzhledem k nepřítomnosti nebo z jiných důvodů uvedení státní příslušníci nejsou s to ujmout se včas hájení svých práv a zájmů;
- j) v doručování soudních a mimosoudních dokumentů nebo ve vyřizování dožádání nebo pověření k provedení důkazu pro soudy vysílajícího státu ve shodě s platnými mezinárodními dohodami nebo, pokud takové mezinárodní dohody neexistují, jiným způsobem, který je

- v souladu se zákony a předpisy přijímajícího státu;
- k) ve výkonu práva dozoru a inspekce stanoveného zákony a předpisy vysílajícího státu, pokud jde o lodě mající příslušnost vysílajícího státu, o letadla registrovaná v tomto státě a o jejich posádky;
- l) v poskytování pomoci lodím a letadlům uvedeným v pododstavci k) tohoto článku a jejich posádkám, v přijímání hlášení týkající se plavby lodí, kontrolování a vidování lodních dokumentů, a aniž by tím byla dotčena pravomoc orgánů přijímajícího státu, ve vyšetřování všech nehod, k nimž došlo v průběhu plavby, a v řešení sporů všeho druhu mezi kapitánem, důstojníky a námořníky, pokud je to povoleno zákony a předpisy vysílajícího státu;
- m) v provádění jiných funkcí svěřených konzulárnímu úřadu vysílajícím státem, které nejsou zakázány zákony a předpisy přijímajícího státu nebo proti nimž přijímající stát nevznesl žádné námitky nebo které jsou uvedeny v mezinárodních dohodách platných mezi vysílajícím a přijímajícím státem.

19.2 | Konzulární činnosti podle zákona o zahraniční službě

Seznam konzulárních činností stanovuje zákon o zahraniční službě v §16.

Konzulární činnosti

Zastupitelský úřad vykonává v rozsahu vymezeném tímto zákonem, jinými právními předpisy, mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána, a v souladu s právním řádem přijímajícího státu zejména:

- konzulární ochranu;
- ověřovací činnost;
- činnosti notářské povahy;
- matriční agendu;
- státoobčanskou agendu;
- agendu cestovních dokladů;
- činnost volebního orgánu;
- činnost ve věcech zbraní a střeliva;
- právní pomoc ve styku s cizinou;
- doručování písemností v zahraničí a provádění důkazů;
- dědickou agendu;
- činnost ve věcech udělování víz a povolování pobytu cizinců.

19.3 | DROZD - dobrovolná registrace občanů ČR při cestách do zahraničí

Dobrovolná registrace občanů České republiky při cestách do zahraničí DROZD umožňuje účinně organizovat pomoc českým občanům, kteří poskytnou na dobrovolném základě informace o svém plánovaném pobytu v zahraničí v případě mimořádných událostí. Systém umožňuje rozesílání hromadných e-mailů a SMS všem zaregistrovaným osobám, které se

v daném cizím státě nacházejí, a tím jim poskytovat důležité informace nebo je včas varovat před hrozícím nebezpečím. Informace poskytuje cestovatel vyplněním jednoduchého formuláře složeného ze čtyř částí:

- informace o cestovateli;
- údaje o pobytu v zahraničí;
- informace o spolucestujících;
- kontaktní osoba v ČR.

Při registraci dává občan souhlas se zpracováním osobních údajů. Zpracování probíhá v souladu s nařízením Evropského parlamentu a rady (EU) č. 2016/679 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů (GDPR).

Zdroje bližších informací:

Vídeňská úmluva o konzulárních stycích

https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/videnska_umluva_o_konzularnich_stycich.html

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 32/1969 Sb., o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích

<https://zakonyprolidi.cz/cs/1969-32>

Zákon č. 150/2017 Sb., o zahraniční službě a o změně některých zákonů (zákon o zahraniční službě)

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-150>

Směrnice Rady (EU) č. 2015/637 ze dne 20. dubna 2015 o opatřeních v oblasti koordinace a spolupráce s cílem usnadnit konzulární ochranu nezastoupených občanů Unie ve třetích zemích a o zrušení rozhodnutí 95/553/ES

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-CS/TXT/?qid=1533760365577&uri=CELEX:32015Lo637&from=EN>

Webové stránky MZV: www.mzv.cz, <https://drozd.mzv.cz>

*Pozn.: **Tučně vyznačeny** jsou zdroje v souladu s vyhláškou č. 162/2015 Sb., o podrobnostech úřednické zkoušky, ve znění vyhlášky č. 124/2018 Sb. a vyhlášky č. 160/2019, ostatní zdroje jsou doplňující.*

20 | Zákon o zahraniční službě

Otázka: Charakterizujte zákon o zahraniční službě, zejména z hlediska předmětu úpravy, rozsahu působnosti a zásad výkonu zahraniční služby.

20.1 | Právní úprava zahraniční služby a jejího výkonu

20.1.1 | Právní stav před přijetím zákona o zahraniční službě

Do okamžiku nabytí účinnosti zákona č. 150/2017 Sb., o zahraniční službě a o změně některých zákonů (zákon o zahraniční službě), ve znění zákona č. 35/2019 Sb., tj. do 1. 7. 2017, postrádal právní řád ČR právní předpis, který by systematicky a uceleným způsobem řešil problematiku zahraniční služby.

Výkon zahraniční služby se opíral především o § 6 zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů (tzv. kompetenční zákon), některé specifické oblasti výkonu zahraniční služby byly upraveny roztržštěně ve vzájemně nesouvisejících vnitrostátních právních předpisech, jiné vycházely z mezinárodních smluv či nebyly upraveny vůbec.

Organizace zahraniční služby se do roku 2014 řídila zákonem č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, od 1. 1. 2015 pak významné změny přinesl zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě, ve znění pozdějších předpisů. I přes následnou specificky zaměřenou novelu tohoto zákona, jejímž cílem bylo odstranit hlavní nedostatky platné právní úpravy ve vztahu k zahraniční službě, bylo fungování „běžného chodu“ MZV legislativně upraveno pouze ve velmi omezené míře.

20.1.2 | Předmět úpravy a rozsah působnosti zákona o zahraniční službě

Zákon o zahraniční službě konkretizuje kompetence přiznané MZV především kompetenčním zákonem a relevantními mezinárodními úmluvami, přičemž upravuje:

- zásady a způsob výkonu zahraniční služby, čímž poskytuje právní rámec pro fungování MZV, a to jak v ústředí, tak v zahraničí;
- postavení, zřizování a rušení zastupitelských úřadů a jejich činnost;
- výkon konzulární služby, čímž dává právní základ pro výkon správních a obdobných činností (především) zastupitelskými úřady a poskytuje občanům ČR jistotu, pokud jde o rozsah poskytování konzulární ochrany v zahraničí;
- služební a pracovněprávní vztahy v souvislosti s výkonem zahraniční služby, a to v postavení zvláštního zákona k zákonu o státní službě;
- přiznávání a propůjčování diplomatických a konzulárních hodností, které je dále rozpracováno příslušným prováděcím předpisem.

20.1.3 | Definice zahraniční služby a zásady jejího výkonu

Zahraníční službu zákon definuje jako činnost zaměřenou na navazování, udržování a rozvíjení vztahů s cizími státy a ostatními subjekty mezinárodního práva, jakož i ochranu zájmů České republiky a jejích občanů v zahraničí, vykonávanou v MZV, přičemž následně definičně odděluje službu v zahraničí a službu v ústředí.

Zahraníční služba je vykonávána zejména v souladu se zásadami:

- věrnosti České republice – zákon tak rozšiřuje povinnost již stanovenou státním zaměstnancům podle zákona o státní službě i na osoby v pracovním poměru, které se podílejí na výkonu zahraniční služby;
- profesionality, tj. kariéerními diplomaty, jejichž zařazení a postup je založen na plnění objektivních kritérií;
- nedělitelnosti – tato zásada reflektuje novodobý nárůst různých forem zastoupení jiných rezortů v zahraničí (CzechTrade, CzechTourism, CzechInvest) a koordinační úlohu MZV s cílem zajištění vystupování zahraniční služby jako jednotného celku;
- dodržování závazků, které pro ČR vyplývají z mezinárodního práva a práva EU.

Výše uvedený výčet je koncipován jako demonstrativní a z vybraných ustanovení zákona, jiných zákonů (zejména zákona o státní službě) i z mezinárodních úmluv lze dovodit další zásady výkonu zahraniční služby. Zákon současně v ustanovení o zásadách výkonu zahraniční služby doplňuje povinnost státního tajemníka MZV dbát na dodržování kariéerního systému zahraniční služby a střídání výkonu služby v ústředí a služby v zahraničí. Tato povinnost úzce navazuje na zásadu profesionality.

20.1.4 | Druhy zahraniční služby

V závislosti na místě služebního působiště zákon o zahraniční službě rozlišuje službu v ústředí a službu v zahraničí, přičemž v případě výkonu každé z nich uvádí demonstrativní výčet činností, které lze pod jednu z uvedených služeb podřadit. Zatímco výkon služby v ústředí je v některých aspektech podobný výkonu státní služby v jiných resortech, výkon služby v zahraničí je pojmově užší, ve většině případů navázaný na konkrétní bilaterální či multilaterální relaci či specifické zájmy ČR, např. ve vztahu k místní krajanské komunitě.

Zvláštním druhem zahraniční služby je konzulární služba, která je vykonávána jak v rámci služby v ústředí, tak, a to zejména, v rámci služby v zahraničí, přičemž vlastní rozsah konzulární služby není totožný. Zatímco v případě zastupitelských úřadů zákon obsahuje příkladný výčet konzulárních činností, v případě ústředí taxativním vyjmenováním omezuje vykonávané konzulární činnosti na konzulární ochranu, ověřovací činnost, agendu cestovních dokladů, činnost volebního orgánu, právní pomoc ve styku s cizinou, dědickou agendu a činnost v oblasti vízové a pobytové agendy. Rozsah výkonu konzulární služby není totožný ani v rámci jednotlivých zastupitelských úřadů; jejich věcná a územní působnost je zveřejňována na webu MZV (dne 31. července 2019 nabyl účinnosti zákon č. 176/2019 Sb., který novelizuje zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Součástí této novely je povinnost MZV stanovit územní obvody zastupitelských úřadů pro účely podávání žádostí o pobytová oprávnění vyhláškou. Pro ostatní

účely by měla být nadále zachována stávající praxe informování způsobem umožňujícím dálkový přístup).

Specifickým výkonem konzulární služby je poskytování konzulární ochrany nezastoupeným občanům jiných členských států EU. Úpravou tohoto druhu konzulární ochrany zapracovává zákon o zahraniční službě do právního řádu ČR Směrnicí Rady (EU) č. 2015/637 ze dne 20. dubna 2015 o opatřeních v oblasti koordinace a spolupráce s cílem usnadnit konzulární ochranu nezastoupených občanů Unie ve třetích zemích a o zrušení rozhodnutí č. 95/553/ES.

20.2 | Vnitřní organizace zahraniční služby

20.2.1 | Zahraniční služba jako zvláštní druh státní služby

Zákon o zahraniční službě z organizačního hlediska upravuje zahraniční službu jako státní službu sui generis a vytváří základní předpoklady pro její optimální výkon. Zatímco státní služba je v obecné rovině založena na principech stability a předvídatelnosti, zahraniční služba je řízena principy rotace, flexibility a adaptace. Zákon proto upravuje potřebné odchylky od zákona o státní službě, mj.:

- samostatně upravuje vznik služebního a pracovního poměru;
- zavádí nové druhy změn služebního poměru – překlenovací místo, vyslání za účelem předání agendy v zahraničí, přeložení do ministerstva za účelem přípravy pro výkon služby v zahraničí;
- upravuje zvláštní případy použití pracovního poměru;
- odlišně nastavuje zastupování vybraných představených.

Za účelem nastavení konkrétního rozsahu práv a povinností jednotlivých kategorií pracovníků vykonávajících zahraniční službu či činnosti s ní související zákon definuje diplomatického pracovníka, administrativního pracovníka a technického pracovníka; za účelem řádného výkonu konzulární služby definuje pojem konzulární úředník a honorární konzulární úředník. V souladu s potřebou sladování rodinného a osobního života státních zaměstnanců s výkonem zahraniční služby zákon vypočítává, koho lze považovat za člena rodiny, a nastavuje možnosti participace členů rodiny na výkonu zahraniční služby či podmínky následování příslušného pracovníka na nové služební působiště či pracoviště. Samostatně je upraven institut zvláštního zmocněnce jako diplomatického pracovníka pověřeného mimořádným úkolem zahraniční služby.

20.2.2 | Zastupitelské úřady

Zákon o zahraniční službě upravuje postavení, zřízení a rušení zastupitelských úřadů ČR v zahraničí jako organizačních útvarů MZV zřízených za účelem plnění úkolů služby v zahraničí. V souladu s mezinárodním právem zákon mezi zastupitelské úřady řadí:

- velvyslanectví zřízená v souladu s Vídeňskou úmluvou o diplomatických stycích;
- stálé mise při mezinárodní organizaci – úprava jejich postavení není v mezinárodním právu jednotná, vychází např. ze zakládacích smluv jednotlivých mezinárodních organizací či z dohod o sídle organizace; stálá mise plní funkce diplomatické mise ve vztahu k mezinárodní organizaci, při které je zřízena;

- konzulární úřady zřizované v souladu s Vídeňskou úmluvou o konzulárních stycích, z níž zákon vychází při určení druhů konzulárních úřadů (generální konzulát, konzulát, konzulární jednatelství a konzulární úřad vedený honorárním konzulárním úředníkem);
- zvláštní mise, jejichž postavení se řídí Úmluvou o zvláštních misích; mají pouze dočasný charakter a poslání ad hoc;
- styčné úřady nebo kanceláře sloužící pro udržování vztahů s entitami, které z pohledu mezinárodního práva nejsou státem.

Zastupitelské úřady zřizuje a ruší svým rozhodnutím ministr zahraničních věcí po projednání se státním tajemníkem ministerstva. V případě zřizování či rušení velvyslanectví, stálé mise či styčného úřadu nebo kanceláře má ministr povinnost o svém záměru předem informovat vládu.

20.2.3 | Vedoucí zastupitelských úřadů

V případě pověřování a odvolávání velvyslanců a vedoucích stálých misí zákon potvrzuje stávající ústavní praxi, kdy uvedené vedoucí pověřuje a odvolává na návrh vlády prezident. Vedoucí ostatních zastupitelských úřadů pověřuje a odvolává ministr zahraničních věcí. V souladu s mezinárodním právem zákon umožňuje, aby byl bilaterální velvyslanec současně pověřen zastupováním ČR při mezinárodní organizaci, případně aby byl takovým zastupováním pověřen jiný diplomatický pracovník velvyslanectví. Upraveny jsou i instituty tzv. nerezidentního velvyslance (vykonává funkci z velvyslanectví zřízeného v jiném státě) a tzv. létajícího velvyslance (vykonává funkci velvyslance z ústředí ministerstva).

20.2.4 | Diplomatické a konzulární hodnosti

Nezbytným prvkem kariérního systému zahraniční služby je stanovení diplomatických, resp. konzulárních hodností a nastavení podmínek pro jejich přiznávání a propůjčování. Diplomatické a konzulární hodnosti přiznává a propůjčuje státní tajemník ministerstva, a to na základě objektivních kritérií stanovených jednak zákonem, jednak prováděcím právním předpisem (vyhláška č. 189/2017 Sb., o stanovení diplomatických a konzulárních hodností, podmínkách a postupu při jejich přiznávání a propůjčování). Základní podmínkou pro získání jakékoliv hodnosti je absolvování vzdělávacího programu základní diplomatické přípravy nebo individuální diplomatické přípravy ministerstva. Příslušná hodnost je následně přiznána či propůjčena v návaznosti na dobu výkonu zahraniční služby, počet vyslání k výkonu služby v zahraničí na diplomatickém místě nebo dobu výkonu zahraniční služby na služebním místě představeného.

Diplomatickými hodnostmi jsou:

- attaché,
- III. tajemník,
- II. tajemník,
- I. tajemník,
- velvyslanecký rada,
- rada-vyslanec,

- velvyslanec.

Konzulárními hodnostmi, které jsou navázány na hodnosti diplomatické, jsou:

- konzulární jednatel pro attaché,
- vicekonzul pro III. a II. tajemníka,
- konzul pro I. tajemníka a velvyslaneckého radu,
- generální konzul pro radu-vyslance a velvyslance.

Zatímco k přiznání hodnosti dochází na návrh dotčeného zaměstnance, její propůjčení je povinností služebního orgánu, a to v případě vyslání zaměstnance k výkonu služby v zahraničí, anebo dnem jmenování zaměstnance do funkce představeného. K propůjčení hodnosti však nedochází v případech, kdy byla daná hodnost zaměstnanci již přiznána.

Zdroje bližších informací:

Zákon č. 150/2017 Sb., o zahraniční službě a o změně některých zákonů (zákon o zahraniční službě)

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-150>

Zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě, ve znění pozdějších předpisů

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2014-234>

Vídeňská úmluva o diplomatických stycích

<https://zakonyprolidi.cz/cs/1964-157>

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 157/1964 Sb., o Vídeňské úmluvě o diplomatických stycích

<https://zakonyprolidi.cz/cs/1964-157>

Vídeňská úmluva o konzulárních stycích

https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/videnska_umluva_o_konzularnich_stycich.html

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 32/1969 Sb., o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích

<https://zakonyprolidi.cz/cs/1969-32>

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 40/1987 Sb., o Úmluvě o zvláštních misích

https://www.epravo.cz/_dataPublic/sbirky/archiv/sbo9-87.pdf

*Pozn.: **Tučně vyznačeny** jsou zdroje v souladu s vyhláškou č. 162/2015 Sb., o podrobnostech úřednické zkoušky, ve znění vyhlášky č. 124/2018 Sb. a vyhlášky č. 160/2019, ostatní zdroje jsou doplňující.*

Odborná literatura

Seznam odborné literatury (k 1.7.2019) dle vyhlášky č. 162/2015 Sb., o podrobnostech úřednické zkoušky, ve znění vyhlášky č. 124/2018 Sb. a vyhlášky č. 160/2019 Sb., a v souvislosti s nařízením vlády č. 1/2019 Sb., o oborech státní služby. Tučně vyznačen je povinný seznam odborné literatury, ostatní prameny tento seznam doplňují.

Charta Spojených národů

<http://www.osn.cz/osn/charta-osn/>

Severoatlantická smlouva

https://www.nato.int/cps/ie/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=cs

Statut Mezinárodního soudního dvora

<https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>

Vídeňská úmluva o diplomatických stycích

<https://zakonyprolidi.cz/cs/1964-157>

Vídeňská úmluva o konzulárních stycích

https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/videnska_umluva_o_konzularnich_stycich.html

Vídeňská úmluva o smluvním právu

http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/to268_01.htm

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-209?text=%C3%BAmluva+o+ochran%C4%9B+lidsk%C3%BDch+pr%C3%A1v+a+svobod>

Římský statut Mezinárodního trestního soudu

www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/original/71756/60310/61183

Smlouva o Evropské unii (konsolidované znění)

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016M/TXT&from=EN#d1e32-1-1>

Smlouva o fungování Evropské unie (konsolidované znění)

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016E/TXT&from=EN>

Listina základních práv Evropské unie

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=EN>

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 810/2009 ze dne 13. července 2009 o kodexu Společenství o vízech (vízový kodex)

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=celex%3A32009Ro810>

Směrnice Rady (EU) č. 2015/637 ze dne 20. dubna 2015 o opatřeních v oblasti koordinace a spolupráce s cílem usnadnit konzulární ochranu nezastoupených občanů Unie ve třetích zemích a o zrušení rozhodnutí 95/553/ES

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-CS/TXT/?qid=1533760365577&uri=CELEX:32015Lo637&from=EN>

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/399 ze dne 9. března 2016, kterým se stanoví kodex Unie o pravidlech upravujících přeshraniční pohyb osob (Schengenský hraniční kodex)

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32016R0399>

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších předpisů

<https://zakonyprolidi.cz/cs/1998-110>

Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1969-2>

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-326>

Zákon č. 329/1999 Sb., o cestovních dokladech, ve znění pozdějších předpisů

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-329>

Zákon č. 151/2010 Sb., o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2010-151>

Zákon č. 150/2017 Sb., o zahraniční službě a o změně některých zákonů (zákon o zahraniční službě)

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-150>

Statut vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Soudním dvorem Evropské unie (schválený usnesením vlády č. 113 ze dne 4. 2. 2004, ve znění změn uvedených v příloze usnesení vlády č. 382 ze dne 24.5.2010)

[https://isap.vlada.cz/homepage2.nsf/pages/esd/\\$file/statutVLZ.pdf](https://isap.vlada.cz/homepage2.nsf/pages/esd/$file/statutVLZ.pdf)

Směrnice vlády pro sjednávání, vnitrostátní projednávání, provádění a ukončování platnosti mezinárodních smluv

https://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/o/66A3199D7D65F6EFC12571B6006F8DF4

Směrnice vlády České republiky ke sjednávání mezinárodních smluv v rámci Evropské unie a k jejich vnitrostátnímu projednávání

<https://apps.odok.cz/attachment/-/down/KORN97AHJB2O>

Statut Výboru pro Evropskou unii schválený vládou České republiky

<https://www.vlada.cz/assets/ppov/veu/statut-Vyboru-pro-EU.pdf>

Koncepce zahraniční politiky České republiky, schválená vládou České republiky dne 13. července 2015

https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/analyzy_a_koncepce/koncepce_zahranicni_politiky_cr.html

Dvoustranná zahraniční rozvojová spolupráce České republiky, schválená vládou České republiky

https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/index.html

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 157/1964 Sb., o Vídeňské úmluvě o diplomatických stycích

<https://zakonyprolidi.cz/cs/1964-157>

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 32/1969 Sb., o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích

<https://zakonyprolidi.cz/cs/1969-32>

LACINA, Lubor, Petr STREJČEK a Petr BLÍŽKOVSKÝ. Učebnice evropské integrace. 4. přepracované a aktualizované vydání. Brno: Barrister & Principal, 2016. ISBN 978-80-7485-104-9
ŠLOSARČÍK, Ivo a Zuzana KASÁKOVÁ. Instrukce Evropské unie a Lisabonská smlouva. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3567-2

ROMANCOV, Michael. Mezinárodní organizace. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-310-0

VESELÝ, Zdeněk. Diplomacie: (teorie - praxe - dějiny). 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 9788073805050

RODR, Josef. Jiří Stanislav Guth-Jarkovský Vždy k službám / uvádí a komentuje Josef Rodr. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2004. ISBN 80-86042-98-7

POTOČNÝ, Miroslav a Jan ONDŘEJ. Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část. 5. dopl. a rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, 2006. Beckovy právnické učebnice. ISBN 8071795364.

MALENOVSKÝ, Jiří. Mezinárodní právo veřejné: obecná část a poměr k jiným právním systémům. 6. upr. a dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2014. ISBN 978-80-7239-318-3

TOMÁŠEK, Michal, Vladimír TÝČ, Jiří MALENOVSKÝ et al. Právo Evropské unie. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-184-7

SVOBODA, Pavel. Úvod do evropského práva. 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-725-1

Webové stránky MZV týkající se bezpečnostní politiky
http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/bezpecnostni_politika

Webové stránky MO týkající se působení AČR v misích a operacích
<http://www.mise.army.cz/>

Webové stránky NATO
<http://www.nato.int>

Webové stránky EU-SBOP
<http://www.eeas.europa.eu/csdp>

Webové stránky OBSE a SM Vídeň
<http://www.osce.org>, <http://www.mzv.cz/mission.vienna/cz/index.html>

Webové stránky ESVA
eeas.europa.eu

Webové stránky ESVA - kapitola SZBP
<http://www.eeas.europa.eu/csdp>

EU Institute for Security Studies, The EU and the World: Players and Policies Post-Lisbon a Handbook.

www.iss.europa.eu

Webové stránky MZV

<http://www.mzv.cz>

Webové stránky EU

<http://www.eeas.europa.eu/csdp>

Webové stránky Rady Evropy

<http://www.coe.int>

Webové stránky OBSE

<http://www.osce.org>

Webové stránky OSN

<http://www.un.org>, <http://www.ohchr.org>

Webové stránky MZV týkající se veřejné diplomacie

https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/odbor_verejne_diplomacie.html

Česká centra

<http://www.czechcentres.cz/>

Czech Trade

<https://www.czechtrade.cz/>

Czech Invest

<https://www.czechinvest.org/cz>

Czech Tourism

<https://czechtourism.cz/>

Česká rozvojová agentura

<http://www.czechaid.cz/>

Webové stránky MZV týkající se ekonomické diplomacie

http://www.mzv.cz/ekonomika/cz/servis_exporterum/index.html

Česká exportní banka

<http://www.ceb.cz/>

Exportní garanční a pojišťovací společnost

<http://www.egap.cz/>

Oficiální portál pro podnikání a info

<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/spolecna-obchodni-politika-evropske-unie-4461.html#!&chapter=1>

Webové stránky týkající se práva EU

https://europa.eu/european-union/law_cs

Soudní dvůr EU

https://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/cs/

Databáze práva EU EUR - Lex

<https://eur-lex.europa.eu/homepage.html?locale=cs>

Mezinárodní dohody a vnější pravomoci EU

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=LEGISSUM:aioo34>

<http://www.consilium.europa.eu/cs/council-eu/international-agreements/>

Databáze mezinárodních dohod EU

<https://www.consilium.europa.eu/cs/documents-publications/treaties-agreements/>

Webové stránky Evropské rady a Rady Evropské unie

<https://www.consilium.europa.eu/cs/>

DROZD

<https://drozd.mzv.cz/>

Aktualizováno k 30. listopadu 2020